

ספר

היהודים והיהדות

בנויארק

מאת

משה וויינבערגער

יליד אונגארן.

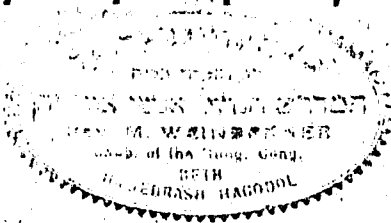
הכנסת הספר קדש לחברה מחוקקי תיח, 22 איסט בראדוויי.

חרק ראשון.

נויארק,

נעדרוקט אים אפפּיס דער „נויארקער יידישען צייטונג“ 27. נאָרעאַלק סט.

תרמ"ז לפיק.

עץ חיים היה לנוחזקים זה, הלו
 נהגור לענולים זה ללף היתה תקווה
 להחריס, הלל לנוחזקים זה, לנוחזקים
 ידי לנוודים. (וודרס הנמווה)

אל הקוראים

מאת מנהלי ומנהיגי חברת מהזיקי תלמוד תורה

— ד פ ה נ ו י א ר ק —

הספר הזה, היהודים והיהודות בנויארק, אשר
 הננו נותנים לכם קוראים נכבדים! — אשר פרו יהיה
 קודש להחברא „מהזיקי ת”ת 227 איסט בראדווייא
 הוא מעשה ידי איש יקר ונכבד הובר הכורים מהוכם
 כמיר המדעים אשר יצק מים טהורים על ידי הרבנים
 גאוני ארץ אונגארן ה”ה הרבני החריף מופלג בתורה
 ויראת שמים חכם ונבון כמה”ר משה וויינבערגער נ”י.
 בספר הזה יראה הקורא לדעת כי הענין אשר לקח
 לו המהבר לעגורת בו הוא ענין יקר-הערך העומד ברומו
 של עולמנו שכבר נשפך עליו הרבה דיו ועד היום עוד
 לא נתברר כל צרכו, וגם המחבר הדגול הזה, אם כי
 לא זה דרכו להזיר מוכיח בשער ולהגיה לאדם פשעו,
 בכ”ז לא יכול לעבור בשתיקה ולהביט במנוחה על
 מצבנו הרוחני הפרוע מאד לשמצה בארצנו ובטעני רבו
 כמו רבו מיום ליום עד כי הפרוץ מריבה על העומד,

47410

ועל כל אלה אין קורא ואין מתעורר לעשות דבר מה
 לטובת אמונתנו הקדושה ולרפא מזבח הדת ההרוס,
 והיהדות באמעריקא מנהמת כיונה ומקוננת מר על
 מצבה השפל מאשמת מנהיגיה ומנהליה נגידי סמייתא
 אשר הורירוה מקדושה והלכישוה פנים חדשות, פנים
 של מסחור, פנים של כבוד, גאווה, שנאה, קנאה ותחרות,
 ועוד דברים כאלה ממיין המכוער אשר תגעל בהם נפש
 היהודי תמים דרך... הנה לעת כזאת ראה המהבר
 על ככה להתחקית על מצב אחי הגולים והנדהים
 מארצות פזורים לארץ ההרשה, וכיד ד' הטובה עליו
 בתורה והכמה ורעת ומלאכת מחשבת, ירד בספרו
 זה לעומק הענין אשר לפנינו והעדה לנו חרוזי פנינים
 ודעות ברורות והשקפות ישרות המפיצות אור נהיר
 על מצב אחי בארץ ופעיר הזאת, כן כמצבם החומרי
 וכן כמצבם המוסרי ע"ד המנהגים והסדרים השוררים
 ביניהם: שבתם וקומם, ארחם ורבעם והליכות דרכם
 בקודש, דהיינו ע"ד פתי כנסיותיהם הזניהם, רבניהם,
 מנהלים, שוחטים וכורקים (?) עם כל יתר המישרתים
 בקודש, וכל כאשר לכל קבץ כעמיר גורנה בשפה
 לנאמנים ואותות ומופתים חותכים ואמרים שאי אפשר
 להזיזם ממקומם, תחת אשר עד כה עוד לא הצליח
 ביד איש זולתו — אשר לקחו להם את הענין לענות
 בו — לערות מקורו ולגלות פני הלוט הנסוכה על פני
 מצבנו השוכן בערפל, ואיך וכמה לתקן את פני הדבר
 ולבצר את חומת הדת אשר כל בית ישראל נשען

עליו, כאשר כן יראה הקורא בפנים הספר אשר לפנינו
 דבר דבור על אופנו ומקומו כהלכתו.
 חכה יתירה נודעת לו להמחבר שלא עשה ארז
 מעשהו בספרו זה על מנת לקבל פרס, ולא פנה אל
 רהבים ושטי-כסף אשר מהונם ישחוו בעד המחבר כי
 ישחק לפניהם בריקודים וכרכורים של תהלות ותשבחות
 וציורים ניאר נעלים כדי לעשות נחת רוח למשפיעיה,
 אשר מחבר כזה יארץ לעתים לא דהקות לצמיד הונף
 ולככות על כל דבר פישע ומגרעת כדי שלא להכניט
 את הקורא אשר אליו הוא נושא נפשו, ובאוכן אשר
 כזה תהי האמת נעדרת והספר מזויף מתוכו...
 אמנם לא מהם ולא מהמונם! — כי ירדנו מחבר ספר
 זה לא עשה ארז חבורו כמרדום להפור בו כדי לעשות
 ממנו פרי כסף! כי ארז פרי כספו זה הוא הקדיש
 לטובת חברתנו מהזיקי ת"ת כנ"ל, אשר ע"כ נקל
 להבין כי לפני גבר תמים דעים כזה לא לפניו הנף יבוא
 להטורנו להפץ אחרים או לאיזה נטיה ופני אחרת
 אשר לא כדה, ובכך הגיע למטרות הנחוצות, וזעילה
 שכלל קו בספרו זה למען האמת...
 ה"ל וס' אמנם לדרך הזה דרך הקודש...
 נא כי דבריו הנמרצים יכנסו כ...
 מעשיהם וכל אחד מצדו יתאמין...
 קיום דתנו ואמונתנו וד'...
 מרי דברנו לא...
 להטיף לכם אמרים...
 הננו עומדים כע...
 ה' ראוענטהאל ארז לבור

מחברו
 הרב
 הרב
 הרב

ועל כל אלה אין קורא ואין מתעורר לעשות דבר מה
 לטובת אמונתנו הקדושה ולרפא מזבח הדת ההרוס,
 והיהדות באמעריקא מנהמת כיונה ומקוננת מר על
 מצבה השפל מאשמרת מנהיגיה ומנהליה נגידי סמייתא
 אשר הורידוה מקדושתה והלבישוה פנים חדשות, פנים
 של מסהור, פנים של כבוד, גאווה, שנאה, מגאה ותחרות,
 ועוד דברים כאלה ממין המכוער אשר הגעל בהם נפש
 היהודי תמים דרך... הנה לעת כזאת ראה המחבר
 על ככה להתחקות על מצב אחב"י הגולים והנדרים
 מארצות פזורים לארץ החדשה, וכיד ד' הטובה עליו
 בתורה והכמה ודעה ומלאכת מהשבת, ירד בספרו
 זה לעומק הענין אשר לפנינו והערה לנו הרווי פנינים
 ידיעות ברורות והשקפות ישרות המפיצות אור נהיר
 על מצב אחב"י בארץ ובעיר הזאת, כן במצבם ההומרי
 וכן במצבם המוסרי ע"ד המנהגים והסדרים השוררים
 ביניהם: שבתם וקומם, ארעם ורבעם, והליכות דרכם
 בקודש, דהיינו ע"ד כתיב כנסיותיהם חזניהם, רבניהם,
 מיהלים, שוחטים, ובודקים (?) עם כל יתר המשרתים
 בקודש, הכול כאשר לכל קבץ בעמיר גורנה בשפה
 לנאמנים ואוהדת ומופתים הותכים ואמתים שאי אפשר
 להזיזם... תחת אשר עד כה עוד לא הצליח
 אשר לקחו להם את הענין לעונות
 ולגלות פני הרוט הנסוכה על פני
 ואיך וכמה לתקן את פני הדבר
 אשר כל בירת ישראל נשען

מספר 157
 תמונת 157
 1915

עליו, כאשר כן יראה הקורא בפנים הספר אשר לפנינו
 דבר דבור על אופנו ומקומו כהלכתו.
 חנה יתירה נודעת לו להמחבר שלא עשה ארץ
 מעשהו בספרו זה על מנת לקבל פרס, ולא פנה אל
 רהבים ושטייכסף אשר מהונם ישהו בעד המחבר כי
 יטהק לפניהם בריקודים וכרכורים של תהלות ותשבחות
 וציורים נ"אר נעלים כדי לעשות נחת רוח למשפיעים,
 אשר מחבר כזה יאדן לעתים לא רחוקת לצמיד חנוף
 ולכסות על כל דבר פשע ומגרעת כדי שגא להחניט
 את הקורא אשר אליו הוא נושא נפשו, ובאופן אשר
 כזה רתוי האמרת נעדרת והספר מזויף מתוכו...
 אמנם לא מהם ולא מהמונם! — כי יודנו מחבר ספר
 זה לא עשה ארץ הכבוד כמרדום להפור בו כדי לעשות
 ממנו פרי כסף! כי ארץ פרי כספו זה הוא הקדיש
 לטובת הבררנו מחזיקי ת"ת כנ"ל, אשר ע"כ נקל
 להבין כי לפני גבר תמים דעים כזה לא לפנינו הנף יבוא
 להטותו להפץ אחרים או לאיזה נמיה ופני אחרת,
 אשר לא כדת, ובכן הגיע למטרתו הנחוצה והמועילה
 שסלל קו בספרו זה למען האמת ולמען
 ה' וס' אמנם לדרך הזה דרך הקודש יקרא לו— ונקוד
 נא כי דבריו הנמרצים יכנסו כלבורג אחב"י לישפר
 מעשיהם וכל אהר מצרו יתאמין לפעול ולעשות להתחוקת
 קיום דתנו ואמונתנו, וד' אלקנו יהי בעזרנו! אמן סנה!
 מדי דברנו לא למותר נחשוב קוראים יקרים!
 להטיף לכם אמרים גם בנוגע להרהבת הת"ת אשר בה
 הננו עומדים כעת על הפרק, ולספר לכם את כל

התלאה אשר מצאתנו לרגל המלאכה „מלאכת שמים“ אשר בה הננו עוסקים זה ארבע שנים, הן אמנם נודה ולא נבוש כי הת״ת בתחילת ברייתו היה קטן ודרד מאד בצר-מעון, והקומץ הקטן אשר קבצנו עליו ממת החברים (מעמבערס) המועטים אשר נתנו את ידם אל המפעל הנשגב והנערץ לא השביע את הארז הגדול דהיינו ההוצאה—רבה הדרושה למפעל כביר וגדול כזה בעיר גדולה לאלקים כנויאָרק, ואמנם כן המכשולים הרבים אשר עמרו לנו לשטנה בדרך מהמרת חסרון כסף הפחידנו לא אחת ושרתים פן יבצר ממנו למנות את חסרון הכסף ואז נאבד דרך ועמלנו יעלה ברתו ויאבד. עכ״ז לא רפו ידנו מן העבודה ומורא לא עלה על ראשנו, ואך הוספנו אומץ ונגבר הילים לשכלל את הת״ת ולהאדירו בכל מילי דאפשר, עד כי אחרי עמלנו הרב ביגיעת בשר ועמל נפש רת״ל הצליח בידנו להרבות מספר חברנו (מעמבערס) במספר לא מעט אשר הביאו לנו כסף להמיכת הת״ת איש איש כאשר נדבה רוחו.

הנה כי כן לבנו גם בנו עתה—אחרי עבוד ארבע שנים כבמחזה—בהביטנו אל האורחיות לאחור למיום הוסד הת״ת ועד עתה, כי בכל פעם עשינו את דרכנו הלאה בפסיעות גסות מדרגא לדרגא, ובעיה עלתה בידנו לשכור לנו בית חומה (בשלושת השנים שעברו) ברחוב איסט בראדוויי 83, ואז הירתה לנו שעת הכושר לשכור לנו מורים מוכהקים וחרוצים, חדשים מקרוב נוסף על הראשונים, שהיו לנו מקודם עד ששה במספר

וכל אהר מחלקה (קלאססע) מיוחדת ועומדים ומנצחים על המלאכה באמונה ובתמים כיד כשרונם הנפלא, ואין לך יום אשר לא עשו בהת״ת הקונים ליפה עד כי לע״ע כביר מצאה ידנו לשכללו יורה ויותר בעינא פקיהא והשגחה יתירה על הלמודים והמלמדים, על הבית וסדריו העומד פנס לאחב״י האורטודקסים בנויאָרק.

אמנם בצוק העתים הללו השולחים גם בארצנו זאת ועמנו צדיכים פהנסה ואין, אי לואת רבו כמו רבו בשנה יטעברה האבות והבנים אשר דפקו על דלתותנו יום יום כי נתן מקום לבניהם בהת״ת באשר אין ידם משגרת לשכור מורים לבניהם אשר ולמדום דעת ויראת ד' אף אמנם כשאנחנו לעצמנו עשינו ככל המוטל עלנו ועוד יותר מאשר היה לאל ירוננו, כי אספנו נערים רבים ונתן להם מקום בהת״ת והושכנום צפופים ורחוקים מאד, והדבר הזה הפריע את כדר הלמודים הרבה מאד, הנה אז לא ראינו דרך אחרת לפנינו לתקן את הכלקול כי אם לשכור לנו בית אחר הגדול מן הראשון אשר יכיל בקרבו גם את אלה הנערים אשר עוף לא נספתו על צאן יעקב מאפס מקום ורבים מהם רתועים בחוצות נויארק ויוצאים לתרבות רעה או אז העיר ד' את רוח הפרעזירענט הישר באדם ה״ה הרבני הגביר כמ״ה ישראל ראזענטהאל נ״י ומשנתו הוויספרעזירענט היקר והנכבד כמ״ה רוב קלטיף נ״י ויקראו לאספה רכה כחורף העבר, ובדברים רכים ונמרצים עורר הפרעזירענט ה. ראזענטהאל ארז לבורת

נגמרה כל צרכה בהחלט עוד לא הגיעה למטרותיה
 האמתיות ואין שם מצוה חזק עליה, אשר ע"כ והחמין
 לבבנו בקרבנו הפעם להודיע לאחב"י שעוד לא באנו
 לידי סוף מעשה יען עוד דרוש להפצנו כסף הרבה
 עדי נגיע למחוז הפצנו אשר בו הננו עסוקים כעת ולברך
 על המוגמר. כי אמנם הכסף, רק הכסף הוא רוח החיה
 באופני המפעל והמעשה באמעריקא! ומה שיעשה
 השקל לא יעשה השכל, ולכן נקד להבין כי מפעל
 כביר ונאור וצדקה גדולה כזו, לא תבנה ורתכונן
 בלעדי הכסף! הכסף ייסדנה והכסף יציב דלתיה,
 והכסף לגמר קנין הבית לת"ת הלא לא בשמים
 הוא לאמר: עלה וקחהו לי משם! הלא יש לא ידנו
 לעשותו אם אך יקומו אחב"י על נדבות וימהרו להשתתף
 בשקליהם איש איש כנדבת לבו אהר המרבה ואחד
 הממעיט למען נוכח לעשות רכבנו הגאון באין כל מעצור
 בפנינו עד אשר יצליח בידנו לברך על המוגמר. הן
 לא חזון יקר הוא פראות את אחב"י דרי-מטה (ראף
 טאן) מפזרים כסף גם בעד דברים קלי-הערך אם אף
 יביאו להם עונג רגע, ואף כי למפעל נכבד וכביר-הערך
 כזה אשר יביא לבעדיו עונג רוחני ונצחיי אשר זכרו
 יעמוד קדור הורים. אל נא תשכחו אחינו כי מצוה
 גדולה מוטלת לפניכם לקיימה אשר לא בכל
 עת ובכל שעה רמציאותה, ובעד קיומה תוכלו לקנות
 עולמכם בשעה אחרת ובמחיר מצער מאד! אשר ע"כ
 שיה הוא לכל נפש איש יהודי באשר הוא יתעדי להיות
 זריז ונשיכר במצוה גדולה כזו מפני שאין מעבירין

אחב"י כי יקומו על נדבות לקנין בית חומה לצמיתות
 עבור הת"ת, כי כל עוד יתגדל הת"ת מבית לבית
 ומרחוב לרחוב לא יהיה לו תקומה עולמית וכשם
 שהיה נאה דורש כך היה נאה מקיים, כי בדברו את
 דבריו הוציא מכיסו סך מאה דאללאר נדבה לקנין
 הביר, וממנו ראו וכן עשו גם רבים מהנאספים וירימו
 איש איש את נדבתו וכה קרא לאספות רבות וכפעם בפעם
 הצליח בידו לאסוף סך מסויים אשר בכ"ה עלו לארבעת
 אלפים דאללאר. בכ"ז עוד לא נח ולא שקט במכוננו
 ואדיר היה כל הפצנו לעשות יותר ויותר עד כי עלתה
 בידו לקנות את הבית העומד נכון להת"ת 227 איסט
 בראדוויי במחיר 16,000 דאללאר. ואולם יען וביען
 מעט היה סכום הכסף הנקבץ מהנדבות למלאות הנאי
 הקניה, דהיינו 8000 דאללאר הניכף ואת היותר
 לאחר זמן מוגבל, אי לזאת הוסיף הפרעודענט הנ"ל
 שנית ידו למנות הסרן הכסף משלו בתור הלואה
 עד סך 8000 דאללאר לדמי קדימה, והקנין נעשה ונגמר
 בכי טוב לפני ירחים אחרים, והכל שריר וקים!
 הנה כי בן נברך לר' אלוקנו שהחינו וקימנו והגיענו
 עד הדום זוכינו להקים בית בישראל אשר ממנו תצא
 הנורה ואורה עם עני ואביון ואשר יתנוסס לכבוד
 ולתפארת אחינו האורה-דוקסים באמעריקא, כי כלום
 יש לנו מצוה גדולה ורחוב קדוש מת"ת?
 אמנם כן! על המצוה הזאת כל ימינו היינו מצטערים
 באמעריקא מהי תבוא לדינו ונמיימה על המוגמר? כי
 אין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה, וכל עוד שלא

על המצורה, ואם אירע לך מצוה בד תחמיצנה ורוקא
 לאלתר! כי דבר בערו מה טוב, וכפרט מצוה גדולה
 כזו, מצות התלמוד תורה השקולה כנגד כל המצוות
 האמורות בתורה שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז
 והקרן קיימת לחיי עולם הבא: חיים רוחניים, חיים
 נצחיים, חיי עונג הנאצל מגנזי מרומים אשר לא יערכום
 זהב וכסף עם כל שכיות החמדה. וכל זה במחיר מצער
 בעד שקלים אחדים איש לפי ערכו. היא
 כלמה ותכסה פנינו בראותינו את אחבי האורתרוקסים
 המתאמרים ליראים וחרדים על דבר ד', הותרים בכך
 עזו אך ורק להרבות מקדשים בישראל וכל קהלה
 וקהלה בונה במה לעצמה ומפורים כעפר כסף על
 דברים של מה בכך שאין הכרונס נרגש כל כך
 כידוע ליו"ה—בעת שהת"ת בעיר גדולה כנויארק המרובה
 באוכלפי ישראל נודד במועדו יחיד ומיוחד במינו. והאחד
 הזה עם כל העמל והטורח אשר עמלו בוניו בו עוד
 לא הצליח בידם להפקיעו מידי מלוה ולהעמידו על
 הוקתו ברשות עצמו!—ולוא אם נהקר לדעת לאיזה
 משני אלה הירגרו, אם לביה"ב או לת"ת? הנה אם
 גם לא נכחד ממנו שביה"ב לתפלה הוא אחד מהעיקרים
 הגדולים ביסודי הדת—ומי יתן וירבו כמו רבו על אחת
 מאה—אבל העיקר הזה עם כל קדושתו החמודה בטל
 בראשו ורובו כנגד מצות הת"ת! כי כן חורונו חז"ל:
 אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבני ביה"מ—
 בכיה"מ אמרו קל והומר בבית תפלה! וכפרט בימינו
 אלה שיש לנו בתי כנסיות לתפלה די והותר, אשר

לעת כזאת תהיה המצוה הזאת רק רשות ולא חובה.
 עוד אמרו חז"ל אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם
 של רנש"בר (שבת קי"ט) כל עיר שאין בה מלמדי
 תינוקות אין ת"ה ראוי לדור בתוכה (סנהדרין י"ז)—
 קטן היודע לדבר אכיו מלמדו שמע וכו' ואם לאו ראוי
 לו שלא בא לעולם (תוספרא הגיגה)— כל המלמד
 את בנו תורה מעשה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני
 (קדושין ל')— ומצדיקי הרבים כככים וכו' אלו מלמדי
 תינוקות (ב"ב ה')— בראשונה מי שהיה לו יאב היה
 מלמדו תורה וכו' התקיגו שיהי מושיבין בכל פלך ופלך
 וכו' עד שבא יהושע בן נמלא ותיקן שיהי מושיבין
 מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר
 ומכניסין אותה וכו' ועליו אמר ר' יהודא ברם זכור אותו
 האיש לטוב ויהושע בן נמלא שמו שאלמלא הוא נשתכחה
 תורה מישראל (ב"ב כא')— אמר רבא סך מהרי דרדקי
 כ"ה ינוקא ואי איכא חמשיין מורבנין הרי ואי איכא
 ארבעין מוקמינן ריש דוכנא ומסייעין לו ממתא (שם)— ר'
 יודן נשיאה שלח לר' חייה ולרב אסי ולרב אמי למעבר
 בקרייתא דארעא דישראל למתקנא דון ספרין ומתנין
 וכו' עד סוף כל המאמר (ירשלמי חגיגה פ"א)— מצינו
 שויתר הקב"ה על עכו"ם ג"ע וש"ד ועל מאסם
 בתורה לא ויתר. מה טעמא? ויאמר ד' על
 אשר עשו עכו"ם ג"ע וש"ד לא כתב כאן
 אלא על אשר עזבו את התורה, א"ר חייא אותי עזבו
 אוותרה שמא את התורה שמרו, שאלו אותי עזבו
 ואת התורה שמרו המאור שבה הי' מקרבין אצלי (שם)

ועור מאמרים רבים שלא פה המקום לפורטם ואפס
לצות דבריהם הצננו פה על הגליון כדי להראות עד
כמה גדולה והביכה היא מצות רצי"ת בעיני הקב"ה
(עד שהוא בכבודו ובעצמו ויותר על כבודו מפני כבוד
התורה כמובא לעיל) וכמו שהרבו לספר בשבתה חכמינו
ז"ל. ואם הם ז"ל ספרו כמו בדורותם דור דעה והשכל
דור בו עתה חכמת תה"ה למעלה ראש והתלמוד
הקדוש פרה כהבצלה בכחם די צבאות דור לא מתה
מקרבו טהרה ופרישות ולא בטלה ענוה ויראת המא
ולא נרלדלו אנשי מעשה ולא גברו בעלי דרוע — ואם
כן אמרו בימיהם ובדורותם, מה נאמר ומה נדבר אנהנו?
אם הם אמרו כך בזמניהם, בדור של הבמים וסופרים
קרושים וחסידים, רבנינו ומורינו בהכמה הורונו, שופטנו
בצדק שפטנו, וראשינו ומנהלנו במועצות ודעת נהלונו,
הנה לעת כזאת זכרו אותו האיש לטוב ויהושע בן
גמלא ישמו ולא הששו להעיד עליו שאלמלא הוא נשתכחת
תורה מישראל — ואם בימיהם כך מה אנו מה היינו
בדורנו זה? בדור שכמעט כלו הייב, בדור שבו תפוח
ח"ו רתורה מישראל, בדור שאחב"י בארצות פאוריהם
שרויים בצער ומוחם מתבלבל מיום ליום מן כל עקא
ומרעין בישין שפגעו בהם מהמת מציקיהם ועוטיקיהם
כה! — ובפרט בארץ הנשמת הלוי שהרתורה מונהגת
בקרן זוית ומתפלשת באפה ואין דורש ואין מבקש לה
מכל בנים גדלה! כי עד כל אלה אם ההר"ט
ההר"שין לעת צרה כזאת לבדתי עשותכם באומה
לקיום תה"ק כי אז, הנה מי יודע מה תחי אחריתנו!

אל נא רתשכחו אהינו! אם אין גדיים אין רתישים —
בני הדור האעיר בעודם סמוכים על יולחן אבותם
המרתנהנים על פי חוקי דתינו הקדושה עור נאלצים
לפעמים להתהקות אחר: מעשי אבותם כקוף בפני אדם.
אבל לימים יוצרו הה מי יודע אם ישארו על הזקתם
וישבו ויטהרו באשר לא יטורש בלבותם מנעורם בבית
אבותם. אישר ע"כ אך דרך אחר לפנינו דהיינו לצאת
בעקבות ר' יהושע בן גמלא לאותיב מלמדי תינוקות
בכל אחר ואתר לתועלת ילדי עמי ובפרט בעירנו
נויארק שהחובה מוטלת עלינו עוד יותר משום עניי
עירך קודמים. ואם כה נעשה כי אז יש תקוה לאחריתנו
שלא תשתכח ח"ו רתורה מבני עמי עמנו (שמחם
תצא תורה) באמעריקא ומצטיקי הרבים בכבבים יהירו
לעולם ועד אמן כלה!

תקותנו חזקה כי מולנו זה לא יהי כקול קורא במדבר
ודברינו היוצאים מחרב ולב עמוק יכנסו בלבות אחב"י
רחמנים בני החמנים למלאות אחרי הפענו זה במוקדם
האפשרי וימהרו ויהישו להשתדוף במפעלנו זה הגדול
אישר כל בית ישראל ישען עליו והיתה מעשה הצדקה
ישלם.

והננו חותמים בתורה וברכה לידהנו המהובר
הנכבד כן על ספרו היקר הנכבד בטוב טעם ודעת
ומלא חן ונועם, וכך על טוב לבבו ורוחו הנדיבה בהקדישו
פרי עטו לטובת חברתנו הצריכה לעזרה, ונקוה כי
יואלו גדיבי עמנו ובפרט אלה האוהבים שפת קרשנו
ומליצרה הנעימה לקנות את הספר במחיר אשר יושג

ועייב עיקר עסקנו בספרנו זה על אודות היהודים
הארטהאדאקסים שומרי אמונים ולא נטוף דברים על
כני המפלגות האחרות כי אם מעט מועיר, פה ושם
כפי אשר יביאנו הענין לדבר אודותם.

130 הקהלות הארטהאדאקסיות יש אומרים כי מאה
ושלשים הם, ויש אשר הביאו עמהם השבון של
מאתים וארבעים ואלו ואלו דברי אמרת הם, כי
קהלות ערוכות ומסודרות בכל אינם באמת כי אם
שאה ושלשים, והמגדילים את הסכום בטח יצטרפו
בהשבונם, גם את המנינים הקטנים—את הבתים ואת
הקלוויין—ולו הואילו להפיש אחרי קהלות כאלה בין
כל העליות והחצרות אפשר כי מצאו מהם עוד ועוד
עד שלש מאות ויותר.

מלבד הקהלות יש להם לאהנו הארטהאדאקסים
אגודות וחבורות רבות וישנות למעשי הצדקה והחסד,
אבל כל אלה אין להם דבר עם אמונה ודת, ונדבר
עליהם אי"ה כמאמר מיוחד.

הכלית רוב הקהלות הארטהאדאקסיות והעודתם,
להתאסף אם פעמים בכל יום או מדי שבת בשבתו
להתפלל יחד בציונה, לבקר את חוליהם ולסעדם
בהלים, לקבור את מתיהם ולרתת להם את כבודם
האהרון, ולעזור במיטען כסף לחבר נאמן—אם השעה
דחוקה לה.

והתכלית הזוטר נשגב, היא בנין בית הכנסת
ומהנדד—וכל קהלה שזכרה לזה אין קץ לאשרה,
חברים כי מלאי מזה כל חובתם לו תמשה ויהדות.

ברתי כנסיות אשר לאהנו הארטהאדאקסים עשויים
כפי הרגורה והמצוה, ואין בהם כל שינוי ורמורה
מברתי אלקים אשר לאהנו היראים בכל מקומות.
מישבוריהם, מלבד אחרים בהם ישיש להם איזה
שינויים בהעמדת הכימה ומלבושי השייך וכדומה לזה,
ואלה הקהלות נוסרו בלי ספק לפני הרבה שנים
עוד בטרם התעוררו גאוני הדור להראות הומר
הענין—או יעשו זאת בשנגה ומכלי לרעה, עד היכן
הדברים מגיעים.

הרכה מן הקהלות, יש להם בעד בית הפילתס
עוד בית והדר מיוחד אשר יקראו אורתו כישם, בית
המדרש, ע"ד אוצר הספרים המונח שם כארגו סגור
ויפרח לפעמים מן הוקנים והזרירים היחידים ללמוד
על רגש אהת פרק משניות ודף גמרא, או מן האורחים
העניים אשר עוד לא נהירין להו שביולי דנויארק,
ויקהו ספר בידם אם לצאת ידי חובת הבריות, או
להכין את צערם.

באיזה קהלות, יש להם בית הכנסת וכית המדרש
הכל ביחד, ואחרי התפלה מרתעכבים כחמיש וישש
אנשים מכני העדה והגנים בספרים, ויש אשר ילמדו
בקביעת כציבור ובחבורה שיעור בגמרא, אכן על הרוב
לא יארק הלימוד הזה יורד מהצי שעה, גם היא מבדי
עיון ותודור, בבחלה וטרדה וחפזון כי רוב הלומדים
האלה עניים ואביוני אדם ועליהם לצאת לבקש טרף
לביתם.

מנהלי הקהלות ראשיהם ומנהיגיהם, הם הפרנסים

והמיטנים הגבאים והגזברים ובאיזה מהם גם השמש
עמהם—הם העומדים בראש, וכל הדברים נהרטים
על פיהם, כל ריב וכל נגע, כל תקלה וכל סטטה
וכל דבר הקשה בין בדיני ממונות, בין בדיני נפשות,
יביאו החברים לפניהם, לפני כס ממשלתם בבית הועד
באסיפת הקהל, והם בצירוף עוד איזה אנשים מבהירי
העדה פוסקים את הדין—עושים פשרה ומשימים שלום
בין בעלי המחלוקת, או מעמידים את הרברים על
דין תורה—ואהרי דבריהם אין להרהר.

רבנים יושבי על מדין, ומורי הוראה באיסור והיתר
אינם פה בעיר הגדולה הזאת שיש בה מאה ארץ
יהודים, ומאה ושלישים קהלות ארטהאדאקסיות, יותר
משלשה או ארבעה—וגם אלה לא לוקחו אחרי כבוד
ולא נקראו לעמוד במשמרתם—אבל באו הנה כשאר
אנשים לבקש להם טרף וימצאו אחרי גיעה ועמל רב
את משמרתם, אשר אף רגע לא נכונה בידם—כי
לא יתנו להם בני קהלתם כדי סיפוקם וההספקה
הקבוע להם הוא מצערה מאוד, עד כי חרפה היא
להעלות אותה עלי ספר—ויפרנסו את עצמם בדוחק
מפרס הקהל המעט, וממתנות שרירים יהודים אשר
לא יגיע גם יחד רק עד כדי חייהם וצרכיהם ההכרחיים.

מגידי מוסר, בעלי אגדה ודרשנים ישנם פה למאות,
אכן מועטים הם אשר יצליח להם למצא מישרה,
וההכרח יאכף עליהם לסהור בדרשותיהם ולנוע עמהם
מעיר לעיר, ומערה לערה, והם נעים ונדים כל הימים
והקהלות אשר יחזיקו להם לברם דרשן ומגיד מישרים

גם כן מזערות מאוד, וגם כאלה לא שָׁמַן הלקס,
ומוכרחים הם להחזיר את נפשם ונפשות בני ביתם
מעור אלפי עינים אחרים.

נושאי משרה ומשמרת כאלה שזכרנו, שלא יודעים
הקהלות באיירפא להיות בלערן, ויפזרו את כל כספם
להחזיק אותם ואת תלמידיהם—נהשבים פה לדברים
ישנים ועתיקים שכבר אבד עליהם כלח. יודעים הם
אחינו פה כי נחוצים היו לנו אנשים כאלה בימים
מקדם, ועוד עתה בארצות הישנות שעוד לא למדו
בני ישראל אל דרכי העמים, ויאמינו בדברי חכזיל
שאי אפשר לו לעולם בלי תורה, וכי אוי לו למי
שאומנתו בורסקי—והבורסקים בחפצם לבוא גם הם
על שברם ויקמצו מצרכי חייהם והחזיקו בידי הרבנים
והמגידים ותלמידיהם, ויקוו להכנות מהם גם המה.
אבל עכשיו פה שכבר אכשיר דרא, עכשיו שזכינו
לאורה של אמעריקא, עכשיו אומרים הם הבורסקים,
כי מוטב להם חזן מטיב נגן מכל הרבנים והדיינים
והמגידים והדרשנים, ושעה אחת של קורת רוח בבית
הקהל, מכל הרענוג והנועם והערן הרותני שמצאו
אבותינו בתורת מיטה והנביאים, וכרתורתן של
הראשונים והאהרונים גם יחד.

חזן מטיב נגן, כמושמעה ושעה אחת של קורת
רוח בבית הקהל באמעריקא מה היא? כדי להביך
זאת קורא נכבד צריך אני להקדים לך איזה דברים
שנשתנו בהם קהלות ישראל פה מן הקהלות אשר
בארצות מולדתנו, והן המה: א) שבכל הארצות אין

חברי הקהל שווין זה לזה, ולא נערכין כאחד, אבל כל איש כפי מעלתו וכפי ערכו כן כבודו—ובאמעריקא הכל שווין זה לזה, וערך אחד לכל החברים בשוה, ופתגם יקר ונפלא בקרב כל הקהלות פה, "כובעים שווים, אהים שווים",

(ב) שבכל הארצות מחויב כל איש ומצוה ועומד היא מדת המלכות והמריצה להיות חבר אך הקהלה אשר הוא יושב בה, ונזכר ממנו מס העדה בין מדעתו ובין שלא מדעתו, ובאמעריקא יכול כל אדם וכפ איש לפדות עצמו מן הציבור ולא יהיה לו חלק בהם עד עולם, וכל הנספח לעדה ונישאר באמונתו אליה ויחשב לו זאת לצדקה,

(ג) שבכל הארצות לא יתאסף הקהל כי אם פעם אחת לרבע שנה, וגם אז על הרוב רק ראשי הקהל ועיני העדה, ובאמעריקא יתאסף כל הקהל גם יחד שתי פעמים בחודש, ומהם בכל שבוע ושבוע, מלבד אסיפת פרטיית שכל שעתה ושעתה זמנה היא,

(ד) שבכל הארצות אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אהת לשליש שנים, ומדקדקים בו שלא יהיה קופה של ירצים רגליוה לו מאחוריו, ובאמעריקא שואלין ודורשין בהלכות הפרנסים שלישים יום קודם כל חג ואין מדקדקין במה שלאהריהם ולא במה שלפניהם,

(ה) שבכל הארצות, בכל עיר שיש בה ק"ג מעמידין בה שלישה דיינים וכודקין בהם שיהיו אנשים תבמים ונכונים מופלגין בהכמת הרגורה ובעני דעה מרובה, שיהיה בהם ענוה, יראת השא, שנאת ממון, אהבת

האמת ואהבת הבריות, ובאמעריקא סומכין בכל דבר על שלש הדיוטות וכודקין כפ מי שימצאוהו עין גבוה ונפש רחבה, בעל לשון מדברת גדולות, קופין בראש ונכנס לתוך דברי חברו, בעל קומה ובעל מראה דיבורו שלא בנהרתי עם הבריות, עושין אורנו תחלה לנאמן, לנזפר, לסופר ולדיין על דברים קטני הערך ומשם מעלין אורנו לב"ד הגדול, מושיכין אורנו על כסא הקהל גורגנים לו ירביט הזהב שהוא פה ברמות קודנס, ובו היא רודה בעמנו, רודה וידין גם יחד.

הרגולרות היוצאות מן השינויים הנמרצים האלה, רבים ועצומים, אבל לא נחשוב פה כי אם הרדושים לנו לענינינו והן המה: (א) רבים מן ההמון אישך לא זכו בהיותם כארץ מולדתם לבא בחברת בני אדם מצאו להם פה רעים לזותרועע והיו לאנשים מן הישוב,

(ב) הפחותים שבעמנו שלא היה להם מעולם דעה בפני עצמם, והוכרהו רמזי טרם עזבו את מקומם לענות אמן על כל מה שהעלו אחרים ביטולם, זכו פה לא רק להשמיע דעתם ברחבה, ולא נזקקין עוד למועצות וחורת דעת זולתם, אבל אם השעת משחקת להם, בעוד שנה או שנתיים והיו המה מראשי המניעים ומאורי אנשים ייחלו למו עזותיהם וירעננו על כל מוצא שפרגוריהם,

(ג) הני בני בריוני ועזי פנים שברור שלא נרתנו להם בהיותם בכירתם מקום במושב העדה ונאלצו רמזי לעמוד על יד ררך ולישאול את כל עובר ושב מה שנעשה לפנים מן הקלעים בבית המועצה—

הרימו פה את ראשם, והנם כסלונים וכקוצים ממאירים
אל השדדים אנשי דעת ומזמה אשר לא יחסרון
מהם רתה"ל בכל קהלה, ולא יניחו אותם בעזרתם
להזים כבוד עדרתם ועמהם כבוד התורה וכבוד
היהודית גם יחד,

ד) והיא התולדה היותר נפלאה, הטובים שבקרב
אחינו שהלכו בהיותם כביתם לבתי המדרש, לשימוע
בלימודים ויכלו שמה עתותיהם ושעותיהם הפנויות
ולחבדיל המקולקלים שבנו שנאספו לברי המרוח
ולברני משוש ויאבדו שמה את זמנם—ערתה ופה
אין צורך להם באלה, כיושבי קרנות כיושבי בית
המדרש רצים להדר הקהל אך האסיפה, ושמה ימצאו
כלם את מנוקטתם, וכל אחד את שאהבה נפשו,
כטוב לב החברים ועושים להם את הלילות כימים,
מתוכהים ומתפלפלים מריבים ולוחמים ועושים שלום
ומתפשרים, ועונג ושטון רחוב—והמבקשים תורה, פרק
גדול ונכבד נכון לפניהם—והיא הפרק שנפרחה על
הרוב אחרי אשר כלו כל הענינים הנהוגים, ובעלי
הלשון ואנשי דעת שבקרב העדה דורשין בו בדברים
הנוגעים לטובת החברה ותועלתה—בפרק הזה שומעים
אנחנו פעמים רבות לא רק דברי תורה על פי
פישטו של מקרא, כגון אם שם החברה, למשל "הגל
מחנה דין" וישביל הדורש בחכמתו להראות איך שיקרא
הדורות מראש, ידע כי ערניתה שרתעמוד בדורות
האהרונים חברה וקהלה בישראל בשם הזה, והיושב
בראשה אשר החברה נקראת על שמו ידן את עמך

יצאן מרעותו כאחד שבטי ישראל—לא רק תורה
כזאת וכיוצא בה שימעים אנהנו פה בקרב האסיפות
אבל לפעמים גם דרשות עמוקות שיש בהם תורה
והכמה ודעת שלשתם גם יחד, ומן הפלא כי יודעים
הם דרשני האסיפות תמיד לבאר את דבריהם במסות
ונסיונות שקנו להם ברוב ימים שייטבו בהם בין המכונות
בבתי המלאכה ובפתי חרושת המעשה—ואהנו התמימים
אשר עוד לא כביר ימים מאז שבאו מעבר לים ונספדו
אל הקהלה—אף אמנם כאר עקרכים יושבים בתהלתם
ורגש התמהון ימלא את כל לבם לראות היישים,
סנדלרים, בורסקים, עומדים ברמה ומשמיעים תורה
ברבים, דבר שלא ראו מעולם, כי רגילים היו לשימוע
דברי תורה מפני רבנים, מפני דינינו וכדומה להן
שתורתם אוינתם—ופה עודם הדין רואים לפניהם—
ועוד יותר מזה כי בעת שירימו אלה ראש וקא יחדלו
מלדבר גבוה גדול על כל דבר וענין, רואים הם את
האנשים שיודעים בהם כי יש בהם תורה וחכמה
יושבים מן הצד ונחפאים בקרן זיית, ובכל מיטא ומיתן
ושקלי וטריא חמה תמיד מן המנוצחים. אולם במישך
הימים ירגיעו אלה את הוחם, פותחים את עיניהם
ורואים כי באמעריקא הם יושבים, ובאמעריקא אין דבר
שיאמר עליו כי אי אפשר הוא—ובשם שאפשר היה
לאמעריקא להמציא את הטעלעפאן וההולל עוד נפלאות
לאין מספר, כך אפשר לה לשנות רוח בני אדם לתת
חכמה לטפשים ולטפש את החכמים, והוא שאמר
"כובעים שונים, אחים שונים"

ומערה קורא יקר בין רבין אם בעל נפש ארתה
 כמה מן העינג והנחת אשר יגיע אל הבורסקים מן
 השעה הזאת וההדועלת הרב אשר יצא להם ממנה
 והדע גם אתה להגיד לחביריך ברוסיא כפולאניא ובאנו
 גארן שעה אחת של קודרת הוה בבית הקהל באמערי
 קא מה היא ומה ערכה—וצר לי צר כי אי אפשר
 לי להגיד לך גם יתר הדברים, כי אי אפשר לי לתת
 לך תמונה שלמה מאסיפת הקהלות פה, כי אם אמרתי
 לספר לך את כל הדברים אחת לאחת מן הנמנע
 היה לי שא לא הוסיף לצון ודברי הירודים—ואני
 לבי בקרבי יהמה, נפשי עלי תשתוהח ואחרול מהתלוצין
 במקום שראוי לי לאנה ולכבוד מרה.

השוחטים ויורעי תורת זבח, שכל עיקרי הדת
 בדברים הנוגעים לכשר וטרפה נשענים עליהם, עומדים
 פה ברשות עצמם ואין מי שיפקה עליהם ועל מעשיהם.
 הקהלות לא יהיו להן שוחט לעצמן, אם מאשר לא
 יחפזו, או מאשר לא יוכלו, ועבודת השחיטה, איפה
 כשאר העבודות פה אשר ידרוש אהריון כל איש
 באשר ימצא אותן, ועוד גרוע מהם הרבה, כי בשאר
 העבודות יודעים הם האדונים בבתי המלאכה במי
 לבהור, את מי לרחק, ואת מי לקרב, והאדונים בבית
 השחיטה גדולי הקצבים פה, רובם שרא מכני ישראל
 המה או יהודים אמעריקאנים היודעים מן היהודות
 כאשר יודע הקורא בראש ההרים, ואינם יודעים
 להכהין בין טוב לרע, גם אין להם נפקותא גדולה
 בזה, וכה נשאר המסקנא בבתי המטבחים פה, כי

כל דאלים גבר—וכל היודע להתנפח בנוצותיו ולהתגאות
 בהסדרתו וצדקתו, כל היודע להתכוון ולהצטמק,
 ללבוש בכל יום די פרצופין ולהרתהפך לכמה גוונים,
 כל היודע להכזר בלישון את חבריו ולאמור לעצמו
 אני ואפסי עוה, הוא הקרוש—והקרובו אליו בני ישראל
 את זכיהם ואת נפשותיהם.

ולא נבחר את האמת, כי יש לנו פה תה"ל גם
 שוחטים מוכתקים מומחים נפלאים מהירים במלאכתם
 ובקיאם בה, ויש להם כתבי תעודה מגדולי ישראל
 באיירופא המעידים על כשרונם וטוב תהלכם ורומ
 דרכם ביראת ה' והשוחטים האלה כבר השתדלו
 הרבה להביא תקנים בענין הגדול הזה, והרתהכרו
 בשנה העברה לאגודה אחת יקרה ונכבדה בשם הברה
 "זבחי המים" והרבנים האחרים דפה קברו על עצמם
 לתת היגהתם עליהם ועל תקנים מובהים לשום
 העקוב למייסוד ולהסיר כל מכשול וכבר שמחנו ואמרנו
 נושענו כי מערה יאכלו ענוים וישבעו—אולם ככל
 דבר טוב ומועיל באמעריקא אשר ימיו על הרוב
 בימי הקיקיון—כן היה הדבר הזה, בין לילה היה ובין
 לילה אבה—ורתהת לראות תקנים, נולדו קדקולים
 הרשים לא שערם לפנים—ואין לך יום שלא נשמע
 צעקות ומריבות בין השוחטים והקצבים הבורגנים
 ומפוצים כתבי פלסתר איש על רעהו נוטבים זה את
 זה ונלהמים זה בזה—ועיני ישראל רואות וכרות ולא
 יוכל להרשיע.

שוחטי עופות יש לנו פה במספר רב ועצום, וכל

עוד קראו היה להם להסוחרים להתחזק עופות היים
בכרני מסחרם, ולקח לו כל איש אווזה או תרנגלת
היה ונתן אותה על יד שוחט אשר בהר בו.

אכן מאז יצאה הגזרה מן הרשות כי לא יראה
ולא ימצא עוף חי בהגזרת לממכה וכי כל העופות
יהיו נשחטים מחוץ לעיר במקום אהל מאז נקדו
בניארק צרות חדשות—מלבד הרעש והמהומה המלחמה
והבזיון והילול השם שרואים אנחנו תמיד בעמק
העכוז הלזה, אשר מראהו כמראה הרפתתה—עוד
רבו המכשולים הגדולים ונוראים מאוד—וארבעה אבות
נזקין להו: א) מצד המקום שהוא קצר ימים ומלא
בכל עת אגמי רפש וטיט ורם, והמון אנשים עומדים
צפופים נבהלים ונהפזים ונמהרים, ואיש את אחיו
ידחוק, ועל השוחטים לעמוד כמו בכפיפה מבלי דרך
לנשות ימין ושמאל, ומבלי יכולת אף להניע את
ידם—ב) מצד הזמן, כי כמעט כל העופות נשהטם
בערב שבת וביום שלפניה, ומוכן כי כל אחד מן
הקצבים רוצה להקדים את עצמו, וכל הקודם זכה
ויהו על העליונה, ומוכרח השוחט פעמים רבות לשהוט
כשרני מאורת עופות ויותר בנישימה אחרת, ואזי לו
להירא והרד—כי מצות אדוניו עליו הזקה, והוא עומד
על גביו ולא יתנהו להנפיש אף רגע, והשוחט אף
כי נפשו ירעה לו, עוד נשמתו בו ויודעה מכיר את
עיתתו—יודע הוא כי לא ישהיו את הסכין ולא
ברקו יורתי מפעם אחרת בחפזון ובמהירות, יודע הוא
כי גם ישגה יצאה מלפניה, כי שהט איזה מהם שלא

בהוגן—אבל מה יעשה השוחט העני והאומלל אשר
לו לפרנס אישה ובנים והוא מקור פרנסתו, ואלו הוא
נרשא את נפשו ומאין ברירה, הוא זוכר את דברי
הוי"ו כי עניות מעביר את האדם מדעת קונו ושכ ורפה לו,
ג) מצד הטכחים המוכרים שרבים מהם אינם מן
המהדרים, וכל עוף שנשחט והוציאו ממנו דם ראוי
להם למכירה אף כי הודה השוחט ולא כחר את
האמת כי עשה בשחיטתו שחיה גרמה וחלדה גם
יחד, או לא שחטו כלל והמשררת שראה את העוף
נוטה למות והתק בצוארו—אבל משום זה עוד לא
נפסל העוף אצל הטבח הנאמן והישר, הסוגר את
הנותו ביום היטב, ולא יעשה בו כל מלאכה, ורק
שאינו נוהר על שכינת בהמתו והלך בה אל הישוק
נקנות את סחורתו, וגם זאת אף למען העניים שיהיה
להם הכל מוכן למחר ביום הראשון אפילו תרנגלת
מפוטמת—הוא היודע רוח קונו ומבקרי הנותו, הוא
היודע שאינם מן המדקדקים ולא איכפת להו אם
אתה שוחט מן הצואר או מן העורף, והמדקדקים
לא יבינו, ואם ימצא חכם ומבין יתלה הסרהון על
השוחט והוא עוונתיו ישא, ד) מצד השוחטים בעצמם
והוא הגדולה שבכלן, כי אחרי שזכינו גם בשחיטת
עופות לבית מטבחים, והדרא הקושיא לדוכתיה, מה
הזית דרמי דירך סומק טפי וכו' והור הדין של כל
דאלים גבר, הנהוג מכבר בנתי המטבחים הגדולים
ליטהטת בהמורת אשר אמנם רבו המכשולים גם בהם
כמו שכתבנו למעלה, אבל אין להם שום דמיון והס

אל המכשולים והקלקלים שרואים אנהנו במקום הנורא הזה. שמה בבתי המטבחים הגדולים יש לנו לכל שוחט בית וארון לעצמו, ופה מקום הפקר ממש, וכלם במה שהם דרים בכפיפה אחת—שמה כהשוחטים המפורסמים והמומחים והמוהזקים מאז כהשוחטים שעוד לא הוהוקו ועוד לא יצאו להם מינוטין בעולם וקצה העם מרגנים אהריהם כלם שוחטים היו מקודם בקהלת ישראל ושמשו הרבה שנים תחת יד רבנים ומורי הנראה וגם פה מתנהגים עצמם בשורה, ולא ניטעו עליהם בשום פעם דבר מכווער, מלבד מה שהם בעצמם מרשינים איש על רעהו כנהוג בכל מלאכה— מה שאין הדבר פה—שכמעט תסרב העט לתאר את הדברים כמו שהם—לתאר כמו את כל הדברים המאוסים והמגונים, ואמנם טוב לנו לחיות—כל הרוצה לדעת ילך אל המקום ההוא ויראה את הכל בעיניו ואנחנו לא נגרום בדברנו חלול השם עוד יותר, אהרי כי אין פירינו לתקן, ולא נזכיר כי אם עוד זאת שלראובן נפשינו רואים אנהנו שמה כפעם בפעם שוחטים כאלה אשר למדו תורתם על הגל אהת חורש ימים טרם עזבם את ארץ מולדתם, או שהיו משתמשים במלאכה הזאת בגלגולם הראשון, אבל שהיו את הרכם והעבירם הרבנים ממיטרתם ובאו הנה ללמד את ידם מהרש. ויש אשר לא חלם אותם מעורב להיות שוחטים בישראל ואהרי ישעבר עליהם יוכל שנים במשא ומרגן ובמקנה וקנין, ובכל מיני המאות שבעולם, היו פה בין לילה לזובחי זבח ולשוחטים קעים (כלומר

שוחטי עופות) והמון עם ד' ובהם תמימי דרך וישרי לב נותים אהריהם אוכלים מזבחייהם ולא ידעו כמה יכשלו.

מוכרי הבשר לבני ישראל פה, גם הם עומדים ברשות עצמם, ומלבד אהדים ומתי מספר העומדים תחת השגהתה הנם כלם בעולם של הפקר, ואין מי שיפקח עליהם, ולהתכונן על מעשיהם, והלא כל לטון ועט סופר להגיד ולהשמיע את המכשולים אשר בענין הזה בעיר הזאת, מהם אשר לא יכירו לקחת בגלוי ולעיני כל בחצי היום בשר נבלה ממש, ומוכרים אותו לאנשים תמימים, אשר חלון הנותם המיטוה בשיר ובאותיות גדולות ומוזהבות, "בשר כשר" ימשוך אותם אליהם, ומהם שישכילו במעשיהם ויוצאים הם לכל הרעות—את הבשר לוקחים בבית המטבחים (ומובא אליהם בשיטה הותמות—וישאר הדברים כגון הטחול, הלב, והכבד, וכדומה מהלקי הבשר שהנשים באמע ריקא לזהטות אהריהם קונים הם מכל עובר ושב, וגם בבית המטבחים מכל בהמת נבלה וטרפה, וכזה יגדילו מסחרם וימיטכו את הקונים אהריהם, כי אשה עבריה פה—וגם הצנועות שבהן—תהקורנה יותר אהרי המקומות שיתנו בהם לרוב אלה הדברים שזכרנו, מאשר תדרשנה אהרי טבה נאמן. וירא אלקים, ומוטב להן גל של עצמות והתיבת טחול גדולה מהסידת הטבה והמימתו ויראנו וכשר כשר שבהנותו גם יחד, והטעות אשר להמון כזה יען לא שמעו מעורם בארצות מולדתם שידקדקו הרבנים על מוכרי הבשר, ושיהיו להעמיד

טבהים תלמידיו חכמים ויראי ד', ואדרבה רגילים הם
 הם להשוב את הטבח לעם הארץ וקל הדעת, והכשר
 שבהם ליטותפני של עמלק, ובכל זאת לא נשמע בשום
 פעם כי יצא מכשול מתחת ידם, וכי יבואו הנה,
 ומכיריהם פה יגידו להם שהמוכר בשר אשר בשכנותם
 אינינו לוקח סחורתו על השוק (מארקט) לא יעלה
 על לב הזאיש הירוק (גרינער) לחקור עוד אחריו, כי
 הקצב אינינו רב ולא שוחט להתבונן על ערכו ואיכותו,
 ובעיניו ראה את החותם הגדול אשר על הבשר התלוי
 ממועל להלון בירגו, מבלי לדעת ההבדל הגדול אשר
 בוה, והוא כי שמה בעירו הקטנה ידע השוחט בכל
 עת מספר הבהמות ששהט, מספר הכשרות והטרפות,
 וגם מבלעדו הנה במקום קטן שמה בארצותינו על
 כל אבן שבעה עינים, והעם יודע את כל הנעשה
 והנשמע בחדרי הדרים ולא יכול הטבח היותר קל
 וגם הנכרי אשר לא מבני ישראל לעיטות מכשולים,
 מה שאין הדבר פה, שאף אם יהאספו כל השוחטים
 להשגיח ביהוד על קצב אהר, יכול הוא להטעות
 את כלם יחד, כי מי יבאנו להראות מה שאחריו
 בבית השלג, ומי יבדוק את מה שיש לו בחורין
 ובסדקין, מן העצמות הכרעיים והטלפים הקבים
 והכרכשתורה, וכמה מיני כבדים וריאה וכיוצא בהן
 ממהמדי הנשים שכבר הזה עליהם מי חטאת ושנה
 והזה—לא לרכך את הבשר, או להסיר דם בעין שעליו
 לקיים חזי מצורת הזיל הפוסקים, אבל להסיר מהם
 טנופם וצהנותם, כי כל נבלה וטרפה הנמכר פה בשוק

112
 112
 112

היא על הרוב מבשר ששהה יותר מג' ימים, ועל
 הטבח לדקדק אחריו בכל עת שלא יעלה לריה נהוה,
 וכה רבה הישערווריה בעיר הזאת הגדולה לאלקים,
 ואדפי משפחות המימורת שזוהלים ורועדים מנרנוד
 איסור ועבירה קטנה, לא חלים ולא מרגישים, כי אוכלים
 הם כל נבלה וכל פגר מובס, ועוד מברכים ומזמנים
 עליהם ואין מי שיוהיר אותם על דרכיהם, כי המשביל
 בעת הזאת ירום, והפורתה פיו לדבר בשער, אומרים
 לו שקול טיבותך ושדיא אחורך.

ברתי ספר וחינוך לבהורי ישראל אינם פה כל
 מאומה, ואחינו הארטהאדאקסים שומרי אמונים המתפארים
 במה שאינם דורשים אחרי תיקונים, ומתהללים ביראיתם
 וצדקתם, לא יחשו לראות את בניהם מגמילים
 ללא תורה וללא אמונה, לא יחשו לראותם עורם
 באבם, הולכים אחרי בצעם, רודפים אחריו בני בשרים
 וכל תענוגות בני אדם, ושוכחים אמונתם ורגורתם
 וזרע קדש מהצבתם גם יחד, ותחת להנך את בניהם
 להתבונן על דרכם ולברוק אהריהם—בודקים הם
 אחרי החונים והפרנסים, והשמשים, ועל יתר המשרתים
 בקדש, ולא ישימו את לבם אל הזמן התולך וסוער,
 וסואן פרעש ומכלה ומבלה כל חלקה טובה בישראל.
 חדרים עם מלמדים פלימור האורניות והנקודות
 ולמקרא עברית, ישנם פה למכביר, ומרוב מספרם ירד
 מחירם עד למאוד, וכפי הנשמע הוציאו רבים מהם
 קול קורא, כי נכונים הם ללמוד עם כל נער עברי,
 יהיה מי שיהיה, עשיר או עני, טכש או חכם בעד

עשרה סענט ל שבוע, או בעד ארבעים להודש, והבערי
 ברנים העקשים לא יבינו או לא יחפצו להבין את
 המציאה אשר לפניהם. ואחרי אשר ירד המחיר יחשבו
 בלבבם, כי כאשר החל לנפול כן נפול יפול, ובעוד
 זמן מה יתמצו המלמדים גם על פרוטה לישעה--אודם
 טועים הם כשרנים (א) ער העת ההיא ישכחו בניהם
 את הלימודים שבבך קבלו, ויצטרכו לשלם בעדם
 מהרש, (ב) העת ההוא לא רתבא עד עולם, כי כבר שמענו
 את המלמדים מתלחשים, שאם לא ינצחו תמה
 במלחמתם, ולא יוכלון לבא ידיו השואה לטוב להם,
 יעזבו את המלמדות מכל וכל, וישבו לתפור בגדים
 או לעבד עורות ולעשות מנעלים, איש איש למלאכתו
 שעסק בה בארץ מולדתו.

מורים חכמים ומיטכילים יש לנו פה הרוב, ובהם
 הרבה בעלי כשרונות נפלאים ואומנים פרגונים, אולם
 מהסרון בתי כפר, ומחסרון החפץ בקבות רבים מאחנו
 לגדל בניהם ער ברכי התורה, לא יוכלון על נקלה
 למצוא להם משמרת עבודה, ומרבירם אחרי אשר
 יתהלכו פה איזה שנים כבעודם של תהו ישובו
 לארצם בבשרת פנים, והמאושרים שבהם אשר אחרי
 עמל ויגיעה רבה צלה להם למצוא נתיבות כפרתי
 העשירים מאחנו, ויהנו את בניהם על ידם, אי אפשר
 להם להשרמש בידיעתם, ועליהם לעורר בחוקה את
 כח זכרונם ולהזהיר לתחית את כל התורות והלימודים
 שקבלו בנערוותם מרבורתיהם הרדוקים, ובמשך הימים
 שדמרו את בני ישראל בארצותם מבראשית עד לעיני

כל ישראל ילמדו את בנינו המחוכמים פה מן הארץ
 עד התיו, ובמשך העתים שהביאו אתהנער הפולאני והאונ-
 גארי עד המדרגה להבין חזון הנביאים ולהקשיב
 בלימודים הגיונים רתורנים והלכותיים, יביאו את הנער
 האמעריקאני עד המדרגה הנפלאה לגמגם מעט עברית
 כסגנון לשונו האנגלית, לברך ברכת התורה, ולקרית
 חצי המפטיר עם הנקודות והטעמים ביום מאת לו
 שלש עשרה שנה שהוא פה החג היותר גדול בקרב
 אחנו היהודים--ומיום ההוא והלאה יחשוב הנער את
 מורהו ככלי אין חפץ בו, כי עוד ביום שמהרתו ביום
 שפטר את אביו מענשו, בא מלאך וכטרו על פיו
 וישכיח ממנו את כל התורה שלמד גם את הברכות
 גם את המפטיר, ואת התפילין לא כיש, וילמדהו
 תחתם להציב לו מטרה בחיים ולהבין ארחות עולם
 והמורה איפה ללא צורך, ואחרי כי האבות מבני
 פולין, ויודעים הם שהתורה הזאת לא תדרוש אמן
 פרגון, מרומד ומבין בידיעות וחכמות אין להם שום
 נפקא מיניה במהות המורה ואיכותה, ולא ישלמו איפה
 כי אם בערך המלאכה, שאין בו על הרוב לא כרו
 למות ולא כדי לחיות--וכה היתה המלמדות למלאכה
 בזויה ושפלה אשר לא תפרנס את בעליה, ולא יבחר
 בה כי אם איש שכבר נסה ובהן את מולו בכל
 המלאכות והעבודות, והוא רואה בהוש שנקשכו כוכבי
 הצלחתו, וכי נכונו לו ימי חשך עד עולם.

ברתי תלמוד תורה לילדים ונערים עניים יש לנו
 פה שניים בקרב אחנו הארטהאדאקסים, אהר מהם

כבר מט, ואשיותיו יהשבו להשבר מאפס עוזרים ותומכים, והשני הה"י עורו עומד לתלפיות והוא ברחוב איסט בראדוויי, נומ. 88 שילמדו בו כארבעה מאות תלמידים. הבית הזה נוסד זה ארבעה שנים בהשתדלות אנשים חשובים ונכבדים אוהבי עמם ורתם אשר לא השכו מכל יגיע נפשם, הזילו זהב מביסם, דפקו על פרתה נדיבים, ויעוררו כפעם בפעם במו פיהם ובמ"ע את ראשי אלופי אהנו לכתוב להם את ידם ויעזור להם במפעלם, עד כי צלח להם לכונן את הבית העומד עתה לנס ולמופת לגאון ולתפארת. המורים, כלם אנשים חכמים ומלומדים ועושים בשלמות את אומנתם, ומיסדי הבית כאן כן עתה לא ייעפו ולא יגעו ועושים כל אשר בפתחם להגדיל כבודו ותפארתו. וכפי ערות רבים מהחכמי לב המבינים בתורת החינוך, יוכל בית הספר הזה להתהרות עם כל בתי הספר הטובים אשר לנערים מן המדרגות ההם בארצות מולדתנו—מי יתן והיה לנו בעיר הזאת רבים כמיסדי הבית הזה ומנהיגיו בעלי תורה ויראה, בעלי צדקה וחסד, ובעלי מדרת טובות, מי יתן וראו רבים והתבוננו על מפעלם הטוב, על הטוב וההסדר שעושים בזה עם עמם ואמונתם, ותמכו בימינם כן בבספם וכן בכחם והשתדלותם, כי יהיה באמת הבית הזה לכבוד ולתהלה בעיר ופארץ הזאת, ואנכי הכורתב מלא מרגשת תורה וברכה למיסדי הבית הזה לראשיו ומנהיגיו, למוריו ומשגיחיו, אשר כלם אנשי לב ויקרי רוח יראי ד' וחושבי שמו,

ולאות תודתי נכון הנני א"ה לכתוב מאמר מיוחד ולתאר בו בשרר נאמן את מעשי הבית הזה שהוא הראשון בתולדות בתי ספר ליהודים ארטהאדאקסי סים באמעריקא—את פעולותיו עד עתה. ותקורתו לעתיד, את אמונת המורים ונפלאות לימודם, כן ביריעת תוה"ק, וכן ביראת ד', ואת צדקת הראשים והמנהלים, אשר מלבד המזון הרוחני שיתנו אל התלמידים עוד ילבישום שני עם עדנים—והנם עליהם לסתרה—וכאבות יקרים יקריבו את כל כהם לטובת עניי הצאן האלה אשר לולא הם, ואבדו בראש כל חוצות כבני גילם הפראים והשוכבים, אשר רבים לנו מהם בעיר הזאת לדאבון נפש כל הובב עמו ודרתו. אמנם כן אין ערוך לפעולותיהם, אשרי להם ואשרי חלקם, זכרה להם אלקי לטובה!

אפן יש להתאונן בזה על שני דברים: א) אחרי

כי ראו אחינו ונוכחו לדעת שאפשר הדבר גם בנויארק כראות תלמידים עושים היד בלימודים עבריים ובידיעת דת תוה"ק, מדוע לא יעשו כן רבים מן העוזרים על יד הבית הזה גם לבניהם וזרעיהם? ואם מקיימים אלה הנכבדים את מאמר חז"ל, "הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה" מדוע לא יקיימו בעצמם דברי התורה "ולמדתם את בניכם"?

ב) כי לא צלח להם למנהלי הבית עם כל עבודתם והשתדלותם לכונן עוד איזה מחלקות ללימוד המיטנה והתלמוד, במובן הרגיל אצלנו בארצות מולדתנו, כי עוד מועטים הם העוזרים והתומכים

וידענו ברכים מאחנו הקרובים אל הפית הזה ויודעים
את טובו אשר דבר קטן הוא להם בעלותם לתורה
לנרב בפעם אחת עשרים דאללער ויותר, להחזיק את
החזן והמשוררים, ועוד לא נתנו אף פרוטה לדבר
הגדול והקדוש הזה, שכל תקותינו לעתיד נשענת
עליה. הוי!—עד מתי לא תבינו אחיננו עד מתי
לא תראו אור!

בחלק העיר העליונה, יש להם לאחנו הארטהאדאק
סיס עוד שנים או שלשה בתי ספר למתחילים, אבל
לא רבים הם התלמידים אשר יקבלו שם לקת, כי
הקהלות יסרו להם אלה לעצמם וזר לא יבוא בתוכם,
והנכבד שבהם, הוא העומד ברחוב החמישים ושבעה,
ושייך אל החברה המפוארה הנודעת לרתלה בשם
"קהלת ערת ישראל", או "שטראססע שול".

אחר המורים בבית הספר הזה הוא איש חכם
ומצויין ת"ח גדול וירא שמים, ואחר מאנשי המעלה
ובני העליה המועטים בעיר הזאת—ולא רק הנערים
אשר נתנו על ידו לנהלם על מבועי התורה והיראה
אבל גם אבותיהם אנשי העדה הנכבדים נהנים ממנו
עצה ורמישיה, משרעשעים כתורתו וחכמתו, וגדול
כבודו בעיניהם עד להפליא. וכבר היה בדעת ראשי
הקהל להושיבו על כסא הרבנות ולרגת לו העטרה
שהולמרתו אבל מסבה שלא נדע אנהנו, לא חפץ
האיש היקר הזה לקבל עליו את המשרה הנכבדה
הזאת, וגם מבדעה הוא מתפרנס בכבוד, יושב באהלה
של תורה וחכמה ואהוב וחביב מכל היודעים,

והמכירים את חן ערכו גם הנורה שהיה בבית
הספר הזה לפניו—ושמש בו הרבה שנים בכבוד
והדר, איש כביר רזה וגדל דעה, תורני מופלג וחרוץ
וחכם עתיק, ושלם במעלות רמות ומדות נכבדות,
זה שלש שנים אשר עזב ברצונו את משמרתו, והוא
יושב עתה על גפי מרומי הכבוד וההצלחה, ומתכונת
המורים נוכל לשפוט על טוב בני הקהלה הזאת, כי
מוקירי רבנן הם, ומתימרים בכבוד לימודי ד'. יהיה
ד' עמהם ידים את כבודם וכבוד בניהם, וכל רואיהם
יכירום כי זרע ברך ד' הם!

בית הספר הנכבד הנודע בשם Hebrew Free School
אשר בשני אלפים וחמש מאות תלמידים עניים, יקבלו
שם לקת, כמקרא עברית, ראשית יסודי הדת
ותולדות והשתלשלות ישראל, הביא טובה רבה אל
עולם היהדות בעיר הזאת, והרכבה הרבה מבני העניים
פה אשר לא ידעו גם עתה כהיותם בני עשרים לקרא
אף אות אהת בסידור התפלה, לולא נפתחו לפניהם
שערי בית הספר הזה בישר ילדורם, הנם אין כסף—
אולם לראבון נפשינו לא ישתתפו אחנו היראים במפעל
היקר הזה, והוא נשען על נדבות הגבירים והעשירים
הגדולים מבני המפלגות החרשורת הממוצעות וממתי
מספר מן היהודים הארטהאדאקסים מבני איטכנו
והאללאנה.

בחתומת דברנו עיד המורים וברתי הספר, הגיעה
לאזנינו השמועה הנעימה כי נוסד פה זה עתה בימים
האחרונים בית ספר חדש בשם "ישיבת עץ היום"

ללימוד משנה ודלמוד, או ברשן היותר מוכן לגמרא רש"י ותוספות, וכי כבר עומדים נכונים כאלף וחמש מאות אנשים לכלכל את הבית, ולהעמיד בו מלמדים מופלאים ומופלגים אשר יקבלו שכרם בכבוד מקופת הקהל הגדול שכבר יש להם כל הדברים הדרושים ולא יחסר להם כי אם אנשים אשר יתנו את בניהם על ידם להתורות תורה ואמונה ויראת ה'—האח! מה נעימה השמועה! מה נחמדה ומה יקרה! ישיבה למשנה ולגמרא! מה רב טוב צפון בשלשת המלים האלה— וכמעט לא אאמין למשמע אזני, האשמע זאת בהקיץ? האפשר הדבר, היוכל להיות? פה בנויארק? ובאמעריקא? הבאמת נהי' הדבר הגדול הזה, ואנחנו לא ידענו? אמנם כן, כן יגירו רבים וכן ראינו כרתוב גם במכתבי העתים, נפלא הדבר ויהי' לפלא— ואנחנו אשר לא שמענו מן הדבר הזה עד כה, לא נוכל להגיד רק זאת כי מאוד נכספה נפשינו לראות בקרוב, כי אמת בפי המבשרים, כי כנים כל דבריהם, וכל נוסד בית כזה בישראל, ומי ירין ונראה גם את זאת כי לא נוסד על אדני שוא וקורי עכביש, כי לא נוסד ליום או להודש ימים, כי לא נוסד להרכות פרנסים ומנהיגים, כי לא נוסד להוסיף קנאה ושנאה ומחלוקת, ולא נוסד להתחרות עם הבית— שכבר זכה לשם— למען הפיל אה"כ את שניהם ביום אחד, אבל נוסד למען ד' ותורתו, למען האמת לאמתה, להרביץ תורה בישראל ולהזק את אמונתה או לא נפון כי כל הדברים בדי' וירארו ישתתפו עמהם ומבלי אשר

יקראו אותם, יבואו אליהם ויתחברו עמהם לעזור להם במפעלם הטוב, וגם האנשים הנכבדים העוזרים על יד החברה המפוארה, "מחזיקי תלמוד תורה" לא ימנעו מהם את ידם, ואפשר הדבר כי יוסיפו לתת להם על אהת שבע או יתחרו לעשות כמוהם— כי יודעים הם אהנו אלה, והבלתי יודעים עליהם לדעת שאף אם נוכח אחרי ערן ועדנים לראות את כל בנינו הבהורים האמעריקאנים מבינים במקרא, יודעים שפת עבר, ודורשים בקדמוניות ישורון, כי גם אז לא יהיה לה להיהדות באמעריקא עוד כסיס נכון להשען עליו אם יחסר לנו העיקר מן הספר והוא "התלמוד" שהוא רוח החיה באופני האומה העתיקה הזאת, נשמת ישראל ורוחו וכהו וגבורתו גם יחד, ונכפיל איפה את דברינו ונאמרה אם אמת נכון הדבר, אם נוסד בית כזה בישראל, אם נמצאו יקרי רוח כאלה בנויארק, בואו ונחזיק להם טובה, נתאחדה נא עמהם, נתחבר נא אליהם, ונעזור להם להגדיל כבוד הבית כי יעמוד לתד' הלפיות לגאון ולהפארת ישורון בארץ הזאת.

אנשים מלומדים בתורת ישראל, הבקיאים בתלמוד וחכמת רבותינו ז"ל, רבים תה"ל בעיר הזאת מהם שנאחזו בארץ עוד לפני שנים כבירות, ודי' ברכם בעינינו ובכבוד ונכסים, וזכר זאת לא נוכל לאמור עליהם שזכו לשרתי יסודנות— שזכו לתורה וגדולה כאחד— כי הביב עליהם ממונם, ובו ישימו כל מעיניהם— לא יקבעו עתים לתורה, ולא יבואו לישמע כל מידע,

וכל ידיעתם בה אינה אלא גירסא דינקיאתא, ומרביתם עניים מרודים מן הגולים והגורדים אשר באו הנה בשנים האחרונות, ואלה יעזבו את תורתם בעל כרחם ושלא לרצונם כי טרודים כל ימיהם בעבודתם ומלאכתם וכל שמחתם עלי חלד במצאם מקום להחיות את נפשם—ועבודת העניים האלה היא נודעת, אם עבודת חייט ותופר ומחליק בכטיש במלאכת הבגדים, או עבודה בכרף, עבודת הסל, עבודת הוכל ומחזיר על הפתחים, כלן עבודות מפוארות ונהמדות, לאנשים אשר מלאו כרסם מעדני התורה, לאנשים מכוונקים אשר לא נסו מעידם לתת כמים ראשי אצבעותיהם.—אבל מה יעשו האומללים והנרדחים האלה. „הושיעה לך באישר תוכל“ אומרים הם האמע ריקאנים, ודבריהם צודקים ונאמנים, כי אם לא יושיעו אלה להם בעצמם בכח ידיהם וזרועותיהם ובמוח שבעצמותיהם, ויסמכו על התורה והחכמה אשר תאיר בפניהם, ויאבדו לעולמים—וכה יבדו פני טובים האלה שעוניהם וערותיהם בעבודת הנמיוות והמלאכות הקשות והכבדות שוכרנו, ויכלו בהם את ימיהם. לא למציא מוצא לכסף לפנק את פשרם ולרדוף אחרי שעשועי בני אדם, כי בבואם בערב או באישון לילה אל ביתם עייפים ויגעים מעבודתם או מתלאות דרכם, ואז מהם כל תאוה וחפץ וישמחו במצאם מקום לנוח מעמלם ומעצבם ורוגזם.—לא לצבור חן ולעשות עושה גם לא קבץ יד על יד ולצרף פרוטה לפרוטה למען יוכלון עוד לשוב לביתם ולתקוע

להם יתר במקום נאמן בארצם ומולדתם, כי כבר חלפו הלכו להם הימים הטובים האלה מאמעריקא— והדלות והעניות והאביונות אורחים נאמנים הם גם פה.—אבל כל עמלם אך לפיהם ולהם הוקם דבר יום מיומו הוא חלקם ונהלתם. ואשר לא ברכו ד' בבנים ובנות ובאוכלסין הרבה, שיעזרו לו כלם, איש איש במלאכתו שהוא עושה בה—אשר לא יעשה את ביתו הצר לבית אכסניא לעשרים פועלים ורוכלים להסתפק בשירי המזון שעד הקערות ולקיים בעצמו ועל הארץ הישן— אשר לא יכול ללכת בבלוי סחבורת, ולקנות את מלבושיו עד שוק הישן לבגדים מטולאים, אשר אין את נפשו לרתקוע אהלו ביציע הששית ולהתרפס בכל הודש לפני הארון בעד הבית לגרוע ולהקטין שכר דירתו או למחול עליו, אשר לא יבין הוות, מרמה לא ידע, ושפת חנף רהוקה ממנו אשר לא ישכיל להוליך רב אדם שולל ולהרתעות את הבריות תמיד בשקרים, הוא לא יראה מהם פרוטה יתירה באמתחתו, וראללער אחר נוסף על פרנסתו עד עולם.

הנה ספרנו באוניך את הרברים האלה, לא לתאר לפניך אופן העסק וענף הפרנסה שיהויקו בו רוב אהנו הגולים, כי עיקר מלאכתנו בספרנו זה בענינים דקים רוחנים, ואין לנו עסק עתה בשאלת החיים—גם לא באנו להשמיעך מוסר קורא יקר, לעורר את לבבך על גורל האומללים האלה, ולאמור לך כי תהויק בהם, כי תתמוך בימם, למען ישונו להקדיש עתותם לתורה ותעודה, כי יודעים אנחנו שכאשר יכנסו דברינו באוזןך

דימניה, כן יצאו ער מהרה דרך אונף השמאלית.—
 הן מוסרו של הרב המגיד לא ימריצו, היודע ומבין
 לכלכל דבריו בטוב טעם ודעה, היודע להזהר שלא
 ינהוג בך קלות ראש, ושלא יולול בכבודך הלילה—ואתה
 תבוא ותשמע מוסר ותוכחה מפי מחבר וסופר! אשר
 אמנם כפי הנראה הוא אוהב את עמו ותורתו אהבה
 נצחית, אבל אין מעצור לרוח פיו, בדבריו גחלים ילהט
 ולא ישא פני איש אף אם כארזים גבהו מגיד דבריו
 מבלי כחל ומבלי שרק ומבלי פרכוס, ויצניג את האמת
 ערומה כמיום הולדה—דבר שלא יתכן לא לפי רוח המקום
 ולא לפי רוח הזמן—ונפש הקורא באמעריקא לא ימלא מהם.
 אכן לא בשבילך ולא בשביל כיוצא בך נאמרו
 הדברים, מביטים אנהנו למרחוק אל אהינו שבגולה
 ואליהם דברנו הפעם, למענך קורא נכבד ברוסיא
 בפולאניא ובהונגאריא הקרשנו את הפרק הזה, למענך
 גבר עני ואומלל אשר ברב צרתך, אולי ענה הפפץ
 גם ער לבבך לבא הנה ולבקש לך פה את הצלתך,
 ואין בידך לא כסף ולא כלים—לא אומגרת ולא מלאכה,
 ואינך יודע רק זאת, כי צורבא מרבנן ארתה—לאמור
 לך—הכבד ושב בבירתך.

כי לא זו העיר ולא פה המקום לפניך, כסא
 רבנות לא תנחל, למרות הכתבים הטובים והתעודות
 הרבות והגדולות אשר בידך מרבנותיך הגאונים,
 אשר יסמכו יריהם עליך ומפליאים ער למעלה את
 כשרונותך, מורים ומלמדים ושוהטים ישנם למכביר
 מבלעדיך, והצלחתם הלא ידעת ממה שקרום, עוד

מקורים אחרים פה לפרנסת אנשים כמוך, אשר לא
 נחפזין לטפל בהם עוד עתה, אבל כשהגיע בקריאתך
 אל המקום שיקדנו לדבר אודותם, ותראה בעיניך
 כי אין ברכה והצלחה רבה גם באלה, ורק המגידות
 והדרשנות שאינן תלויות במקום וזמן, ולא צריכין על
 צד הרוחק לקהלות מיוחדות—כי אפשר לסחור
 בהן ולנוע עמהן מעיר לעיר, היא המעיין האחת הנכונ
 לפניך—אשר אם יגרום מולך, ותוכל לשאוב ממנו מים
 עכורים—אולם מלבד ההתהרות הגדולה אשר גם
 בזה אשר הביא את הדבר לדיוטא התחתונה, עד כי
 שבר מגיד קבוע עולה עתה רק לשתי מאות, והוא
 הסכום היותר גדול—ודרשת עראי לא תביא בימים
 האלה כי אם שנים או שרשה דאללעה ולפעמים
 לא יותר מדאללעה והצי, שנקבץ על הרוב ביום הראשון
 מחשובי הקהל—אשר אף כי יתקצפו ויתרגזו, בכל
 זאת יתנו, ולא ישלחו את הדרשן ריקם—מלבד
 כל אלה, מלבד ההתחרות והטלטול והבזיון והעבודה,
 הנה קשה עד מאוד לכוון הפפץ שומעני הדרשות
 באמעריקא, ואם לא תדע בעצמך גבר יקר כי ממשל
 משקים ארתה, אם לא תביא עמך מלא הפנים הבל
 ורעות רוח, אם לא תשתדל למצוא גל או אוצר של
 הגרות וסיפורי מעשיות, אם לא תשכיל להטעים
 את דבריך במדיצורת ריקות ושרופות קדים, אם לא
 תוכל להוציא יקר מזולל לברא לך אופנים ובהינות
 ממעשי המקום והזמן, ונושאים ונשואים מגופים היים
 ומדברים.—ואם לא תבין אחת משרתי אלה, אם

לעשות את תורתך עטרה להתגדל בה, לזרוק מרה
 בכל החפצים לדבר את הוד כבודך ולנהוג את
 את נשיאתך ברמה—או לעשות את התורה קרדום
 להפור בה, להשפיל עצמך עד לעפר, להזרזפס לפני
 כל באסקופא הנהרסת, ולברבר כל הכרכורים, אשר
 תראה כי נחוצים הם להנאתך ולטובתך, אם לא
 תדע כל אלה נפש יקרה, לא יצלה לך להיות פה מגיד
 ודרשן עד עולם, ולא ישאר לך איפה כי אם ללבוש שהורים
 ולהתעטף שהורים, ולהתגלגל תחת שואה ומשנאה
 בבתי חרושת המעשה ובבתי המלאכה או לעמוס
 עליך את הצרור ואת הכל, ולקיים בעצמך והיית נע
 ונד כל ימי הייך, ולהגיע להצלחות גדולות כאלה
 אין לך כל צורך באמעריקא, אין לך כל צורך לעבור
 ארחות ימים ולסכן את נפשך, וגם בארצך ובפניך
 הקטנה שמה, אם אך תעשה בחפץ כפוף ותסיר הבושת
 מעליך, ואושר כזה נכון לפניך—ועייב עצתי אמונה לך
 אחי היקר, הכבד ושכ במקומך ואל תרחיק נרוד, ואם
 יפתוך נמהרים אל תאבה ואל תשמע להם, כי לא
 כבחם כחך ולא כמחשבותיהם מחשבותיך. השלך על
 די יחבך והוא יכלכלך—שמה במקום אבותיך ואחייך
 ומכיריך, במקום שיודעים האנשים להוקיר מעלותיך
 וכשרונותיך במקום שרא נחשב הדבר לאיסור להחזיק
 בידי תלמוד חכם היושב כאהלה של תורה, במקום
 שהלימוד והעסק בה היא אחת מתנאי החיים ההכרחיים
 ליהודים ארטהאדאקסים, במקום שתקוה נשקפת לך,
 אם תוסיף להשתלם ופעשות חיל בלימודים לשבת

עוד ברום המעלה במושב חכמים וגדולים ושמך יודע
 בישראל, לטוב לך ולנפשך לזרעיה ולזרע זרעיה עד
 עולם.

סופרים עברים מליצים—משוררים ומשכילים, אין לך
 לנו פה כי אם מעט מזעיר, בערך המון עם די
 הרבים (הי יוסיף עליהם) וגורלם כגורל הוב סופרי
 ישראל מאז מעולם, מהם מורים ומלמדים, מהם עוזרים
 בבתי מסחה, מהם בעלי מלאכה ואומנים, מהם רוכלים,
 ומהם סוהרים, ומרביתם סתם עניים, ויש להם לפעמים
 ארבעה משמרות בבת אחת מבלי לדעת בעצמם מה
 שהם ומה מעשיהם ותעודתם.

הסופרים העברים פה לא ישתמשו הרבה בידועותיהם
 וכשרונותיהם, ואך לעתים רחוקות נראה מהם דבר
 כהוב כספר או במכתבי עתים, ולמה נקרא שמם
 סופרים? על שום שמררו את הייהם בעבודת הספרות,
 בימים הראשונים בהיותם בביתם בארצות מולדתם—
 אבל מיטבאו לאמעריקא ונפקהו עיניהם לראות, כי
 שוא עבוד החכמה, שוא לשמור מזונות פתחי התבונה,
 כי לא יצוד בה האדם טרף לנפשו—ולא תחיה את
 בעליה לעולם, ועייב לפני לה עורף, ויבחרו להם
 עניים אהרים לענות בהם, ותחת להגביה עוף על
 כנפי שירים ומליצות—תחת להעמיק בחקירות כהי
 עולם האצילות, ולהעשיר את החכמה והלשון והספרות
 הם מעמיקים בחקר העולם ההוה והמעשה, עוסקים
 בשאלת הקיבה, בשאלת הפרנסה והכלכלה, וכיוצא בזה
 מן הענינים שיש בהם היים, חיי ממש כמשמעו—

וישקעו עד הצואר בשטף מי הבלי הזמן וקנינו
 הגשמים, כיתר אחיהם בבית ישראל בעיר וכארץ הזאת.
 לעומת הסופרים החבמים ובעלי כשרונות המועטים
 יש לנו רבים הקוראים שפת עברית, ומכה"ע היו"ל
 באייראפא, וכל הספרים החדשים והישנים מעשי ידי
 חכמי לב בעמנו, נקראים פה באהבה ובהשק והפן
 נמרץ בהרבה בתי ישראל— וימצאון בקרב אלה,
 אנשים מצוינים שלמי המעלות והמדות, גבירים נכבדים
 ונשואי פנים המתחממים כנגד אורן של חכמים,
 ומתזקקי בידיהם בעין יפה ורוח גריכה, אפס, כי מתי
 מספר הם, ונער יספרם— ומרבית קוראינו העברים, אף
 כי אוהבים את השפה ואת הספרים שנכתבו בה,
 וששים ומתענגים עליה ועל מליצותיה, אינם מוקירים
 את הסופרים ואינם מכבדים ומחזיקים אותם— וטעמם
 ונימוקם עמם כי לא הרי המחבר כהרי הספר ולא
 הרי האב כהרי התולדה— ויש אשר מעו יצא מתוק—
 וכלל גדול בישראל שאין המחברים נוגעים בספריהם

הערה: ואפשר נשאו קו"ח בעצמן מדבורה— לא מדבורה אשה לפיר ות,
 שירעה גם היא לשיר בשפה עברית, ותשא מדבורותיה, על המתחברים
 בעם— על הפאים לעזרת חי בניבורים— ועל המחוקקים ועל הסופרים,
 על היושבים על טרין על פלגות בישראל, ועל פריעת בישראל, ממש
 כסופרו וטנינו ברור הוה— כי הוא אשה עשירה היתה, בעלת כרמים ותמרים
 וזיתים, ושכה בריטה בעמרות ולא ירעה טעמל הסופרים— אבל מקל וחומר
 מדבורה שבבורה, מה דבורה זו שמוציאה רכש ממש, שאין אדם יכול
 לבקר ולמצא בו מרעה, והיא עניה סוערה נהרפת כמוץ ונשלכת אחרי
 גיו כל אדם, סופרים וחכמים, שעקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת
 שרף וכל רבייה כנחלי אש— לא כל שכן שרשאי האדם להסית דעתו
 מהם.

אף כמלא נימא— ויש אשר לא יחכבו גם את הספרים,
 רק כל עוד לא יגיע הדבר לאמרתו חותיהם— אם
 יגונב אדיהם איזה ספר במקרה, או אם מוצאים אותו
 אצל חבריהם, ויקראו בו בעליצת נפש, אבל להוציא
 ער זה כסף, לתת דאללער אמעריקאני החי וקיים בער
 ספרים מרנים, הוא ענין שאין בכח שכלם להשיג—
 וחושבים בלבבם, כמה טפשאי הני אינשא המפורים
 את ממונם לאותיות פורחורת— מבלי לראות ולהבין
 כי אם יקר מהכמה ומכבוד, סכלות מעט, הראללער
 הגרוד והנחמה, שיש בו הרבה מן היופי, וכמה מן התועפת
 עאכר"כ שהוא יקר מן החכמה, ומן הכבוד ומספרות
 ישראל הערתיקה והחדשה גם יחד.

מכתבי עתים ליהודים כתובים בשפת המדינה
 יש לנו כארבעה או חמשה, ורובם ככלם מסוה האמונה
 על פניהם, ונחשבים פה בקרב אחנו לכפי מבטא
 ודיבור של היהדות הקאנוצרוואטיווית. אכן הקורא
 מבני הדור הישן לא ימצא בהם מקום שיאמרת את
 הדבר, כי כל דבריהם טובים והולכים תמיד על
 עניני אחינו הנאורים מכל הכרות והמפלגות—
 וגליונותיהם מלאים בכך עת בררשות וחידושים
 ושיחות החולין של הרבנים החדשים וחדשי-חדשים—
 בספורים והודעות ובשורות, ממועשים ומקרים והנהגות,
 שאינם מסכימים כלל עם השיטה שמרניים בזה—
 ורק אחד בהם העומד לנכ— אשה יש לו למטרה
 ללהום בער היהדות הערתיקה האמתית, והיא מאמת
 את דבריו כפעם בפעם במאמרים נכבדים, המלאים

אהבה וכבוד לתורת ד' הכרתובה והמסורה, ומפיקים
 אמונה ויראה טהורה. אולם הקורא את דבריו
 בתמידות, יראה כי גם הוא לא ימלא תמיד אחרי
 התעוררתו—וגם דבריו נראים לפעמים כסותרים זה
 את זה, ומתנגדים לשיטתו ולמטרתו, מעבר מזה,
 ידים ויגביה וינשא למעלה ראש את היהדות הישנה,
 ויתאר לנו בצבעים נחמדים את התועלת הרב שיצא
 לנו מן המנהגים הקדושים ומכל הגדרים והסייגים
 שהדרת הזמנה הופפת עליהם—ומעבר מזה כאורתו
 הגלוי, הוא מסיח לפי תומו דברי שבח והלל על
 ראשי כרתות אנשים שכבר עומדים בראשם ורוכס
 מחוץ לגבול היהדות—ומתרחקים בכל עזו מהיי
 התורה ומהיי הדרת הנעלים—וע"ד השמות שנושאים
 עליהם בשקר: ליבעראלים, קאנזערוואטיוויס, וכיוצא
 בהם—הוא נושא את פניהם, ועושה להם מהור בפני
 עצמם, פה יזכיר לטובה ולברכה, לשם ולתפארת
 נצה, את מעללי הגדולים וכל מעשי תקפס ונבורתם
 של הגאונים ואנשי שם שחיו תמיד בישראל, ומתפרא
 ומשרתומם על חכמתם ורתותם, על צדקתם וקדושתם
 ומסירת נפשם—ורתוך כדי דיבור הוא מספר בשבחם
 של המטיפים החדשים, יעתיק לנו תורת פיהם,
 דרשותיהם ומדברותיהם, ומפליא את ערכם בכל מיני
 הלולים, אף שאין בהם אותה החכמה העמוקה, ואותה
 הקדושה והיראה ומסירת הנפש, שלקחו לפני רגע
 את לבב המעריך.

אכן שכס אחר למכ"ע זה בהמלחמה עם היהודים

קורא

ממפלגות הראדיקאלים—שלא ייטיב להם פנים בשום
 פעם, ובכל עת ידבר מהם ומחידושיהם ותחבולותיהם,
 הוא שופך עליהם קיתון של שופכין ומשחיר את
 פניהם בשולי קדירה, יריב ויתקוטט בהם וכרבניהם
 ומדריכיהם, ומלחמת נצה לו עמהם.

ואנחנו לא נביא כמשפט את המעריך החכם,
 ולא נוכיח דרכו על פניו, כי יודעים אנחנו את רוח
 קוראיו—יודעים אנחנו לפני מי הוא כורב—יודעים
 אנחנו כי מו"ל מכ"ע בימים האלה אך הגר וחנוני
 הוא וסוחר ככל אחיו, וכאשר לא יתכן לצוות על
 העומד פחותו כי יריב במבקרו וירתן כקולו על
 הפאים לקנות את סחורתו, כן לא נכון הדבר לבקש
 מאת המעריך כי יכה פלשון את הבאים לבית מסחרו
 ויברח קוניו מפניו, ואפשר הדבר כי מרגיש זאת כבוד
 המו"ל כמוני, והוא יודע ורואה כי תהפוכות על
 דרכו, אבל הוא חסרון שלא יוכל להמנות—וע"כ הוא
 מטיל אבק בעיני הקוראים, ומגיד לנו יותר ברמזיה
 ובמקום שלא יכתוב מאומה—ועל הקורא הנבון רק
 לחרור בקרב דבריו פנימה, ולקרית מבין השורות—
 ואפשר גם זאת, כי המעריך הנכבד אשר גדל
 בארץ הזאת, הוא מביט על כל ענין בעינים
 אחרות—ולא יוכל לשפוט על הדברים האלה מאותה
 הנקודה אשר נשפוט אנחנו היהודים המגודלים על
 ברכי החינוך הישן—יהיה איך שיהיה אנחנו לא באנו
 לבקר את דבריו וכבוד המו"ל לא ירד בעינינו ולא
 נגרע ערכו אצלנו גם עתה אחרי אשר גלינו על עונו

כי לא יחיד הוא בדורו בדבר הזה—ועיקר מטרתנו רק להעיר את און הקורא על הערבוביא המושלת פה בכל הענינים, כי כבקרב הארטהאדאקסים והיהודים היראים, כן בקרב הנאורים והחדשים, ימצאון למכביר מאותן "הספקות", שלא נוכל להכריע בהם את המין—שאי אפשר לנו לדעת לאיזה מערכה יתחשבו, ולאיזה מחלקה דהכניסם—ובכדל רחוק למצוא בינינו פה דבר וחפץ וענין שירתנהג על פי מטרה ורכלית ושיטה ידועה. היסוד ועיקרן של הדברים באמעריקא הוא: "הדאָללער", והכסף יענה את הכל—ככסף הזה שמתגלגל ומתהפך, כן יתגלגלו ויתהפכו פה בכל עת הרעות והשיטות—לפי מכסת הכסף, לפי הערך והמשקל, ולפי הרח החזק או הרפה הנושב בהם—הדאָלר לאר הזה! הוא השיטה, הוא התכלית, הוא הכבוד, הוא הגבורה, והוא הרצועה האחרת הנאמנה, אשר לפיה יערכון רוב האנשים את מעשיהם בעיר ובארץ הזאת. ואהרי שנגענו בענין הזה, לא נוכל לעצור ברוחנו מבלי להגיד לכם גם אנחנו את מחשבותנו. על דעתנו קוראים אהובים, כי ערך אחד לכל בני המפלגות החרשות פה וכי רק שתיים ושלוש שנים מבדילות ביניהם—וסוף כל סוף שירתא הרו—ורוח אחד יכוללם יחד,—על דעתנו כי אין לה להיותה בראמעי ריקא לקוות הרבה לא מן הראדעקאליים, לא מן הקאָנאָזערוואטיוויים, ולא מן הליבעראליים, ואף לא מאלה אשר זה מקרוב החלו לשנות את דרכם—כי כף דרכו של החדש בזמן הזה: היום אומר לנו לאדם עשה כף,

ומחר, עשה כף, ולכסוף לכפור את הכל ולעשות מכל מרום וקדוש ונשגב תל עולם. ואשר לא נעלמו ממנו תולדות ההברות והקהלות פה, הוא היודע כמה מן האמת שיש בדברנו אלה—ומי בקי בזה יותר מן המעריף החכם אשר דברנו בו במה שקרום?—מי כמוהו יודע תולדתן והשתלשלותן של כל הכתות והמפלגות פה? הוא היודע, כי כמעט כל הקהלות החרשות, וגם אלה שכבר עומדים בקצה הגבול שלא נשאר להם כל זכר מן הקדש, נחשבו לפנים בישראל על כרת יראי די וחושבי שמו—הוא היודע, כי הקהלה הגדולה והעתיקה ב... המרעשת עתה את העולם ומלואה בהיכלה הנחמד אשר תבנה לתלפיות במרום העיר, ואשר כבר עלתה בידה בהסכם המאורות הגדולים מסינסינעטי ונויאָרק להביא בתוכו את כל הסדרים החדשים ולנתוש ולנתון מבלי חמלה את כל מחמרי ישראל וזכרונותיו מימי קדם, כי הקהלה הזאת היתה לפני שלשים שנה קהלה קדושה ונאמנה, עמדה ראשונה בזמן ובמעלה ותרתן מהורה על כל קהלות ישורון פה בעיר ובמדינה. הוא היודע, כי הקהלה הגדולה והעשירה א... הנודעת בתבל ע"ד המטיפים המצוינים שתביא לה בכל עת ממרחקים—ואשר כבר נכרתו פה כמעט כל קרשי בני ישראל, התנוססה לפני עשרים שנה באמונה ויראת די, ונהשבה בין הקהלות היותר השוכות בוויאָרק, ושמענו אומרים: כי רבם המנה שעמד אה"כ בראש הרבנים המתפרצים, הרתנהג בחסידות ימים

רבים, ובשנה הראשונה כאשר בא הנה היה מכת טובלי שחריקת—ובני עדרתו הוקירוהו בשביל זה על אהת שבע. הוא היודע, כאשר הער העיד בעצמו בגליונותיו האחרונים שהרבה מן הרבנים המשתדלים זה שנתים להפוך משרש את כל יסודי דתנו, נחשבו עוד לפני שנים לא כבירות ליראים ומדקדקים במצוות וקהלותיהם הלכו בדרך ד', וישמרו את תורתו—ואי מזה באו התהפוכות האלה יאמר נא המעריך? ומי או מה גרם והסב את הפרעות והשערורות שרואים אנחנו בהן היום? האם העיון והלימוד והשקידה והעסק הרב בהכמות ומדעים שונים? או נכנסו ח"ו דפרדס ויחקרו במה שאחר הטבע, במה שנעלה משכל האדם והציצו ונפגעו? הן הוא העוסק בעניני אחרו פה ומתחקה על שרשי רגליהם ועל דרכי הייהם, והוא היודע כי הכסף והרכוש, העושר והממון, והענוגות ושעשועי בני אדם, הן המה הידיעות והחכמות שמעמיקים בהן היהודים האמעריקאנים, ונא נכשל פה אדם מעולם בהקירה ובפילוסופיא—והוא היודע כי גם הרבנים הרועים והצופים מלכד אחרים בהם המצוינים האוהבים את החכמה ושוקרים על דלתותיה, רובם ככלם מבליים ימיהם במסבות רעים, בשמהות והלולים וכל מעיניהם בשעותיהם המיוחדות להם לכדם, ליפות את לשונם, לסלסל את מדברותיהם, ולהמציא להם משלים וסיפורים נעימים לתכל בהם את דרשותיהם, והוא כל חלקם בחכמה, ונחלתם בעולם העיון והמדעים, שהחקירה בזה לא תזיק, ואין בה כל השש סכנה, כי כן

משתמשים בחקירה זו גם המגידים והדרשנים היראים ולא יכולע להם—ומי אפוא אשם בדבר התהפוכה הזאת? ומי הוא שהסב לנו את התרובן הגדול הזה? אכן לא בפעם אחרת נעשו השנוים האלה—

הקהלות לא התהפכו פתאום לפרתע מן הקצה אל הקצה, והאנשים האמונים עלי תורה ויראה, לא למדו בין יום ובין לילה לבוא לידו כפירה גמורה וחלוטה, אבל פתחו להם אהנו אלה בראשונה אף פתח קטן כחודו של מחט, לא באו בתחילה לא לעקור ולא להרוס ולא להסיר ח"ו אף ענף אהר מן הדברים שגופי התורה ועיקרי הדת תלויים בהם, אבל ליפות את היהדות מחוץ—לענף עטרות לראשה, להוסיף עליה פאר ולוית חן לחבר את האמונה עם הזמן, ולהתאים את הדת עם החיים—הצעד הזה הראשון שנחשב להם להיתר ולמצות עשה שהזמן גרמא, ולא נעשה על דעתם כי אם בדברים של מה בכך, בדברים קלי הערך שלא באה עליהם מפורש הלכה למשה מסיני, ואף לא בדברי חז"ל הקדמונים—הצעד הזה הראשון, משך את לבכם ללפת הלאה, ויוסיפו כפעם בפעם חידושים ורתיקונים גם בדברים גדולים וחמורים, עיקרים ויסודיים, וכה הלכו הלך בתורה ובמצות ובמעשים, ויבטלו אח"כ גם את הדברים שכל בני היהדות נשען עליהם.

אמנם כן, החדשות והשנוים האלה הנראים בעינינו כקלים ונחשבים בימינו לעבירות קטנות שבני אדם דשים בעקבם—הם שהסבו לנו את המהפכה הנוראה

הזאת—הם שהפכו בנו קהלות קרושות ונאמנות
 דישליכום הרחק הלאה מתורתנו ודתנו—והם שיהפכו
 עד מהרה ויעקרו משרש עוד הרבה קהלות גדולות
 בישראל הקוראות לעצמן עוד עתה: „קהלות ממוצעות“
 וכיצא בהן מן השמות ועוד מעט, עוד שנה
 או שנתיים, ויעמדו גם הם על קצה גבולנו, וראו
 אהנו כי אין זה להיהדות לא עטיקאל-קולטור,
 לא ליבעראליזמוס, ולא קאנזערוואטיזמוס, לא שלש
 ולא ארבע, ורא המש ולא שש קצוות, אבל שתי
 דרכים לפנינו היהודים ואלה שמותם: אור וחשך,
 אמת ושקר, טוב ורע, היים ומות—הטה בשל יו
 ומת מכפור ושלג וקרה והשכת עולמים—והולך בצד
 זה, הוא חי חי אור, חי אמת, היים של מוסר ודרך
 ארץ, היים של מנוחה, והיים של שלום עד עולם.

מכתבי עתים כתובים בשפת יהודית-אשכנזית,
 שנים לנו בעיר הזאת—ושניהם פאחד טובים ומועילים
 ונערכים מאנשי לב בעלי דעת המבינים בטוב המלאכה
 אשר לפניהם, בשפה צחה וקדה יגידו לנו את כל
 הדברים הנוגעים לישראל בכל ארצות פזוריהם, יאירו
 נתיב על דרכי אהנו פה, על מצבם המוסרי והמדיני
 וידברו על הרעות ועל הטובות ועל כל הנעשה ביניהם,
 ועל כל העובר עליהם בכלל ובפרט.

מכה"ע יי"ג יו"ל זה ש"מ נה שנים, והועיל
 הרבה ליהודים והיהדות בעיר ובארץ הזאת.
 דבריו נקראים באהבה מאלפים מאחבניי הבלרתי מבינים
 בלשון אחרת, ועולים לרצון גם על שלחן של חכמים

ואנשי דעת, ומאוד יתענגו רבים וכן שלמים למקרא
 המאמרים היוצאים מעט סופר מהיר אשר ביד העורך
 התמיד למכ"ע זה, שעשה לו שם בהדרת כבוד
 מליצתו בשפת עבר, והוא יודע ומבין להכין מטעמים
 יקרים ונחמדים גם בשפה המדוברת, ובשעה שנוהה
 עליו רוח המליצה הוא כמעין המתגבר וכנהר שאינו
 פוסק, ודבריו הנעימים והחדודים יורדים ונוקבים עד
 הרתהום—אם נאמנו השקפותיו בכל מקום? אם נורן
 לנו בכל פעם כסף מזוקק שבעתיים? לא פה המקום
 בדיוק ולבקר, אבל בזאת יוכל להתהלל כי דעותיו
 אינן משתנות לרוח היום ודפי דעת הבריות, ואינו
 נגרר אחר הקוראים לכתוב להם כרצונם—אבל ילך
 לבטח דרכו בדרך שכלל לו מיום צאתו לאור, והוא
 כבודו ותהלתו.

מכה"ע יי"צ יו"ל זה שנה השנית, וכבר זכה
 לשם הפאר, וקוראיו ומכבריו עולים דאלפים. מעריכו
 הנכבד אשר מלבד יריעתו ובקיאתו בלשונות היורה,
 הוא תלמוד חכם וירא אלקים מאוד נעלה—שם לו
 למטרה דעמוד בפרץ ולהיות להועיל במכתבו העתי
 לישר בערבה ובמדבר הגדול והנורא הזה מסלה
 דאלקנו—וימלא אהרי תעודתו באמת ואמונה, ומאז
 החל במלאכתו עוד לא חדל אף בגליון אהר ללהום
 מלחמת ה, בדברים חוצבים דהבות איש אמונה
 טהורה ויראת ה' נפלאה, יעורר בפעם בפעם את
 אחנו מתרדמתם וידבר על לבם כי יקומו ויהעודרו
 להיות חברים כאיש אחד—לבנות את הנהרסות

ולקומם? סכרת תוררנו הנופלת—ודבריו היוצאים מן הלב ימצאו להם נתיבות, והרבה דברים טובים נעשו על ידו פה בעיר ובמדינה.

אשר לא ינעם לנו כמכתבי עתים האלה, הם המודעות הרבות והגדולות המכסות תמיד פני גליונותיהם שלא יכירן מקומן בצדי הררכים, בקרן זוויה, או במדור לפני עצמן* כנהוג במכ"ע אחרים.

הערה*) מודעה אחת רואים אנתנו כפעם בפעם במכ"ע הללו, וכתוב עליה המיד מלמעלה באותיות גדולות: „בית היאהרון הארבענטאלי“ ולשעבר לא ירעו אחב"י פה כוונת השם הזה מה הוא? והיו בו חלוקי רעות שונות, ויש שרצו למצוא בו פהרון גמור אל השאלה הארבענטאלית—ועכשו נורע הרבה לכל, כי רמז יש בו על „התיאחר העבריו“ ובלע"ז „ראם יירישע טהעאטער“ והמודעה הזאת עם השקפה אשר בסופה הוא כעין הלל המכה לפני המזבח—והמשחקים ישלמו בערה ממיטב כספם—ובכ"ז לא ינהנו בה המעריכים כבוד כראוי, לא יעשו לה מרור בפני עצמה, והתע בידכה ממקום למקום ונמצאת בכל פעם בפנה אחרת, ולפעמים המצא קן לה בקרב הפלפודים והדרשות, בין מאמרו מוסר ודבריו תורה, והוא לא יתכן—אכן לא המקום טכבר, והקורא את המודעה יראה כי לא נרע מערכה, על כל פנה הארוכה, וכבירה חדש עמרה, הכה ממתקים, שפתותיה שושנים והוא כבוד המשתקים ותהלתם.

אחד הסיפורים במכ"ע „ע"י— שופך כל חמתו על בית התיאחרון הזה, וצועק ככוכביא כי ראוי לכל איש היודע אך מעט מחוקי הטעם לקרוע עליו—מראה פראיות ברורות כי מכל ההרונים שמה אין אחד בהם שנהרג בדיון ומשפט, אבל היה בכלם מעשה ליכטים מזוין—ונשבע בחיי ראשו שהגבורים בבית הזה לא ימסרו נפשם בשום פעם על קידוש השם, אבל מאבדים עצמם לדעת לשם אהבה ותאוה נמכרה—ואחנו הטוליים נפורו להם שושנים? ואחנו הטוליים יניחו זר פרחים לרגלם? אכן לא נדון עמם ולא נאשימם, כי מה לכהן בבית הקברות? מה למכ"ע יהודי העוסק תמיד ברכוים שבקרושה להבין מענינים כאלה שנחשבו בישראל מעולם לדבריו תפלות, ומה בכך אם השערותיו

אבל הלק כחלק להן בכל עת עם המאמרים הטובים והחשובים, ואשר רב תכוואות בכחן—מקומן על הרוב ברמה בראש ובפתח עינים—ומשם תשאנה מדברותיהן.

אינן נכונות? מה נפ"ט בזה? מה נפ"ט להמערך ולהקוראים ולנו אם משה דבורה מיתה חטופה, אם נהרגה על קידוש השם, אם משה מפני שהענין צריך לכך ולשם החכמה—או מטעם פשוט שיתראה המשחק כחזיון תונה, והוא באמת עורגה חיה—האם לא יקבל המויל את שכרו? הכלום חסר לנו אם ישנה מן הטטבע? הכלום חסר להם לאחנו הצנועין והחרדים והחוננים והשוחרים וחיצי הרבנים, ולאחיותנו הצנועות והצדקניות המבקרים בבית הזה מעת לעת, לא רק בערכי שבתות וימים טובים, אבל גם בימות החול ובלילי שובכיים והענייה ציפור—ומפורים בו הרבה כסף בשביל עצמם ובשביל בניהם ובנותיהם וחתניהם וכלותיהם ונכדיהם ונכדיותיהם—כרו שיהרגלו טעוריהם לרעה את החן ואת היופי—ומהענינים שמה עונג רב ונערה ארף פעמים יותר מעל דרשות המגיד, מעל קריאת מכ"ע ומסוסרם בכל עת—ואף מן החן הגדול והמפורסם—ואין אחר בכל ההמון הרב הנה שתעלה על לבו השאלה הנפתלה למשל, מפני מה לא משה דבורה או אסתר כדרך כל הארץ? מפני מה לא שכבה על מטתה והתהפך בחליה?—או השאלה הנבערה: על אותו הזקן התמים ששלח יד בנפשו מחסרון פרנסה וכלכלה, ואחיו איש אמיר ויכול לתמוך בוטינו בכבוד? ומה אתה חפץ שתמות דבורה באמת? שהחולאים ישכבו למעצבה? שיתפרנס חזקן משל צדקה? מה אתה חושב שוטה וטיפש? להפוך את הבית הות לכית חוליים? לבית יתומים? להיברו טשערוטיים? המרם הרע כי יברחו הבריות ממנו כמפני משחית, כי יסגר הבית טפפנים וחזן ולא יהיה פרוטה לא רק בעד המודעה אבל שכר היריה ושכר הטשרתים לא יהיה—ובאמת מה הוא העינג מטהות חוליים ויתומים ועניים מרורים? מה הוא הנחת לשמוע אנקת אביונים ויללה ואנחת אומללים אויבדים? ואם מהענינים בזה רבים טאחנו הנבידים במרום העיר ומפורים בשביל זאת הרבה ארפיים, מה לנו ולהם? האם לא הורת לנו שלא ללכת בדרכיהן על אלו? בקיצור הרבה, יהרגו ויתקצף הסופר במכ"ע „ע"י—“ כחפצו, ובפינו כאו כן עתה הכל נעים ונחמד ומרוק כרובש, והמוליים שלנו נקיים מכל אשמה, הם יורעים את רוח קוראיהם, יורעים את רוח העם, והכל נכון, העולם כמנהגו נוהג, והשוטים שקלקלו עתידים ליתן את הרין.

על הטוב ועל הרע, על הנאה ועל המנונה, עד היופי ועל הכיעור, על דברי רשות ועל דברים שבקדושה ועל כל דבר אשר אף בחפץ המודיעים לשפוך שיחם עליהם, ומרביתם מלאות גוזמאות והפלגות והפרזות ודברים שאין להם שחר—המעוררים צחוק וגועל נפש בלב הקוראים אשר לנכח האמת דרכם, ואנחנו לא נבין מדוע זה יהיה מכ"ע בישראל מקום הפקר שיוכל כל אדם לכתוב בו ככה העולה על רוחו? מדוע זה בשביל שתי כסף יוכל כל צבוע וכל חונף, כל ערום ובעל מרמה להשתרע בו בראשו ורבו ולמלאו בזהיות וזיופים ושקרים הפולחים ובוקעים בלבב כל איש ישר ונאמן, ולא ידע על מה להשתומם תחילה, אם על ארך רוח המעריך וסבלנותו הרבה, או על עזות המודיעים וחוצפתם הגרולה?*

הערה*) לפני איזה חרשים קראנו מודעה באחד ממכתבי האלה, אשר רק קצתה נרפס, והיותר נשאר בסל המכתבים בבית המערכת (ואנחנו זכינו לראותה כלה) ולו שפטנו על הכוונה ומעלת הכותב המודיע מפי המודעה שלו, וחשבתו לגדול הדור, לאיצר בלום המלא וגדוש בכד החכמות שבעולם, ובפרט בחכמת החקירה העיונית, שגדל על ברכה ותחסרהו מעט טקאנט, ולכה"פ הוא גדול כפן מנחם, חשבתו להפקי היותר גדול שיש לנו בדור הזה ביריעות הלשונות ובפרט בלשון צרפת ויון, בלשון האנגלים והאיטאליענים שהוא בן משק ביתם ועל כלנה בשפת אשכנז, בשפת עבר, בשפת סוריא, ובשפת ערב, שנכנס בהם לפני ולפנים, וראוי היה לפי חכמתו הרחבה להיות יושב ודורש בקתדרא לפני ארבעה ועשרים אלף תלמידים—ימה הפץ האיש הגדול הזה ממכ"ע יהודי היוצא ובא במכואות האפרות שיושבוהן קצרי הרעת ועניי השכל ולבם לא יכיל אף טפה אחת מים חכמתו העמוקה?—קרא את המודעה, או יותר טוב שאל את המעריך ויודע דך, ומה הוא האיש הזה באמת? איש בריא, גדל

אמת הדבר שאין אחריות המו"ל על המודעות והרבה מן הקוראים יודעים שמכח"ע לחור, וחלק המודעות לחור—יודעים כי יש לה להמודעה הזאת הרבה בעלי בתים, והמאסף המביא אותה מן החוץ והמדפוס היושב אצל המכונה, והפועל העוסק במלאכת הקודש, והבחור הזעטצער, כלם שותפים בה, כל אחד נוטל בה את חלקו, וכל אחד עושה בה כאדם העושה בשלו—יודעים שהרבה מן המודעות עם כל השקרים והכזבים שבהם כבר מוכנים ועומדים כשמובאים לרפוס, ונרפסים בקומתם וצביונם כמו שנכתבו בידי בעדיהן והמעריף לא יגרע מהן ודא יוסיף עליהן—ויודעים כי הרבה מהן נרפסים והולכים פעם אחר פעם, והמעריף לא ידע ממצאתם כלל, רק אחר חודש ימים, אחרי שבא בהשבון עם הפועלים המשמשים לפניו—והיודעים זאת לא יאמינו אל המודעה ולא יסמכו עליה ולא שוה בעיניהם כלום.

אבל מה רבו הקוראים הרמימים שאין להם בזה הבנה כל עיקר, שאין מבינים ענין הציטונג כלל, שלא יודעים כי יש כאן בית מערכת, כי יש כאן בית מסחר, כי יש כאן משא ומתן שקורין בלע"ז "ביזנעס", הם יודעים כי צייטונג הוא—והציטונג הזאת כעודם מלא בעיניהם—ויאמינו לכל הכתוב בה כלדברי האורים, וא"כ איפה הירטכן? הירטכן להטעות בזרון אלפי ישראל? ואם נפשך לומר, כי

הקומה בעל בשר, עני במטון וברעת, ושארלצטאן גדול ונורא—ומה רבו שארלצטאנים כאלה פה באמעריקא.

המסחר כלו אינו אלא טעות והמיוזם בכלל אינו אלא ערמה—תינה בדבר שבממון, בדבר שהנפש תלויה בו— מאי איכא למימר?—אכן נחרול מלשאול, ולא נצער את המעריכים הנכבדים בדבר שאי אפשר להם לתקן—כי יודעים ומרגישים הם בחסרון הדברים כמונו, אבל מן הנמנע להם לעצור בעד הרעה הזאת והיא מחלה שאין לה תרופה, כי מ"ע יהודי באמע" ריקא לא נקרא אלא למנוי—הקוראים רבים—והמשלמים מועטים—ועיקר הכנסתם אינו אלא מן המודעות ובפרט מן "המודעות הכשרות", ולוא הן כבר חדלו גם שניהם לצאת, ואם נאמר להם שלא להרפסם הרי הוא כמו שאמרנו להם שיניחו את קסתם מידם ויחדלו ממדאכרתם עד עולם.

עוד מ"ע אהר בעידנו פה הכתוב בשפת יהודית אישכנזית—ולא הבאנוהו בחשבון מקודם מפני כבוד מה"ע הנכבדים שזכרנו, ונגיד את האמת אל הקוראים כי עוד לא ראינו בעינינו אף גליון אהר ממ"ע זה, וכל אשר נדע ממנו הוא אף מפי השמועה, מאשר הגידו לנו איזה מחותמיו וקוראיו—ולא מפני שהוא יקר המציאות, או מפני שהוא יקר במחירו—כי הוא נמצא אצל כל פנה ועל כל מעמד כרחובות היהודים בנויאָרק ונמכר בעד שלשה סענט, מטבעה קטנה שלא נחשבה פה במהום הוזה שהפרוטה מצויה—אבל מטעם פשוט מפני שלא חפצנו לראותו, הרבה פעמים עברנו לפניו—עברנו לפני המקום שמשם יזרח אורו המתעה— ולא פתה אותנו היצר הרע בשום פעם לקחתו לירינו

לראותו ולתהות על קנהנו כי שמענו והוגד לנו מה טיבו של עובר זה, שמענו את שיטתו ומטרתו ותכליתו ונמאס בעינינו בטרם ראינוהו, ואסרנו עליו את קריאתו, ולא נחפוץ לראותו עד עולם.

מה"ע הזה אשר כפי הנשמע כבר יש לו הרבה קוראים והרבה "מודעות כשרות", ימיו ששה חרשים, שפתו שפת זשארגאן נשחתה, מעריכוני שני נערים מתפרצים מחברת בעלי האפס ברוססיא—ורתכליתו להפיח רוח קנאה ושטנה בלבבות הפועלים העכרים שהצטיינו עד כה במדת הסתפקותם וסבלנותם—לעורר שנאה ואי רצון בקרב בעלי המלאכה מבני עמנו שישבו פה רתמיד שלווים ושקטים ושמחו בחלקם, לנטוע מיטמה ואיבה פנימית בקרב העניים ודלת העם נגד אהנו העשירים בעפי ההון—ובכלל לסכסך איש באחיו, להגדיל פגורד הרעות להצית אש מלהמה במחנות העובדים, להשבית מהם המנוחה והשלום, ולהאיר את פני היהודים בתורת הניהיליסמוס—התורה האחת האסורה שעוד לא נתנה לה מהלכים בקרב ישראל עד היום הזה.

והנה בגוף השיטה הזאת אין אנו בקיאים כלל, ואין לנו ממנה שום ידיעה—לא יודעים אנהנו אם יש לה להשטה הזאת איזה עיקר ויסוד ותכלית ברור ויודע, או היא אחת מן הפראוען של המאה התשע עשרה הזאת—מילה קלידא דלית בה ממשא ובלה מגרול הפורח באויר—לא יודעים אנהנו אם הפצים המחזיקים בה לשרד את המערכת עוד ברור הוזה

מאתנו, יהבוללו בפני נכר וילמדו אל הרכם ומעשיהם
ויבואו אלה להכריתם גם מארץ החיים—ולאבדם משני
עולמים?

המעט לנו נפרתולי המפלגות והלוקות הלכבות,
האוכלים את ישראל בכל פה, ויבואו אלה להגדיל
השבר ולהרבות המבוכה, ולהתיר גם את הקשר
האחרון? אפס כי לא נחשבו חרלי אישים האלה לריב
עמהם ולהרחיב הדיבור עליהם—ותקותנו חזקה לשמוע
בקרוב הימים כי מת הנפל הזה, כי לא בלה את
שנתו—כי לא השאיר שריד אחריו—ושלום לישראל
ורכל אדם עד עולם.

בתי מסחר ספרים, יש לנו פה חמשה, שנים מהם
עומדים זה זמן כבר וכבר זכו בעליהם לעושר, ושלושה
האחרים נרנוספו במשך עשר שנים האחרונות, וגם
ידי בעליהם של אלו מלאות עבודה, ומסחרם יפרוץ
ויגדל מיום ליום. ועיקר המסחר עד לפני איזה שנים
היה רק בספרי תורה, בחומשים, בסידורים ומהזורים
וביתר הדברים השייכים אל התפלה—ואף מעט מזער
נמצאו בהם מן הספרים הדרושים ליודעי תורה, אבל
משנתרבו היהודים ונתגדל הצורך גם בספרים, ונוכל
למצוא עתה בבתי מסחר אלה: ש"ס ופוסקים מרפוסים
שונים, ספרי המפורשים, ספרי שו"ת, ספרי פלפול
והידושי הלכות, ספרי אגדה ודרוש, ספרי מהקר
ומליצה, וגם ספרי חסידים למכביר.—ולדבר הזה ישמח
לבנו אף כי לא גדול המסחר בספרים האלה גם עתה
ומועטים הם הדרושים אחריהם גם בימים האלה—

או יסורו המסילה וכובשים את הדרך לעתיד לבוא,
אחרי שיחזיר כל העולם לתוהו ובוהו—ואמנם אחת
היא לנו, ולא על זה אנהנו דנין—ואפשר הדבר כי
מהננדי השטה הזאת ואויביה הרבים והעצומים יפריזו
על המדה ויגדילו את עונה על אהת שבעים ושבע,
אפשר כי לא כצעקרתה הפאה אלינו עשו ונחטא
בשפתינו אם נקרא להם (רק) חבל בוגדים ופושעים כאשר
כן יכנס רוב העם, אפשר יש להם כשיטתם איזה סוד כמוס
טמיר ונעדרם מאתנו, אחרי שאין אנו בקיאים בספרותם ואין
לנו כל עסק עמהם—ואפשר הדבר כי גם הנערים האלה
עוד לא יצאו מדעתם לגמרי ולא חסר להם (רבה)
מוה בקרקדם—אכל זאת יודעים אנהנו בבירור,
ואין לנו שום ספק כי כבר יצאו הנערים האלה
מרשותנו, כי אין להם עוד חלק עמנו—כי חרלו להיות
יהודים—כי נכבה מהם מיום ההוא והלאה זיק היהרות
האחרון—ולוא זאת, לו הרגישו בקרבם עוד ניצוץ אחד
מאהבת עמם, וחרדו למעשי ידיהם, חרדו על הרעה
אשר ימיטו עלינו בפרי מחשבותיהם—לו נזל בקרבם
עוד נטף אחד מרם אבותיהם ומדם אחיהם העשוקים
ורצוצים בארצות אויביהם—ורעדה אחרתם להביא
ספחת קשה כזאת בישראל—המעט להם לשונאנו
האיטנות והעלילות הישנות? המעט להם החובות
הבהונות שמעמיסים עלינו שאין להם עליהן כל שטר
חיב—ויבאו אלה המתרצים ועוכרי עמם לשעבר
אורגנו אליהם בכרת?—המעט לנו הצרות בזמן הזה
ובארץ הזאת, לראות את רוב בנינו הולכים ומתרחקים

עכ"פ אורת ומופת הוא כי יש כאן שנוי והמורה—
כי יש כאן פנים הרשות—כי נתרבו אנשים של צורה—
ואולי יש תקוה.

מלכד אלה, נמצאים פה הרבה מוכרי ספרים
הרוכלים עמהם בצרור וסל על שכמם, או מוכרים
אותם בחלונות בתי מגוריהם ובעמוד שלפני פתחיהם,
ומתפרנסים מהם ברוהק ובצער.

לפני הימים הנוראים יתרבו פה הסוחרים בספרים
בכל עבר ופנה ברחובות היהודים, והרבה אנשים אשר בכל
השנה עובדים בבתי מלאכה, או רוכלים ומחזירים על
הפתחים, ובימים האלה ישליכו את מלאכתם ומרכולתם
אחרי גיוס, ועוסקים במכירת ספרים הדרושים בימי
התשובה כגון: שערי ציון, שערי הפלה, דקוטי צבי,
מחזורים סליחות, תחינות ובעוד הרבה דברים כיוצא
בהם הנחוצים לאחינו ולאחיותנו בימים הקדושים
האלה.

ודבר הזה הדיש הוא בנויארק, ולא ידעו ממנו
כלל לפנים. עוד לפני שנים אהרות אף לא עלה
הרעיון על לב הרוכל העני אשר ינסה לפעמים את
מזלו בעשרים מיני סחורות בשבוע אחת לנסות את
כחו גם במכירת ספרים—בידעו כי רוב היהודים
בנויארק יושבים צפופים ומקורבים יחדיו, ולא רחוק
מן המקומות של בתי מסחר הספרים הגדולים שאפשר
להם להוזיל ולהוריד את המהיר כהפצם—אבל משפתח
האחר ועלתה לו—ועד מהרה הרתחילו עוד שנים
אחרים, ובשנה האחרת כבר נמצאו עשרים שהלכו

בעמבוריהם, וכה תגדל ההתחרות מעת לעת, ועוד
מעט וישתכר המשתכר אל צרור נקוב.

כמסחר הספרים, כן כמסחר הארתרוגים וכמסחר
המצות נתרבו הסוחרים, בשנים האחרונות, וההתחרות
ביניהם גדולה מאוד—אפס כי ההתחרות הזאת
הביאה לנו טובה רבה—ונקל עתה בנויארק לכל
איש יהודי דקרקק במצויות האלה ולקיימם על צד
היותר טוב, מבלי לפזר עליהם ממון במדה מרובה
ויותר מכפי היכולת. עוד לפני שנים קשה היה לאיש
עני בנויארק לקנות לו ארתרוג ודודב לעצמו, ואף
המהררין וההרדים הוכרחו לצאת ידי הובתם באתרוגים
שהביאו להם הרוכלים העניים בכקר בכקר בכל שבעת
הימים—ועתה רחוק למצוא בית בקרב בני ישראל
הכשרים והנאמנים שלא יהיה בו ארתרוג הרר, ובהרבה
בתי כנסיות ובפרט בבתי הרתפלה הקטנים כמעט
כמספר המתפללים מספר הארתרוגים. וכן הדבר במצות
לפסח. עוד לפני זמן קצר השתמשו רוב היהודים פה
בקמח מן השוק, וכמכו על ההיתר של שעת הרהק—
וכאשר הרתעוררו איזה אנשים והראו בהשתדלותם
כי אין כאן שעת הרהק כלל—כי הכל תלוי ברצון—
כי הכל אפשר גם באמעריקא—וטרחו והרתנגעו ועשו
תיקונים, וראו ברכה במפעלם—ועד מהרה נמצאו
אחרים שעשו כמוהם, וכל ירא וחרד יוכל עתה לאכול
בפסח מצות שמורות אשר נעשו בתכלית ההכשר
מבלי להוסיף במחירם רק מעט מזעיר, ויש תקוה כי
בעוד שנים וקמח מן השוק יתבטל מישראל לגמרי.

יודעים אנהנו כי רבים בקרבנו אשר ירגנו באהליהם ויזעקו מרה על אותן הישרהדלנים והמזכים את הרבים פתיקונים—צועקם ואומרים כי יודעים ארתם ואת תגודותם ואת דרכם וכל תהלוכותיהם—כי יודעים הם שלא יתכוננו אדה לשם שמים ולהסיר את המכשולים אבל כל כוננתם במעשיהם אך תועלת והנאת עצמם— אולם כל האומרים זאת אינם אלא טועים, ולא יודעים כי אם לא קיימו וקבלו עליהם היהודים באמעריקא רק אותן הדברים שהתעוררו עליהם בראשנה הנפשות הזכות ויראי ד' באמת, שאין להם במעשיהם הטובים שום כונה ופניה היצונית—כי אז לא היה לנו פה ח"ו אף מקום אחד להתפול בו בציבור—והסרנו גם את הדברים הטובים המעטים שהיהדות עומדת עליהם בעיר ובארץ הזאת—וא"כ איפוא שונה בזה דעתנו, ואנהנו נודה להם דהאנשים האלה ואומרים להם: "וישר כחכם"!

ומי יתן ונתרבו פה המוחרים במצוות שלא לשמה— מי יתן וקמו סוחרים חדשים על עוד הרבה דברים שבתורה שיש בהם מוצא לכסף* ולו רק הביאו לנו

הערה*) טעשה באדם אחד שבא מהייל, ושכר לו פה באחת הרחובות הנות קטנה (נראסעריע) ויהפרנס בו הוא ואשתו בצמצום גדול, וכשהגיע הרש ניסן, ועשה כדרכו מדי שנה בשנה בהיותו בפיהו בארץ מולדתו וכדרך כל היהודים הנאמנים, ויבדוק אחרי כל הדברים שיש בהם השש חמץ, ויכירם לאט לאט אל המרחף ועל העליה, ויכין מקום רחב ידים על הסחורות, "של פסת" שכבר כתב אודותם עוד בחדש אדר. כעלות הפקר בערב פסת—והסחורות הניעו, הכל במדה ובמשקל ובמשורה כמו שחפץ הוא במכתבו אל הסוחר—אבל מה השתומם למראה עיניו, ומה התפלא לראות כי אין על הסחורות אף חותם

בהם הרתיקונים הדרושים והנחוצים—ולא שאלנו אותם על כוננתם ומחשבתם עד עולם.

אחר, לא מן הראב"ד, לא מן הריון, ולא משום אדם שבעולם—ונפשו יצאה בו מרוב כעס ושברות הלב—בוודאי יש כאן טעות גדול צעק בחמתו, בוודאי המשרתים המבוהלים אשמים ברבר—אבל מה לעשות עתה? לנסוע ולהביא סחורה אחרת של יו"ש אין עוד זמן כי הקונים כבר נקבצו ובאו—להשיב פניהם ריקם אי אפשר, כי ילכו ולא ישובו עוד, ולא נשאר לו כי אם דרך אחר לדכת מהר אל החנונים השכנים ולשאול מהם את הסחורות הנצרכות או לשלם בעדם במלא שוויין— אבל שנה בזה מאור, כי החנונים כלם פה אחר, כי אין להם דק כדי צרכם—וכי די להם להפקיע את עצמם—וכה עבר חצי היום במהומה ומבוכה, אשתו עמרה בריב צרותיה בהתנות, והוא רץ כמשתגע בקרב חוצות, ולבסוף הוכרח לסגור את הדלת.

ויהי פיוס הרביעי בראשון לחזה"מ, בעוד לא עלה השחר, והוא כבר עומד בבית המסחר הגדול ברחוב ס... ויחרגו ויתקצף ויריב בהזקה כמשורתי הפלג ועם העומדים על גביהם—לשואב הבטיחותו כי שלחו לו הכל משל פסת, לשואב הראוי לו מקום מיוחד לכך בהעליה הראשונה, לשואב הראוי לו כי פסת נייר הלוי עליהם מלמעלה על הכוהל וכחוב בו באותיות גדולות: ג... של פסת—והוא באחד: איה החתימה? ואיפוא ההכשר? עד שבא הארון בעל בית המסחר, הביארו אל חדרו הראה לו מקום לשבת ויאמר לוי בחשאי ובשפת רצון כדברים האלה: רואה אני יקורי כי אתה ירוק ככרתי, כי לא כפיר ימים מאו באת אל הארץ, ולא תדע מנהי המקום כלל—יעתה דע לך כי חוץ מן הקטח אין לנו פה בנווארק שום סחורה אחרת של פסת—והרבה יהודים פה שאינם שותים ק... ואינם אוכלים צ... ופירות יבשים בפסת כל עיקר—ואשר תראה בחלונות החנויות ובסודעיות בטה"ע שכרוג בהם באותיות פולטות: ג... של פסת, כל זאת היא שקר וכזב, ולא נכתבו הדברים אלא כדי לסמות את העינים ולגנוב בהם דעת הבריות—ולרצון החנונים הדבים שסוחרים עמנו הוכרחנו גם אנתנו לעשות כזאת כאשר ראית שמה מלמעלה—שלא תועול לנו כלל, אבל תועול הרבה אל החנונים שמה ברחובות היהודים—כאשר תדע ותכין זאת גם אתה לעתיד.

לשנה הבאה, וידע גם הוא את אשר לפניו, ובעוד כסה השלג את

סופרי סת"ם יש לנו פה במספר רב אבל רק מועטים מהם עוסקים במלאכתם מלאכת הקודש, יען כל ספרי דתורה מובאים הנה מרוסיא ומפולין ואונגארן, והם ביד מוכרי הספרים. במזוזות ובמגילות לא רבה השכר, וגם מהם בברתי מסחר הספרים למכביר. וברתפילין*)—לא גדול המסחר באמעריקא—

פני הארץ, והיא כבר הכין לו סגלה גדולה באותיות מוזהבות לתלותה על החלון קודם החג, אבל אשתו שהיא בת טובים ממשפחת גדולים באונגארן המדינה הציקהו מאד, והריב עמו יוב יוב, היהכן? אמרה לו תמיד, היהכן להתחוק צ... בפסח שאין עליו שוב הכשר? הפחנם ישבו על מרובה זו האונים בארצנו? העל הנם טרח בזה כל ימיו הגאון משורצן? והפירות היבשים האם נורע לך מאין פאז? הושתמשו בכמו אלה גם היהודים. בארץ מולדתנו? התורה אחרת באמעריקא? והפעל שמע לדברי אשתו, שרף את המגלה לעיניה, והוא עתה מאותן המשתדלים להביא תיקונים בכל הדברים שהתורה החמירה עליהם וצרכים שימור לפסח.

הערה*) רואה אנכי קורא יקר, כי הביט עלי בהמתנה, רואה אני כי שאלה נצורה על דל שפתוך: הן נעדים למאות יחוגו פה בכל שנה את חג,,הבר מצוה" בפרסום גדול ובדב הפארת—ואתה האמר כי לא גדול מסחר התפילין באמעריקא? כי אין להם לסופרי סת"ם במה להתעסק? אבל במטיותי מיך ידידי ורעי לחדול ממנו עתה, ואל נא תאיץ עלי לגלות לך את כל הסודות בפעם אחת—הרף ממני אל הוסיף לשאל וטוב לשנינו גם יחד! וכרי שלא לפטור אותך בלא כלום ואניך לך בלחישא: כי בהרכת בתי ישראל פה מהפכין הפנים את הסדר—ומניחים את התפילין קודם הבר מצוה—ואחרי כי מצוה שלא בזמנה היא אינם מהדרין ומסהפקין בישן—

ויודע אני פארם השוב פה, שנתן ספר תורה מהודר עם כלי קדש יקרים מתנה לבית המדרש ביום שנעשה בני בר מצוה, עשה משהה גדול והומין אליה פרעוידענטען, עקספרעוידענטען והמיועדים להיות פרעוידענטען, והרבה מגידים ודרשנים ורעים אהובים—וירדשו עליו כלם תילי תולין של תורות—ויהנו תודה לרי המפריא לעשות, אשר

ואם יחטפו הסופרים לפעמים איהה דאָללער אינו אלא מכתובת גטין וספרי כריתות, ודבר הזה שכיה פה טובא.

מוהלים ומסדרי קידושין ככוכבי השמים לרוב בעיר הזאת, וכל אלה אינם לא רבנים ולא דיונים בקהלות

בחמלתו כי רבה ישאר לנו בכל דור ודור שרונים יחידים ואנשי סגולה המקריבים דמם והלפס על מזבח התורה והאמונה, ויהללו את אב הפנים, ויהללו את המורה, ויהללו את הנער הבר מצוה, ויהללו את המפטר and especially the Speech which was glorious and excellent; ויהללו את המשפחה כלה ויציבו אותה לנס ולמזפת בישראל. ואני אשר ראיתי נסיבה כזאת בפעם הראשונה לא הדלתי מהתענג ואצא מן המשתה שטח וטוב רב. למחרת היום נקריתי לבא בבית הבר מצוה, ומצאתי שמה את המורה שישב בהדר מיוחד עם הנער הבר מצוה וילמדהו רובי הורתיו כפנים בפעם—ואחרי שקרא לפניו את הפרכות הראשונות, ואחרי שישק את הצינית מעל הארבע כנפות שהיה טונח על השלחן—הלך המורה והוציא מאדו ושן—אשר בבית הכבשלה וזג תפילין ישנים עם רצועות מקודעות ומטולאות וירן אורם אד הנער לנסות את כחו בהם—ומה נפעמתי אנכי לשמוע השוכת היעיקי הקטן לאמר, מצוה בר מצוה is over already, וזהו שאלה וזהו שאלה and that's all שמעיה עשרה let me say the וזהמורה לא התפלא ולא השתומם כלל (מבל"ס הוא רגיל בכך) וינסה לדבר אליו החנונים כי יבטל את רצינו הפעם מפני רצון אבותיו, אבל הוא באחד ויאמר I don't care, I don't like these Straps בין כך ובין כך, ויבואו האב והאם אל החדר, וכשמעם דברי המריבה ויגידו שניהם אל המורה לחדול ממנו ויאמרו: he is a bad boy, let him go. והנער אף כי נצח במלחמתו, התמרמר מאד, וכאשר יצאו אבותיו ויהנצל לפני המורה ויאמרו הן אחי טשצלי, ואחרי דעונו, ואחרי רוצשן, ואחרי מינק, ואחרי הושעק, אין אחר בהם שיניח על ראשו ועל ידו such Straps ואותו יקראו בשביל זה bad boy? ובאמת צדק הנער בדבריו—אבל גדול נא מעט וישלם לאבותיו שכרתים בער עונם—

העוד התפלא קורא יקר על מה שאמרת כי לא גדול מסחר התפילין באמעריקא?

ובברתי מדרש, אבל כל קשה-יום וכל איש מר ומצוק
 אשר לא יוכל למצוא פרנסתו ממסחר או ממלאכה,
 או כל עצל ורפה-ידיים, האוהב את הבטלה, האוהב
 לשבת בעצלותים, האוהב לאכול להם חסד ולהטיל
 עצמו על הבריות—והיה למסדר קידושין—ענין שאינו
 לא הכמה ולא מלאכה, ויפרנס את בעליו ברחכה—
 ויש לו גם זאת המעלה, שלא צריך העוסק בו לשלם
 בעדו מס אל הממשלה, ואינו צריך גם לרשימה
 ולהסכמתה—כי כאשר אין לה להממשלה הטובה דבר
 בעניני הקהלות, כן לא תתערב גם בעניני אישות,
 ואין לה בזה רק שני חוקים: כי צריך המסדר להביא
 כל התונה רשום בכתב אל בית הפקודות—ושצריך
 דהיות רעיוערענד—או מיניסטער—ומה נקל לזכות
 לשמות ולתוארים האלה פה באמעריקא שזה אחד
 מכללותיה הטובים—כי כל הרוצה ליטול את השם
 יבא ויטול.

המסחר בסידוד קידושין, שלא התפרנס בו אדם
 מעולם בערי ארצנו עשה פה הרבה אנשים לבעלי
 כסף—ורבים אשר יתפרנסו ממנו בריווה—כי גדולה
 היא העיה, ואחב"י ירבו ויעצמו בה מיום ליום—ואשר
 לא זכה על ידו לעושר—אשר יתנצל כי לא יוכל
 למצא ממסחר הזה די פרנסתו—סימן הוא שהורע
 מזלו—או עני בן טובים הוא, בחור הוא, בטלן ולמדן
 ואינו בקי בהויות העולם אינו יודע, כי עולם הפוך
 פה בארץ הזאת התרשה—אינו יודע כי הולכים הם
 האנשים על אדמת קאלומבוס בראשם ולא ברגליהם—

ו
 נ
 כ
 ב
 מ
 ל
 ה
 א

אינו יודע כי כל אלה הדברים היפים והנעימים שהועילו
 לו ברוסיא ובאונגארן לשם ולכבוד לא נחשבים פה
 כדום—ואינו יודע כי אמצעים אחרים וחדשים דרושיני
 לו לאדם להשיג על ידם היים של טובה באמעריקא—
 וכל מוהל ומסדר קידושין בנויארק אשר עיניו בראש
 ויודע את המלאכה אשר לפניו—אשר יבין לנהוג
 את מרכבתו כראוי—אשר יבין לבחור לו סוסים קלים
 המרוץ—אשר יבין למצא לו למצער שנים או שששה קלי
 מאורתן הבריות שקורין להן „נושאי כלים“ אשר יבי
 כי אין דבר טוב ומועיל באמעריקא כהלקת הליט
 וגסות הרוח—אשר יבין כי לא כנוהג שבעולם בהעי
 נויארק אשר אם לא יחטוף האדם ואין לו—אש
 יבין כל אלה הדברים כהלכתן מובטח לו שהוא
 עולם הזה—שיאסוף ממון ויעשה עושה וימצא כב
 עת ובכל זמן את פרנסתו, וטוב לו מן הבעל מלאכה
 וטוב לו מן הרובל ומן הסודר גם יחד.

ואף כי ראוי היה לנו לשמוח לראות כי נפת
 מקור הדיש לפרנסת ישראל—ורבים בקרבנו פה אנשי
 יקרי ערך ויודעי תורה אשר ימצאו ממנו את להמם—
 ולו מצאו גם את הדרך הזה סגור לפניהם—לו נה
 הדבר ביד רבנים שומרי משמרת כנהוג בהרבה ארצות—
 וכמעט אי אפשר היה להם לבני טובים אלה להתפר
 והתמוגגו בצער וברעב והוסר כל—אכן, מלבד
 האנשים הנכבדים האלה אינם מוכשרים כלל אל הענ
 הזה הדרוש רוח יתירא והתנשאות, וכל הני מי
 מעדיותא שזכרנו, שאינם ממדרת רתלמידי הכמים

וכל מה שעושים בו הם, אינו אלא להתיות את נפשם ולהציל את בני ביתם מלמות ברעב — ומיטב הי' דהם לדעתנו אם מצאו כל הדרגים סגורים לפניהם, וההכרח אכף עליהם לשוב לביתם ולארצם ולמולדתם מלבד זאת, הנה אין פרנסתן של אלו שוה בנוק התקלות והמכשולים והקלוקלים הרבים והנוראים היוצאים משרה ההפקר הזה לכלל ישראל בעיר הזאת.

רחוק רחוק מלבנו לשפוט על מעשי המוהלים ומסדרי קידושין בנויארק באופן שעשה בימים האלה אחר הסופרים המצוינים מפה שהתנפל עליהם בחימה שפוכה, וגזל מהם את כל כבודם—ולא חש להגיד בפומבי במכתבי העתים על הרבה מן המוהלים שנודעים בשםם — כי עוכרי ישראל הם — ועל הרבה ממסדרי קידושין בנויארק, כי קשין הן לעולם יותר מדור המבול—.

הערה*) במה"ע האשכנזי א' הוי"ל ב"ט, היאול כופר אחר לתת לנו אינה המונות אהיו היהודים פה, ובהניעו לזה הענין, כותב הוא כרכים האלה—והמוהלים ומסדרי קידושין בהעיר הקדושה נויארק באמעריקא— מרפיהם אנשים שאין העטרה הזאת הולמתם, ולא דאזים לאותה איצטלא—בן מצד אי-בקיאותם בטוב הענין הנדול שעוסקים בו—וכן מצד מעשיהם ודרכי חייהם—ודו להוכיח כי פרוע ראש באשה לא נחשב להם לאיסור, ונשותיהן הולכות כפנות הארץ ממש—ורפיו פתם שאינם מרקקין כלל עו איסור היצאה ומוקצה ומקח וממכר ביום השבת— וכל אלה נחשבו מעולם טראשי העינים שר דת משה ויהדות—ובארצנו פה לא זכו בדינת כאלה לגשת אל הקודש—והאנשים האלה נקראים שם העיווערענדס, כלומר רבנים, ודורשין על כל ברית מילה מקדושת חוקי התורה ומצוותיה—ועל כל התורה מקדושת הנשיאין וטהרת היו המשפחה והצניעות אשר בישראל—וטסיים בזה הלשון, רבדים הפכים ומתנגדים כאלה, או אפשר לראות רק באמעריקא, בעולם שכלו כסף,

חלילה לנו מזה, חלילה לנו להוציא לעו על קהל גדול מישראל— כג' יודעים— אנחנו, שלא יכשילו בכוננה, ולא יקדקלו בזהו—וכל התקלות והמכשולים שחשבם הסופר במאמריו הרבים—לא אירעו להם היו מקלות הרעה— וחסרון אמונה—וכטוהים אנחנו שלא

בעולם שלא הוטפאק—ואווי לאורה בושח עכ"ל.

ואף כי יקרים וחכיכים עדינו דברי הסופר הנכבד, ולראבון נפשנו קלע אל הסטרה—ויש דבריו הרבה מן האמת—בכל זאת לא נוכל לעצור בעצמנו מפלי להעיר את כבודו כי שגה בזה בשרשה רבנים, (א) אם הוכיח לנו את הקדום וההדיוטים, פרוע לא זכר אף במלה אחת את הטובים והנכבדים שבהם, והוא תודע אם בקי הוא בתהל כות אחינו פה, כי רבים ביניהם אנשים של צורה יראו ה' וחושבו שמו, ודאיים לפי מעלתם למשרות יותר גדולות מאלה—.

(ב) המ"ק והמוהלים בנויארק, לא נחשבים בעיני ההמון לרבנים, גם לא ליראים וחכמים ורבים אחרים מצוות—והכל יודעים, והם בעצמם מודים כי סוחרים הם כיהר אחיהם, והבריה והמ"ק הם כחיות ידם—ואם דורשין דפרקים כגון פלוני הרעיווערענד—שיש לו דרשה אהר ונושא אותה באסתהתו זה עשר שנים—ופתבנתו כי דבה יכת זכרנו הנפלא— לא יגרע ממנה בשום פעם אף דיבור קל אחר—מה תטאו בזה? ושי לא יקדש באמעריקא? האם החיטים והסנדלרים אינם דורשין? ועושים בכל זאת מה שלפם הפץ—ימי והיעצור בעד המ"ק והמנהגים? שאינם חיים ה"ו על חשבון אחרים—כתבדנסים מיגיע כפם—והם בעלי בתים לעצמם.

(ג) אם הפץ להעיר למוסד און אחינו בנויארק, פרוע הוציא את המ"ק והמוהלים מן הכלל? וכמה גדולים וטובים בינינו—שיש להם הערות ונהר גדולה—ואינם נוהדים בכל הרבנים שחשב הסופר הנכבד—ופפרט פרוע ראש באשה—שאין מרקקין בזה פה רק שנים מאלף—וכמעט שכתו ברוב בתי ישראל פה—שיש דברו. הוה איסור כלל? וכשאנחנו לעצמנו לא נחיים בזה דברים כעה, ועוד הוון למועד— ומה מתקו לנו דברי הסופר האחרונים, דברים הפכים ושתנגדים כאלה או אפשר לראות רק באמעריקא וכ"ו. נאטנו דברין סופר יקר נאטנו מאור.

הברכה—לקללה—וכמעט שגזלה ממנו את פרנסתו—
 לוצא השכיל לתפוש עד מהרה בהאמצעים הנודעו
 לכל מי שעניו בראשו—וידע את החיים כאמעריקא—
 לו ידע פלוני המסדר, שקרא בקול גדול מעל הכתוב
 החבר מנשה בן ר' יוסף הרמן דנק, אמר לה לה לה
 בתולתא—ויסדר את הקידושין כדת משה וישראל—
 כי החתן דנק, הוא "נכרי גמור" נכרי מלידה ומבט
 כרי שגולד מהוג—ולא התגייר, ולא טבל, ולא רא
 ביד לפניו מעולם.

לו ידע אורו הרעוורענה, שדרש בהתלהבות
 גדולה תחת ההופה בשבח הכלה וטוהר מדותיה—
 היסופיה הזאת, יש לה בעל בלאַנדאָן—והמקדש ה
 "זוג שני".

לו ידע פלוני המיק שהוא באמת אדם חשוב וי
 אלקים—שפתח את הכתובה בקול ששון וקול שמי
 כנהוג—כי עומד הוא בין המצרים, ימים אחדים ל
 תשעה באב—שכל בני ישראל הכשרים יושבים ומתאבל
 ואסור לשמוע בהם קול הרגן וקול כלה.

לו ידעו כל אלה הרעווערענדים שנכשלו
 בקידושין אסורין—כי נתעו בשוא—כי רשת פרו
 לרגלם—לו בא אדם אחד מן העולם, ואפילו נכ
 אפילו קטן ודחש להם זאת בחשאי—ואף בשעת החת
 ואף בשעה שמסלקין להם את פדיונם—לא נפון
 כקול רעם היו הדברים באזניהם—רעה אחזרתם
 ויבררו מן המקום כמפני מפולת—לא נפון
 הניהו את החופה, ואת הפדיון, ואת ההרתן.

ידעו מקודם, אותן הדברים שנבדלו אחר כך אצל מל
 גם המה בשוא—ואינם אלא שוגגים—לו ידע למשל
 פלוני המוהל, שהכניס בכריתו של א"א, אותו "הגוי
 הגדול" כי לא קבל עליו עול הרגורה, ועול מלכות
 שמים, באמת ובתמים—וכי כל כונתו של הנכרי היתה
 רק למשוך ברשתו בתולת בת ישראל ושלשה המאות
 שהיו לה, במזומנים—בוודאי מחל לו על כבודו—מחל
 לו את החמשה ועשרים דאָללאר—מהג לו גם את
 הסידור קידושין אחיב על החתונה—ולא היו לו עסק
 עמו כלל.

לו ידע פלוני המוהל, שמי ולא פרע ולא מצין
 פעם אחת ושרתים ושלוש—והכריז הוכיחנה, ויחליטו
 כי נטל עליו למול את הילדים שנית—לו ידע כי אינם
 מתכוונים אלה להקניטו, להוציא עליו שם רע, ודקפה
 את פרנסתו—כי אנשי אמת הם ויראי אלקים, וחפצים
 להעמיד את הדברים על דין תורה—בוודאי לא השתדל
 להשתיק את הדבר—והתאמץ גם הוא לרתקן את
 המעוות—ונפשו ידעה לו להיות הוא הגורם לגדל ערלים
 בישראל.

לו ידע פלוני המוהל, שקבר פדיונים ביום השבת—
 בסעודת ברית שהיו לו אצל עני אחד שלא השיגה
 'הו לסלק לו מכיסו—והוכרח לקבל שכרו מאת הקרואים
 שאינם משלמין אלא בזמנו—לו ידע כי הולכי רכיל
 הם, כי יתגלה הדבר במכתבי העתים ויצא מזה חלוד
 השם—בוודאי מחל גם הוא על החמשה דאָללאר
 שקבץ—ולא עשה את הנבלה הזאת, שהפכה לו את

הכלה, ואת המהותנים, ואת השושבינים, ואת כל הקרואים ויניסו בבהלה לפיתם, והתהבאו שלא יראם אדם שלשת ימים—כי באמרת יהודים הם, יהודים תמימים—אבל אדם בהול על ממונו במקום שיש סכנה—ואין לך דבר העומד בסכנה כסידור קידושין בנוי־ארק—שעשרים קופצים עליו ומאה ועשרים שהרדנים ואם יחכה המ"ק עד אשר יעשה מקודם שבע חקירות ודרישות עד מהרה יבא השני—אדם חשוב כמוהו ויחטוף את ההרטיכה מידו—ואם יחשוב הרבה גם הוא, עד ארגיעה, ויבוא השלישי וירתמלא מחורבן שניהם,—וסוף כל סוף שתעשה הנבלה בישראל.

אכן לו יהי בדברינו, כי לא יכשלו בכוננה, ולא יקלקלו בזדון, כי אינם אלא שוגים וטועים, האם נושענו אנחנו בזה? האם לא יקלקלו באותה הכוונה הטובה גם לערתיך? האם תהרל ההרתהרות? האם לא ישגו בזה גם ביום מחר? והתורה היכן היא? וטהרת המיטפה והיי הצניעות בישראל מה תהי עליהן? הבאמת עולם הפקר פה? האפס כל עצה ותחבולה לשנות פני הדברים? אמנם ירדנו מאוד! נורא מצבנו! נורא ואיום!

בטלנים שאוכים ואינם עושים, יש לנו פה למאות בעיר העבודה הזאת, לא מאדה שספרו לנו הז"ל בשבחהם, ושצריך לכל עיר בישראל להיות לה דכהיפ עשרה מהם—אבל בטלנים כמשמעו, אנשים עצלים האוהבים את הבטלה, האוהבים לחם חסד ולחם עצלות—אורחים יקבצנים השונאים תכלית שנאה את המלאכה

והעבודה, מחזירים על הפתחים מטילים עצמם על הבריות, והוא כל מלאכתם ועבודתם ומקור מחיתם. עוד לפני ארבע והמש שנים, ראו הקבצנים בנוי־ארק ברכה והצלחה רבה במשלה ידיהם, מהם שהתפרנסו בו ברחבה—ומהם שעשו עושר והיו אח"כ לסוחרים, או שבו לביתם לארץ מולדתם—וכלם מצאו בו די טרף לביתם—ויודעים אנהנו ברכים מהם אשר ברכם ה' בפנים ובפנות ובאוכלסין הרבה, כלם בריאי בשר ובעלי מסחר ועבודה, שנתנו להם יותר ממקצית שכרם—ולא חסר להם להבטלנים הזמנים לפרנסתם כדום—ועוד העדיפו אותה דאללער—והניהוהו מן הצד למשמרת—אבל בידעם כי באמעריקא הם, במקום שאסור לשבת בטל—וישלחו גם המה במלאכה ידיהם—ובימים ההם אין מלאכה טובה בנוי־ארק כמלאכת הקבצנות—והרבה הייטים הניחו פשבילה את מהטם—ורוכלים את צרור סחורתם—ואשר הורגלו בה מנעוריהם, אשר היה להם כרתב יהוס מביתם כי אורחים מובהקים הם, לא חדלו בכל עת מלהתאונן על הימים הראשונים שעברו עליהם בצרות יגון ומכאובים—לא הדכו מדהתפלא על עצמם ועל סכלותם—איק שנבערו לכלות את הימים היורר טובים, את הימים הנעורים והבריאים בהליבה מכפר לכפר ומעיר לעיר בארצות עניות ובין בני אדם יושבי חושך—ולא עלה על לבכם הרעיון המאושר לנסוע לאמעריקא—שהקבצנות בה הוא עני נחמד ונעים ונפלא מאוד—וכפרט בעיר הברוכה נר יארק, שיושבין בה ברחוב אהר יורר יהודים מבעיר

גדולה בפולין, ובבית אהרן יורם מבעשר כפרים בליטא ובאונגארן, ואפשר לו להקבצן לנהג את מסחרו באופן פשוט ובדרך הכבוד ומבלי להטריח הרבה—אפשר לו להקבצן בנויארק לצאת בבוקר ולשוב בצהרים ולעשות בארבע שעות יותר מאשר עשה בארצו במשך שלשת ימים ובמרחק עשר פרסאות, אפשר לו להיות בעל בעמיו וחבר נכבד אך הקהל, ויותר מכלם שאפשר לו לעשות עושר ולהיות עוד פרנס בישראל. אכן שוטים היו הקבצנים הראשונים שלא יכלו לעצור בעצמם וגלו את הסוד לאחרים—וימשכו אחריהם את כל הקבצנים מג... ומיתר הארצות כיוצא בה שיש בהם מן הסחורה הזאת לרוב—וכאשר התחילו לבוא זה שלש שנים כן לא יפסקו ויבואו מהם מעת לעת חבילות חבילות, כדם קבצנים מלומדים ואורחים גמורים ששמשו כל צרכם. ועתה כבשאר המלאכות כן במלאכת הקבצנות גדולה ההתחרות והמסחר בה נפר וירד פלאים, ואף כי באו כן עתה אחביי רחמנים בני רחמנים ולא שכחו בשום פעם את הדין כי כל הפויטט יד נוהגים לו—אבל כבר נתרבו האורחים ורופקי הדלתות יותר מן השיעור, ובכך הפצם הטוב ורוחם הנדיבה אי אפשר להם לצאת ידי כלם—וכך קבצן אשר לא יבין המלאכה הזאת לכל פרטיה, אשר לא יבין לשנות את טעמו עשרים פעמים ביום אחת, אשר לא יבין להתהפש ולהיות בכל פעם איש אחר, פעם אלמן, פעם בעל יסורים, פעם עור ופעם נכה רגלים, אשר לא יבין כי אם להוריד את העינים

ולפשוט את הידים אי אפשר לו עתה, לא רק לאסוף כסף, אבל קשה לו גם להתפרנס ולמצוא ממנו די מחיתה, וכבר התחילו רבים מהם לזעוק ולקונן כי מוטב היה להם אם לא יצאו מארצם ולא ידעו מאמעריקא עד עולם.

ואנהנו לא נצטער על זה כל מאומה, ומי ירנן ועלה הרעיון בלב כל העצלים שלא שוה הקבצנות באמעריקא ולא כלום—ושבו כלם באניה אחת לביתם והניחו מקום להעניים והאומללים ואביוני אדם באמת שאולת בהם לעבוד ולמשא, ודא ירד עוד ממון של ישראל ליד אנשים שכל פרוטה ופרוטה שיקבלו היא גזל עניים, גזל עניים מרודים—אשר התפרנסו תמיד מעזרת אחיהם עד שבאו אלה ולקחו אתם להמם מפותם. ועבודת הצדקה הזאת, לרתת לכל עובר ושב ולכל הפויטט יד, אף אמנם לא רבה התועלת היוצאת על ידה, ולא נראה במעשיה תכלית טוב ומשובח*) ייתפאר

*) הרחבנו בדברים בזה במקום אחר, והראנו שפי סופרים וכפירים כי כל צדקה שאינה טובה להכלית טוב וישועה, לא יקראת בני החכמים אלא "פורנות" שהיא הקנה השני מן "הכילות" ולא זו היא הצדקה הנרצה בעיני ה'—וייל דח' בכפר הטרוה, ענין הפורן הוא, שהוא חונן דלים חנינה הפעליות לא שכליות, וייל שאינו פועל נדיבותו ברעה ובהשכל וכו' ולא השתלם לאדם הנדיבות, אם לא שיהיה צנוע בנתנהו, ויתן אותם לאנשים תמימים וישרים, ולא לצבועים והנפיש. ע"כ.

וייל האון פעל ט"א, הנדיבות היא מדה טובה מאוד באדם, ועיניה היא, הבטח אל זולתו בעין החמלה לטראות די טחטונו אטר יחבר לו בעיניו, והיא טקוניה בנישה ופדיבור יפנה השבה—ענין המעשה הוא, לעשות צדקה בכסונו בפועל כפי זקמותו בנפשו דמי שהוא צריך עזר, וענין הדיבור שאם הקצר ידו לטלאות לשואל די טחטונו

בהם ישראל—והיא הגורמת להרבות בנו רמאים ועצלים והולכי בטל, אשר יפלו למעמכה רק על העניים ואבינוי אדם, שצריכים לרחמים יותר מהם— כי אהינו העשירים יושבים על הרוב ספונים בבתי חומה

יהגרב עליו עניי פדכרים לדבר אליו רבות וטובות ורכיו הנהימין, וענין המחשבה הוא, אשר לב האדם יחשב דרכו, שיעשה אותה באופנים נאותים שנייע מהם הכרית משופה ומפואר להנהיג ולהתקבל, כי כל מעשה הטוב אשר אין הבונה בה, אינה רצויה ומקובלת לפני המקום ולא יחפון לקהלה.

ובכלי יקר סוף פי' משפטים כהב, מדרשת הויל עוזב העיוב עמי, אבל הרק וושב לו פטור, יש ללמוד כי העני שהיא מהעצל ואינו מתפרנס ממלאכה או משה שבכחו לעשות אין צריכין ליתן לו עיוב (ועיין ברמב"ם בפירושו לאבות ותמצא נועם לנפשך.)

ובמאמרנו הויה בנוי צדק, שדפס בשנה העברה, כתבנו כדברים האלה: רבים פה אשר יחשכו שכל ההשפעה וכל הצרכות והחסרים והנדיבות מצאו להם מקומם פה רק בקרב אחינו הנאורים, ובכל פעם שישאו על שפתיהם את השמות המלה וחגיגה, חסד ורחמים יעזרו אותם עטרה לראשי החרשים והמתוקנים, ומביטים הם על קהל היהודים הארצה הארזאקסים פה בפני ובשאת נפש, כמו הוברר להם הדבר שאין להם להארצה הארזאקסים חלק ונחלה במעשי הטוב והחסד ובאמת לא כן הדבר וכי' והארצנו בדברים בהרבה גליונות, וסיימנו בזה הלשון כאו כן עתה כל המדות הטובות והנעימות שבגלגלן נשתבחו היהודים עיר נמצאים בהם בעצם תוקפם, ואין לנו להתאונן על אחינו פה רק על הפיור הנדול השורר ביניהם, אשר על ידו הם מפזרים צדקותיהם לרות וכי' ולא נראה במעשיהם פעולה קיימת ומתמדת ומשכנת, ולא נמצא בכל הטוב והחסד שהם עושים מפעל ממש העומד ונראה שיהודעו על ידם ויקרא שמם עליהם—ולו לא היתה כזאת בישראל, לו שלח לנו ה' מלאך מושיע אשר המצא ירו לאחר את הכחות המפזרות, לעשות את כלם או רובם לאנורה אחת, להשתתף ולהתחבר ולפעול יחד בעצה אחת ולמטרה אחת, כי אז יכלו בכסף הזה שהם מפזרים עתה מבלי להוסיף במאימה—לזכות לכל אלה החמורות שאין להם עתה חלק בהן—ואלפי חולים ואומללים ועניים מרודים באמת היו נושעים מהם.

בצורים, ואי אפשר לאדם להגיע אליהם ולדבר את הוד כבודם, מבלי לצלצל בפעמון ולהודיע הדבר אל משרתיהם תחלה—וזאת כבר יודעים האורחים שלא נבראו המשרתים והפעמון והצלצל בשבילם—ועיקר מהלכם איפוא במכואות האפלורת במעונות היהודים מבני דלת העם, בברתי החצרים הגבוהים והחשכים והפתוחים, שגרים בהם משפחות משפחות רוכלים ועובדים ופועלים אומללים, שכל פרוטה ופרוטה שנותנים להם הם גזולים מעצמם מעורם ומבשרם—ומלבד זה, הנה הענין מצד עצמו מכוער מאוד, וחרפה היא, חרפה נוראה, שבעיר העבודה הזאת, בעיר שכל היושבים בה מהטן וער גדול עובדים בפרך—בעיר שגם היודים הקטנים עמלים בזיעת אפיים למצוא טרף לנפשם, בעיר שגם הזקנים והחלשים והרלמידים והחכמים והסופרים אוכלים מיגיע כפיהם ואינם נהנים משג אהרים, ובעיר כזאת, יתנודדו אנשים למאות בחוצות ובשווקים, מבלי כל מלאכה ועבודה ומבלי שום ענין לענות כו? בעיר כזאת המצא הקבצנות הבזויה קן לה ועוד תגבר והחליף כה באופן נורא כזה? אמנם הרפה היא, הרפה לכלל ישראל, וכבר ישבו על מדוכה זו סופרים אהדים במה"ע די, ויכראו תגר על אחינו המתנרבים שרק הם אשמים בדבה, ומהם הנסיכה אך הרעה הזאת שהתפשטה בישראל כי לולא קמו על נדיבות—לו דברקו מעט יותר במעשי צדקותיהם, לו לא האמינו לכל פודה וריק אשר יעוד אר עיניהם, לו עשו כמעשי אחינו באשכנז ובהרבה

ערים ברוסיה ופולין—וכבר הרלה הקבצנות מנויאָרק ולא היה לה זכר ער עולם.

כנים כל הדברים האלה, כנים ואמתים, ולא נוכל להאשים את הסופרים על מרי שיחם, אחרי כי כן היא באמת—בכל זאת יקרה ונכבדה לנו מעשה הצדקה הזאת—ולמרות כל המגרעות הכרוכות בעקבה, אי אפשר לנו להסכים עמהם ולהופיע על עצתם, ליגע בה יד לרעה ולעצור בעדה—ובמהלך כבודן של הסופרים היקרים לא נזהרו בדבריהם, וכיון שבאו לכלל כעס באו לידי טעות ויהפצו לשרוף את הנהש ואת המגדול—ולשפוך ארת מי הרחצה עם הילד גם יחד—יודעים אנהנו כמוכם כל אותן המגרעות אשר השבתם, ודי במה שכרבתנו עד הנה, להראות כי מרגישים אנהנו את כל החסרונות אשר למעשה הצדקה הזאת—יודעים אנהנו כמוכם שהרכבה הייכה בהם בקרב העניים האלה שאסור לרחם עליהם שהצדקה להם נחשבת לחטאת—אבל כמו כן ידענו כי רבים בהם שהם עניים ואומללים באמת, וכל פרוטה אשר יתן להם היא צדק עולמים—ידענו כי רבים בהם עניים מהוגנים שמר להם כמות לרפוק על פתחי גדיבים—אבל נורא היא העניוּת בתוך ביתו של אדם, וקשה מכל המכות ומכל היסורין שבעולם, וגם מן המות—ואחרי כי כן מי הוא אשר יתן לדינו מאוני צדק להבחין בין אמת לשקר? ומי הוא אשר בכהו לברר מהם את הרמאים? הבא נבא לפלפל ולעשות שקלי וטריא עם כל עובר אורה ונאחו את הפרוטה בידינו עד אשר יכרר לנו

את כל קורותיו ומקרויו ותולדותיו? ולבטל את הדבר מכל וכי, שלא לתת כלום יהיה מי שיהיה, כאשר כן יעצתם, אך הנל הוא ורעות רוח, ואיך נוכל להוציא הישן, וחדש אין לנו? הטיבה אחת יש לנו בעולם, ואתם באים לחבל גם אורתה!—ואם עשו כן הרבה קהלות באייראפא כאשר כן הגדתם במאמריכם, שנמנו עד מעשה הצדקה הזאת ובטלוה—אין הנידון דומה לראי, הם הקרימו רפואה אל המכה, וכתורה וכהלכה עשו, ותחת הקבצנות השוממה שכלנו ערבים בשבילה—ונורת אותנו לשמחה להרכה ופקלסה בגוים אשר סביבותינו, הכינו דברים אחרים טובים הימנה, הכינו בתי תמחוי, קופה שע צדקה כוללה, חברת נמילורת תפדים, חברת הלואה, בתי הוליס, בתי מהסה, חברות מלביש ערומים, הכנסת כלה, כנדקאות, וכיוצא בזה מן החמורות שיתפאר בהם ישראל מעולם—ואתם הלא ידעתם כי לדאבון לב כל הובכ עמו ודרנו אין לנו פה בקרבנו היהודים הארטהאָדאָקסים אף אחת מבד החמורות האלה—ידעתם היטיב כי מסבד החברות והקהלות ובתי כנסיות והחונים, והאגודות והלישכות—*race and Benefit societies* ערומים אנהנו ערומים מכל*

(* הן המה החברות והאגודות למעשי הצדקה שזכרנו בפרק הראשון מספרנו, והכטחנו לברר אודותם אי"ה במאמר מיוחד—וקראנו אותם בשם "החברות צדקה וחסד" בשביל הרנועלרת הרב היוצא מדום להרכה עניים—אבל אין להם ענין כלל עם החברות היקרות

ואם נבטל גם את הצדקה הזאת, מקום מפלט האחד
והדמיונה—הלא נכרית ממאורת עניים את פתיל

שהזכרנום פה בפנים—כי הצדקה בהם אינה משתלמת.
רק לבסוף—וגם היא אינה בעיקרה אלא פרעון חוב—
ואשר לא ירין אל הקערה—לא יוציא ממנה כלום—
והראה קורא יקר א"י במאמר ההוא שנכון אני
להרפישו אהרי צאת ספרי זה לאור, כי אוי לו אוי
ואבוי, גם אל השותף והבר אל הקערה—אם יצטרך
חי' אל מעט מן הצדקה הזאת בחייו—אם יהפוך
עליו הזמן את הגלגל ונשד עליו לבקש בעוד רוחו
בו חלק קטן ודל מפקרנו הגדול—והוא לא זכה
עוד לשבת על הכסא—או להיות עב"פ מהיושבים
ראשונה למעלה או למטה—ואינו מבין את הכול
של שמור לי וכו' ואת הסוד של עשה עמי היום
וכו' או אז יפקה את עינו, ויתחיל להרגיש את
האהוה האמעריקאנית—יתחיל להרגיש את כספו—
אבל הס—כי גורל רעהו ושכנו רע ממנו גם הוא קשה
יום, ויבא גם הוא לבקש חלק קטן מן הפקדון—
אולם אוייה הפנקס פתוח והסופר קורא כי הדל
להוסיף על אוצרו הטוב זה שתי תקופות שלמות,
שני רבעי שנה במידואם, ותחת דהשיב לו את
פקדונו—ונדחה מהבורתו—ועוד בלילה ההוא הדלה
האהבה והאהוה, וההתחברות והשותפות, וההכילה
נתפררה עד עולם.

בימים האלה בקרתי בבית הועד של אהת האגרות

תקורתם האחרונה—אכן שגיתם סופרים יקרים ונכבדים
כי כל עוד שעומדים הם הענינים פה בנינו כפי שהם

הנזכרות באסיפתה הפרטית, וזכיתי לבא הפעם
בעוד מועד עוד קודם הפתיחה, מה שלא קרה לי
זה זמן כפיר מרוב טרדותי במסערי אשר לא יתנני
לצאת ולבא בכל עת כקפצי הפתיחה הירחה
כנהוג, בדרשה יקרה ונעימה הנדפסת בראש ספר
המנהגים של הלשכה הגדולה—והיושב בראש שהוא
ממשכילי החייטים הוסיף מדיניה עוד צדור פרחים
נהמדים הביא הרבה פסוקים שבתורה מנביאים
ומכתובים, וכמה מאמרים נשגבים מדברי הו"ל, שקרא
אורתם כפי עדות עצמו בהערות אשכנזית של
המנהג"א, ויסיים בהפרש שבין צדקה לחסד שמיצא
ג"כ בספר היקר הנ"ל, והוא—כי—מלת צדקה
נגזרת מצדק והיא היושר, והיושר הוא להגיע לכל
כחוק, ולתת לכל הנמצא מן הנמצאים כפי הראוי
לו וע"ז הדרך מה שאדם נוהג מקומו לעני הדחוק
בפרנסתו שהוא מחויב עליו נקרא צדקה, אבל מה
שאדם נוהג יותר מהראוי לו וגם למי שאינו עני
כ"כ אלא שאינו יכול עתה להתפרנס משלה וגם
מה שאדם מסייע מגופו להברואפילו לעשיר וכמו
להולה או למת וכיוצא בזה, נקרא חסד, ועל צדקה
כזאת שהוא ג"ח אמר דעו לכם לצדקה וקצרו לב
חסד ע"כ, והנאספים האחים האהובים שתי בצמא
את דבריו הנעימים וככלהו דבר ויקראו הירח

ערתה, הלילה לנו ליגע יד במעשה הצדקה הזאת —
שהרבה נפשות חיים על ידה, וכבר אמרו רבותנו

וימהאו כפים—ולולא מהל הפרנס על כבודו והשתיק
אורתם בענותו הרבה, וישמהו וירוננו וימהאו כפים
עוד היום.

כשנפתח סדר היום והגיעו אל הפרק הירוע—
וישט המזכיר לפני הכסא מכתב בקשה מאת אהר
האחים—שקרא בו הפרנס אה"כ בדברים האלה:
אנכי פי ההתום מטה הבר אל האגודה הזאת זה
המש שנים, ושמרתי את חובותי המיד בעת הנכון,
ותה"ל לא נצרכתי לעזר רק פעם אחת בשנה העברה
שקבלתי אז סך חמש דאללאר, ופראשית השנה
הזאת שעזרה לי הלארדש בעשרה דאללאר, ואף כי
צר לי מאוד לפול עליכם למעמסה עוד הפעם, אבל שדי
המר לי מאוד, ובאתי בימים האלה ער ככר לחם—ואין
לי אל מי לפנות כי אם אליכם אחים אהובים ויקרים
בעלי צדקה וגומלי חסדים—אשר לא אפון שתמהרו
להושיעני, כי כבר נהתי את כל אשר בפיתי בערבון,
ואם תקפצו ח"ו את ידכם ממני, ולא נשאר לי
כי אם לדפוק על התלתנות—הי ישמרני—ובעוד לא
כלה היושב בראש את כל דברי המכתב של
האומלל—וכבר התלקחה המלחמה בין ההכרים—
והרתפצה לאט לאט עד שהגיע למרום קצה—אלה
מזה צעקו לתת ותיכף ומיד, ואחרים כנגדו, להעמיד
את הדברים על הדין ולשלוח אליו מקודם קאמיטע

15 —
ז"ל בעלי ההסדר האמתים, בואו ונחזיק טובה לרמאין
שאלמלא הן וכו' ומוסיף עד זה רבינו הגדול מהר"י

של המש אחים—וכת השלישית צעקה חמס כי
אין האיט הזה אלא "כאקער" וכבר גזל מן הלארדש
חמשה עשר דאללאר—והלילה לתת לו אף פרוטה
ויריבו וילחמו בהוקה שרני שעזרת רצופות, וכמעט
שבאו לידי הפאה ולמהלומות—לבסוף באו אל המנין
ורבו המזכין על המחייבין, וסגן האוצר כבר נכון
הי לתת על ירו שמונה דאללאר והצי במזומנים—
אבל פתאום לפתע והנה צרה חרשה—כי קם אחד מן
האחים, שהיה פרנס לפניו, (עקספרעזידענט) שבא
בזאת הרגע אל האסיפה—וימטיר איש וגפרית על
היושב בראש—וירגן עליו בקיל נגיד ומצוה—הכה
שורת הדין? הכה יתנהג פרנס בישראל? האין לנו
באגודתנו שום חוק ומשפט? ומדוע לא צוה הפרנס
את הסופר פטרס שעמדו לדין שיעיין בפנקס ההובות
אם ראוי הוא היאיש לעזרה? אם לא נהשב הוא ער
החברים העומדים בריר—(Rear)—שאין לו כל זכות
ומשפט לבקש תמיכה—או כבר הגיע זמנו האהרון
לדחורנו מן האגודה לגמרי—ובאמת כן הי כי ראה
הפרנס את עותתו וירגן צו אל הסופר להפיש
ולברוק ולעיין בדינו—ומה נבהלו כלם גם המזכין
והנוטים בזכותו—מה נבהלו לשמוע כי בעצם היום
הזה וימלאו מאה ושמונים וחמשה ימים מאז הרל
לשלם אל הקופה—ולשמע הדברים הנוראים האלה

אבותי, וי"ל אע"פ שהרמאים פוטרם אותנו וכי אל
ימנע האדם מלהת צדקה לכל שואל, שטוב לו להת

נסתתמו כל הטענות והסכסוכים והמריבות—אוהבי
המבקש כבשו פניהם בקרקע—הסופר נשא את עונו
ועונש הוישרת עליו—סגן האוצר השיב לאמרתו
את השמונה והצי דאללאר, וכרוז קרא בחיל כי
הרג האיש להורג הכר אל האגודה, כי נמחה שמו
מן הספר—ומהיום והלאה אין לו בהם כל חלק ונהלה
ויצא מן הכית בפתי נפש מפרי טוב אליהם עוד.

בראותי זאת אנכי בראותי שמהת היושב בראש
על כי מנעו ה' מעון—בראותי חדות לב הפרנס
הישן על נצהונו—ובהעלותי על רוחי ארת הפתיהה
והדרשה הנעימה—שהתענגתי עליה לפני איזה שעות
ונזכרתי עובדא דהאי אתתא שצוהא קמיה דשמואל
וכי ואמרת פלכבי רישך בהמימי ורישא דרישך
ברודתהין—

וכיטפרתני אחרי ימים את הדברים האלה לפני
אחד מאנשי שלומי, ויגיד לי ברמהוק, כי פעצם
הלילה ההוא קרה במקרה הזה גם באגודתנו הגרולה
לאיש עני ונכבד שהיה מראשי מיסדיה והבר נאמן
יותר משמונה שנים, ולאסונו הגדול מרתה עליו
אחי"כ איתנו החשובה, ולא יכול למצא לה מהעסקים
וקוברין ושבבה שליטת ימים עד שרחמו עליו מן
ה' שטרפסטי ומשם עשו לה את ההסדר דאחרון -
ויספר לי עוד דברים כהנה וכהנה ולרעתנו אלה

אפילו למי שאינו נצרך כדי שלא יעלים עין ממי שהיה
נצרך ואשרי מי שזכה בהלקו לחזק אשר לו עם
עניים נצרכים.

במדה שנתרשל במעשה הצדקה אהנו פה בחזק
העיר התהתונה—כן יפלאו לעשות בה אחינו הנדיבים
במרום העיר—ואף כי מר לנו מר לראות את הפרצות
אשר נעשו שמה בהומת הדת—ומאוד יכאב לכבנו
לראות איך שהושפחה אצל רבים מהם כבוד הנורדנו
הקדושה—ואיך שהיתה בידם כחומר ביד הניצר לשנות
ולגרוע ממנה ככל העודה על רוחם—ולדאבון נפשינו
כמעט לא נשאר להם עוד מה לשנות—כי כבר התעיבו
והשחיתו בכרם ישראל עד היסוד בו—אולם בהנוגע
אל הצדקה ולמעשי הטוב וההסדר, לא נוכל לקפה
שכרם, ולא נוכל לחד את האמת כי בדבר הזה
הם מחייבים אורנו—ועומרים למעלה מאתנו בעשר
מדרגה, ותהת אשר בקרבנו פה רבה העזובה, ואין
למעשי צדקרתנו כל משטר וסדר—עומדים ביניהם כל
הדברים הנוגעים למעשי הצדקה באופן מאוד נעלה,
ומרתנהגים במשטר וסדר נכון ונפלא ותהת אשר

הרברים הם פה מעשים ככל יום—וכהרתינו לדבר
וקרא על האומללים האלה את הפסוק, וכפר
בריתכם את מורת, והזרתכם את שאיל לא תקים
וכי ואנכי שזכרון הדרשה של אורתו החייט המשיכיל
לא משה מצבי גמדותי לכיפא דקרא שוט שוטף
וכי והי רק זועה הבין שמועה—

ידינו פתוחות לכל עובר ושב ומפזרים צדקותנו לרוח וללא
 הועיל—יש להם לאחינו אלה מוסדות הזקוקים ונאמנות
 העומדות לתלפיות ורואים פרי צדקתם לעיניהם
 ולפניהם—ושמחים בעמלם ובמעשי ידיהם—יש להם
 בתי צדקה לעניים, בתי מחסה ליתומים, בתי מקלט
 לזקנים, בתי מרפא להולים ולכל דבר טוב ומועיל בחברת
 האדם ימצאון בהם חברות גדולות ונכבדות, ואלפי
 אומללים יושעו מהם תשועת עולמים.

(* ונעתיק פה לפני הקורא שמות אחדים מהם היותר נודעים והן המה.

1. Hebrew Orphan Asylum.
2. Ladies' Lying-in Relief Society.
3. Hebrew Benevolent Fuel Society.
4. Hebrew Relief Society.
5. Montifiore Home.
6. Home for aged Hebrews.
7. Home for aged Bue-British.
8. Deborah Nursery.
9. Bikur Cholim Society.
10. Gates of Hope Ladies Benevolent Association.
11. Hebrew Sheltering Guardian Society.
12. Hebrew Techn. Institute.
13. Passover relief Association.
14. Mount Sinai Hospital.

בית החולים הזה שנוכח פה לאחריה, הוא אחד במינו—ובסופקני אם
 נמצא ברוסיה לו אף פאחת מערי ישראל—ואחרי החברה הנכבדה
 שהתחבנו לדבר עליה בפנים, היא עולה על כל כעשי הטוב והחסד
 אשר בעיר הזאת, ונוסד לראשונה בשנת 1848, ביום 28, בהשתדלות
 אנשים אחרים נדיבי רוח ואוהבי צדקה שכבר הלכנו כלם לעולמם,
 אבל צדקתם עומדת לעד, ושטם הטוב יטון לצנח ולדור דורים במשך
 השנים נלוו למעשה הצדקה הגדולה הזאת חברים רבים וחדשים מגבירי
 ואירי אחינו וידבו להביא לה נכבותיהם עד כי בשנת 1872 עלת להם

בראש כל מעשי הצדקה אשר כוננו ידיהם להפארה
 עומדת לגאון ולתהלה חברת הצדקה הגדולה הנודעת
 בשם United Hebrew Charities אשר כאם רחמניה
 הסוכה באברתה על עניי עמנו, ומי יודע כמה אלפים
 נפשות מתו פה כרעב, וכמה מאות אנשים שלחו
 יד בנפשם כבוא יומם הקשה, לולא מהרה חברת
 הצדקה הזאת היקרה להשכיל אל דל, ולהושי לרוחתם
 ולישועתם—וכבר הרבו הכופרים לדבר אודותה בספרים
 ובמכתבי עתים שונים ואין עיר בכל תפוצות ישראל
 שלא יודע שמה לכבוד ולתפארת.

החברה הזאת תחלק מדי שנה בשנה לעניי העיר
 מתשע מאות עד אלף כור פהמי אבק, כששת אלפים
 בגדים ממינים שונים, תפקח על הרבה מאות יולדות
 עניות ואומללות ותפזיק להן את כל צרכיהן—תחזיק
 כעשרים רופאים עם כמים למרפא לבקר את החולים
 העניים שאין ידם משגת לכלכל את החולים—תחזיק
 בשני בתי ספר גדולים ללמד ילדי ישראל מלאכה
 ואומנות, תמציא עבודה לאלפי פועלים ועובדים מתיאשים
 התמוך בכרטיסי אניות בידי מאות אנשים שצר להם
 פה המקום לשבת—או יתפצו מאיזה סיבה אחרת לשוב
 לארץ מולדתם—כן תתן כתבי מסע (Railroad tic.) להרבה

העתיק את מקומו, וחתה הבית הקטן שהיה צר מהביל את כל חולי
 ומנו שדרשו לעזרה ולרפואה בנו בנין גדול נשכח ונפואר ברחוב
 Lexington Av. שעליו הוצאתו עי קרוב לארבע מאות אלף דאלר.
 לאר—ובמקום ההוא עומד הבית הזה עוד היום כליל בהדרו והורו
 לגאון ותפארת ישראל בעיר ובארץ הזאת.

עניים אשר יהפצו להעתיק מקומם ולהתיישב בערי המדינה, תחלק מנורת וארוחה Lodging and meal tickets לאלפי נערים ועולי ימים אובדים ונעזיבים החולכים קודר מאפס עבודה ואין להם במה להחיות את נפשם. והעסק בקבורת כל מרתי מצוה שאין להם קוברין—ומת מצוה נקרא פה בעיר הזאת, כל מי שנדרה מקהל עדתו—או אפילו רק אם נכתב בפנקס נסוג אחור (Rear list) ואבד את זכותיו על פי הדל לשלם במועדו את חובו—והאומללים האלה, בבוא עליהם היז צרה שלא תבא—יודעים לשער היז ערך ההסדר הגדול הזה—והעולה על כלנה כי תפוש כנפי הסדה על הרבה מאות משפחות אומללות במשען כסף ונדבות קצובות, מהם אשר יקבלו הוקם הקבוע מדי חודש בהדשו ונכתבו בכפר למקבלים המידים, ומהם שיועזרו לפרקים ולעיתים מזומנים כשהשעה דחוקה דהם, וגם אלה נרשמו לזכרון בפנקס הועד—והרבה הרבה מאוד עובדים ושבים אורחים לא קרואים מקהל הגולים והנדרים שלא נודע טובם ומהותם, אשר אמנם לא יקבלו רב, ולא יותר מפעם אחת ושתיים— אבל רבים הם המבקשים ומספרם גדול מאוד. ולוא ראינו כי עוד בלאכה רבה לפנינו בענינים אחרים, הארכנו בסיפור שבהה של ההברה היקרה הזאת עוד יותר, אבל די גם במה שכתבנו להראות מה גדלו מעשי צדקותיה והסדיה—מי יתן ושמו המיתנדבים אל לבם להסתדר כן עם קניהם—גתת כבוד לתורתם ודרתם, ולא יצא שכרם בהפסדם—ויספו עניים בה שמה

ואביוני אדם בקרוש ישראל, וחי מעשה הצדקה שלם ומה מאוד צר לנו לראות כי מרבית אחינו פה לא ישימו לבם למעשי החברה הזאת הגדולים והנפלאים רק לעתות בצרתה כשהם צריכין לרחמים—והשם "היברו טשעריטעס" או "S שטראכסע", הוא הרעיון הראשון העולה בלבם כל איש מצוק ומר נפש— וכשהשעה משחקת להם, ולא ידעו ממצאתה כלל— ונקל למו להסתפה לארבע או דהמש הברות ואגודות שונות, אשר יעלו להם לשנה לסף גדול הרב, ולתת עשרה דאללאר אל הטשעריטס לא יעדה על לבבם עד עולם—וכדי בזיון וחרפה וכלימה לנו ולכל ישראל לראות כי ברשימות המתנדבים שיוצא הועד בכל שנה לא ימצאון אף שנים למאה מקרב אחינו במקומות הללו— שכמעט כל התועלת היוצא על ידה מגיע רק אליהם, ורו הנתמכים והמבקשים עוד אינה אלא מהם והמונם— והיורה רע, כי גם בין הקהלות הרבות העוליים ביה עם האגודות השונות להרבה מאות לא תמצאנה כי א שלש או ארבע אשר התעוררו בשנים האחרונות להר לה נדבה מכספם. וזאת היא הסיבה שהניעה את החברה היקרה הזאת להשתדל עתה בימים האחרונים כי תעצור הממשלה בעד מסעות העניים הרבים מא ראפא, בידעה כי יפרו כפ אדה למעמסה רק עליה— אם לבקש לחם ופרנסה, או לשלחם בחורה לפיתם ומאין תקח עזר לכל העם הרב הזה? ואם את כספה תתן להם ומצא להם? אם אין מחויק ורתו בידה מכל המון עם הי, ואלפי ישראל המתענגים

רב שלום עומדים מנגד ולא ישתתפו בפעולותיה—
 אמנם כבר הגיע הזמן אחינו היקרים שנתעורר גם
 אנחנו לעשות דבר מה, דבר ממש ומרקיים—בעד
 עניי עמנו, כבר הגיע הזמן שנתעורר גם אנחנו לחומלה
 על אלפי משפחות אומללות ולהקל מעליהם משא
 יגונם—ואם אין לאל ידינו עוד עתה לקבץ את הכחות
 המפורזות—ולבנות לנו כמו רמים ברגי הסד וצדקה—
 הלא לא נפלא ממנו לעזור על יד הכרות הצדקה
 שכבר עומדות בתוקפן ולהגדיל ולהרחיב את הוג
 פעולתן הטובות.—ולו הואילה כל קהלה ועדה פה
 לגרוע למצער המשה ועשרים דאללאר ממשכרת החון
 לשנה—לו הואילו החברות והאגודות הרבות אשר
 בקרב אחינו פה לגרוע איזה סכום מן המרגנות
 היקרים שנותנים כפעם בפעם אל הפרנסים היותרים
 מעד הכסא—לו הואיל כל יחיד מבני עמנו להפריש
 אך את המעשר מן הנדרים והנדבות אשר יתנו המיד
 כנפש הפצה אל החוננים והכדוהנים ואל הדומים אליהם
 שכבר רמנו עריהם—ולאלה שלא נחפז לטפל עמהם—
 שאינם מביאים ולא יביאו עד עולם שום תועלת לא
 לישראל ולא לבני אדם בכלל—והמעשר מן המעשר
 מאשר יביאו על המודות היו יעשה בבתי התיאטרון
 בברתי משיש (פאלס אינד פיקניקס) — לו הואילו
 כל אלה לעשות זאת, לו הביאו את הכסף הרב הזה
 שעלה מבליס להרבה רבנות דאללארס—ישר to the
 United Hebrew Charities to the Mount Sinai Hos-
 pital and to the Hebrew Orphan Asylum

לבכם, ראיתם את התשועה הגדולה אשר עשיתם
 בזה לעניי אחיכם, ראיתם שמהת לב האלמנות והיתומים
 והחולים האומללים והמדוכאים הרבים אשר יתמוגגו
 בענים וכמכאובם*)—ראיתם אהים אהובים, כישנים

העדה*) לו השתתפו אחינו הידאים בבתי הסד אלה במספר רב והכני
 בהם כפי יכלתם, ולא נפון כי נאותו לנו הראשים הנכבדים לשנות את
 הכדורים, ולהנהיג בהם את כל הדברים באופן שהיו רצויים גם לידאי
 ה' ושונרי התורה—ויכלו לניצא בהם כחכה עוד הרבה מאות נפשות
 מישראל שלא ירדשו עתה לעכס—ויכחזו בחלי וכל מדוה וגם בהטות
 מלבקש להם בס רפואות הגוף ולהטות את נפשם—והרבה הרבה מאתנו
 יהודים המיטיב ונאמנים שנתנו מפשותם בעולם—לא נאלצו להגאל
 במאבלות א... ולשנות את מנהגן ודיכין בקרש—בשעה שהם צריכים
 ביותר להוזהר במעשיהם ולהתבונן על עצמם—כי לדאבון נפשנו אין
 מדקדקין בבתי הסד אלה על הדברים הנוגעים אל הדת והתורה—
 ולולא שמהיהם העכרים—כנעט אי אפשר הו' לנו להכיר בכדריהם
 וכשטריהם כי לישראל הם—וכי יוכל להאשים את האומללים הדוהשים
 בהם לעוהה, אחרי כי אין להם פה דרך אחרת לפניהם.

פעם אחת הילתי כהלך בדרך ברחוב לידלדאון—הרחוב הנודע, שוכה
 לשם עיר המוים והנשא והמתן הגדול אשר בו בכתורות שונות כגון:
 דגים כרוחיים, פירות שוהעפשו, בגדים ושנים, וכיוצא בזה מן הדברים
 הטובים המפצוים רוח טוב ונעים לאף החולכים שמה המיד בהמון רב
 ובעברי לפני בית אחר גדול ורם המוקף סכל צד בחניניה ובתי מסחר
 לכחונות שוכרו—ונגע בני אדם אחר מוכר יוקות וכוחו בשכרו כלים
 אשר ידע אורו בשמח וישאל אורו להיטות: אם לא ידעתו את המנהג
 הוקן מיסטרע פ...? אמנם כן, עתה אל הדובר בני, ודעתו את הרב
 החכם הזה, ומה חרשות הגיד לו מבני? חרשות לא טובות, השיב
 לו האיש המניד דר בביתו פה, בעלית קוד קטנה שמה במכפלה
 הרביעית—והוא חולה ושוכב על ערש דוה זה שלשה שבועות—ואני
 כבר הגדתי הדבר בהרבה בתי מדרשים שרגול הו' המניד להדיש בהם,
 ואין דודש ואין עבק אחריו—ומלבד המניד מיסטרע פ... המהויק
 ביה כחכה גדול ברחוב ה... שיביא אצלו לפעמים ויניח לי בשכילי

רחמנים גומלי חסדים הנמורה נפלאה ונעימה בהרבה

בכל פעם כור נדיבתו הטובה—ומלכד הרופא החכם מיסטער פ... אשר נרם לבו אוהו לבקרו ולהת לו רפואות חנם אין כסף—עוד לא בא איש נכל המון מכירו לשאול לשלום לו—הבשורה הרעה הונת כחץ שנון ירדה ללבו כי אהבתי את הוקן הנכבד הזה, אהבתיו מאד, ורבת שבעה לה נפשי עונג ועשועים בחסדתי עמו לפני שנים, וכאור ההענתי המיר בדרשותי הנהגותי ועל חיבורי המחוכמים—דק מכפות מהפכות לא ראיתו זה זמן כביר—ואף כי הלכתי אז לדגד מכחי ודרכי חי נחוצ לפני עובתי את עיני לעת אחרת ואלך לבקרו—ומה אגיד לכם קודמים אהובים? לא עליכם לדאות כחנות איננות כאלה אשר ראיתי אז בבית המגור! ועוד עתה אחרת ואלפת בזכרו את המראה האיננה אשר הריצבה אז כור פני! החזרה האומלל אף אמנם ההאמץ להכחיר מניו מכאובו ילשיה מניחה על פניו ההגבר על יסוריו ויראני פניו שנהקתה וידבר עמי על עינים רבים אחרים כמו לא חקר לו טאוניה, אבל אנכי ראיתי את אשר לפני, ראיתי את מצבו הנורא וזרנו ההתי ואחי כאיש נפעם—כאשר פתחי לצאת ואשאל אותו אם לא יהפוך שאשהדול בערו דרכיציא לו נקים בבית החילום ט...? וינענע הוקן בראשו, לאות כי לא ישיר רבני בעיניו—אחרי כן ההפוך בשחוק מהול בפני אשר יור עמוק עמוק הוק חררו לבני ויקרעהו לגורים—ומדוע לא יהום ארוני על נפשו? שאהתי שנית הן אנכי איש בריא ולא אעצור כה לשבת בחררו ואיך יקוה ארוני להתרפאות פה כהליו?—ראיתי כי יהפוך להשהמט מניו גם הפעם שלא להשיב לי דברים בפורים על שאלתי, ואפצר עליו להגיד לי שיש דבר נמצא בו, ויען לי בבכרות ובשפת רפה את הדברים האלה: הטבת לראות יודיו! הטבת לראות את הנחוצ לי! ואמת הרבר כי יותר מסמים והרופות אני צריך להדר נקי לרוח צח, ודמקום שקט שלא ישמע בו אף רעש כל שהו אבל לא! לא אוכל עשות זאת!—ידעתי אמנם עוצם כחלתי, ודעתי כי כנות מנה מנהפת עלי ובכל רגע אחשוב כי ישום האויר הכשהה מחנק נופשי, אבל איכה אוכל אנכי? אנכי עתה לעת זקנתי—אמה כי טובים הם הארונים שמה, טובי דב ופעלי רחמנות, ואין קץ אל החכר שעושים עם החילום האונללום—אבל הלא יהודי אנכי! רב ומגיד בישראל! האהגאל עתה בט...? עתה באחרית יומי? עתה אשר אחיש כי קרוב קצי? ואיכה אוכל להתפלל ולעין בכפרים

כתי ישראל—ראיתם פאר הנחת אפה שמן ששון ההת אבל—והחת לב נישבה מפח נפשו ורוח נכאה—חיים

ועשות כל יתר צרכי היהודי אשר החייל לא תחלתי מהם עיר, גם עתה—פניו כחלתי—לא לא! לא אוכל לעשות זאת—אל נא האוץ עלי יודיו! אל הבקש לי הדרים—כי לא אמוש מנמקו זה ויטבור עלי מה! פה החדיש האומלל, ולא עמד כח לדבר עוד—אבל פדאותו את צערי הגדול, פדאותו את הדמעות אשר התגלגלו מעל לחיי, ויאכוף אליו שארית כחותיו ויאמר אליו: אל נא הנוד לי, אל נא הבכה עלי יודיו! כי זקן וכלומר אנכי—זקן ורגיל בצרות—ומה כל חיי פה בארץ הזאת אם לא צרות הכופות? וחי הנותן לי כח זה עשר שנים לכיכר את הלאוהי, הוא יחוקט ויאמצני גם עתה, אשא ואכפיד עד אשר ישלח לי עזרתו כקדש ויחליטני, ואשבע נרודים כמקדם—אכן חי ה' כי יותר כאשר אני מצד ודואג על עצמי ועל גודלי הכר, הנני מצטער ונעצב ונאנה על גורל חברי הרפנים והמגידים הכשו לב ויורעו הורה הפאים עתה לרוב מערי ארצנו—ומה חתי אחרית הנפשות היקרות האיר פה בארץ הזאת? טו יקן והשכילו עתה בראשית פואם בעוד כחם בכתבם, להשדך מעדיהם אדרת הרבנות, ולשלוח במלאכה או בטכחד יורהם, התי המלאכה סכע האבנים ונקוץ החצרות והדרכים והמטכר, כל גרול עם נייר ונספחות ועצי גפרות, רק שם טלאכה וטכחד יקרא עליהם—וכי יקן ועדה הרעיון הנה גם על לבבי כאשר באתי הנה, והחת מגיד ודרשן וכחבר כפרים, הייתי, "רוכל" או "חייט" בישראל—אולי לא שכחתי עתה למעצבה פה בהדר הנה—ונמצאו אנשים אשר עדה בטחשבתם דרוש שלומי ולהפוך את טעמכי בחלוי—אולי לא נצחתי עתה דפול דכעמכה על עני מוכר יקות ולבקש חסרו בעוד שהוא צריך להפנים יותר ממי—אולי הייתי עתה—הברזן אלה האחרונים נאלמו על דל שפתיו, כי פהאום ההנברה ערו כחלתי, ולא יכול עוד להוציא הנה מפי—ואני נשארתי נבוך וטרעיר על עמרי ולא ידעתי לשיח עצוה בנפשו—אבל פוז הונע נפחה הרלת והרופא פ... בא אל החרר, וכאשר התפונ בפני החולה ששכב טפלי להניע טפלי, לרעה טה עמדו—ויפנה אליו ויצונו ללכת טר אל מיסטער ס... ולהגיד לו בשמו כי קרובה הכנות, קרובה טאה, אם לא יהיש בעוד לומר להולוך את החולה נחררו הצד והמעיפוש, וכפיד את רברו כי אכרה את דרכי אם אהפוך לראות את הוקן בתיים.

תקוה ונוהם! ונודע בגוים מעשיכם וצדקתכם ברוך
העמים—וקרא לכם אילי הצדק מטע ר' דהרפאר.

פ ר ק ה ח ז נ י ם !

קראנו בשם את הפרק הזה לרוב השיבותו ולגודל
יקרת הענין המדובר בו—ענין שכבר רמזנו עליו הרבה
פעמים בפרקים הקודמים, אבל לא מצאנו עוד שעת
הכושר להרחיב הדיבור אודותו—והקוראים הנכבדים
יסלחו לנו בטובכם, אם יארכו דברינו הפעם—כי ענין
גדול ונכבד לפנינו—ענין העומד ברומו של עולם
היהדות כאמעריקא—ומאו ההלו אחינו לעסוק בו בידים
הרוצות נשתנו אצלנו הרבה דברים—ורואים אנתנו
הודות להפרנסים הטובים נטורי קרתא—תמורה נפלאה
בהיי היהודים בנויאָרק.

מספר החזנים ומנעימי זמירות בעיר הזאת—לא
נוכל לדעת על נכון—אבל זאת יודעים אנתנו בכבוד

סוף דבר, הוקן האוטלל הובא לבית החולים, לא ללעקסינגטאן
אווענע—אבל לגאָווערנער סט. כי כן צוה הרופא, וכן הפץ גם איש
חסרו, הנדיב, לטען יוכל לבקרנו המיד ולשמע בכל עת בשלומי—שמה
שכב למעצבה כחדש ימים, בין חולים ואוטללים כעטים שונים—ביסורים
קשים וכדומה, יסוריו הגוף והנפש גם יחד—ועתה אף אנתם לא חזר
לבדיאתו—הנה כבר שב לאיתנו—להנאו הראשון—לדפוק על פתחי
הפרנסים, לנוע מעדה לעדה וכחברה לחברה, לבקש ולכצוא לו מקום
לדרשה—ונביארו תקינותה—כי נדפא מטהלתו וישבע נודים כמקום—
את הסיפור הקטן הזה שהוא אכת כתיחלתו עד סופו הנני מוכר
אל הפרנסים ולכל העיסקים בצרכי צבור בהעיר הזאת—לקרות בו בכל
עת שיהאכלו לחקיר ולדרוש בשאלת החזנות—ובכל פעם שיתיערו
להכלית ההחבת הנקיטות ויפיו הכתלים בפרי נכסיה—והקורא אנהו
בביתו ובפתיחות וישוב הרעה, ימצא ביי סניחה נפלאה.

גמור, כי יש לנו מהם פי שנים ממספר הקהלות והחברות
מלבד בעלי הפלה פשוטים והונים קטנים בדהי מלומדים
אשר לא יודעים לנגן ברוח הזמן והחיים—שאין מספר
להם—ומן הפלא כי כגם יתפרנסו ממלאכתם—ורחוק
לשמוע דברי התנצלות גם מפני חזן היותר קטן על
חסרון פרנסה—אף כי רובם נשכרים בזול וכמהיר מצער
מאוד—ורבים ועצומים בהם אשר לא ישרתו בקהלות
כלל ולא היו להם מקום קבוע מעולם—כי משרה
ומשמורת פה הוא אף כסות עינים—ועיקר ההכנסה
אינה אלא מן השוק—ומה גדול השוק בנויאָרק!—אוצר
נחמד ויקר, לכל היודעים להשוף מסתרו ודפנענח צפוני
העלומותיו—ומעין לא אכזב! להחזנים ולכל הדומים
להם המתפרנסים מיגיע כפיהם—אם לא טחו עיניהם
מראות את אשר לפניהם—ובקיאים היטיב בפרטי
החוקים וההלכות והדינים—שכבר זכרנום באחד הפרקים
הראשונים—אכן שמים להם וארץ לעומק, ורוחב לב
הנבונים בנויאָרק אין הקד—ובכל ההמון הרב הזה
שנמצאו בהם עוד אז משוררים ומנגנים נפלאים מכל
המינים—לא יכלו הרבה מן הקהלות לבור להם בשנה
העברה חזנים מטיבי נגן כהפצם—העבירו לפניהם כבני
מרון כמעט כל החזנים שבעיר, לא השכו מכל יגיע
נפשם, עזבו עסקיהם, מסהדיהם ובל עניניהם הפרטים,
ישבו הבורות חבורות ליזרת וימים וישקרו מנגינותיהם
כמאזנים וינסו באופנים שונים ומשונים ולא צלה להם
בכל טרחם ועמלם למצא להם מבין כלם אף חזן אחד
אשר ייטיב לנגן כאות נפשם—ובהתאסף ראשי עם

ר.ח.ס.
א.נ.י.
ו.ס.י.
ז.נ.י.
י.ר.ה.
י.י.ס.
י.י.ס.
—
—
ל.
ס.
ס.
ז.

יחד פרנסי ישראל בכרב הקהלורת השונרת—ונמנו
 ונמרו לעשות חדשה בארץ—להכביד העול על הציבור
 להוסיף נס על החברים, לשירת נוספות על הנדרים
 והנדרות, להגדיל את ההכנסות ולהרבות בתוצאות—
 ולבקש להם מן הוא והלאה הזנים אמתים ממקורם וממקום
 גדולם—חונים נודעים ומפורסמים, חונים גדולים ואנשי
 שם שכבר יצאו להם מיניטין בעולם—חונים אשר יענרו
 עטרות לראשם—ויעמדו לנס ולמופת, לגאון ולתפארת
 ישראל בארץ הזאת.

ויהי בחודש האביב בשנת תרמ"ז בעוד היו
 להם לזהחונים הישנים לעמוד במשמרתם ששה
 חדשים שלמים, וכבר השמיעו הקהלורת את קולן
 בכל מכתבי העתים העבריים—וירעישו את השמים
 ממעל ואת הארץ מתחת, ואת כל המון החונים שמסוף
 העולם ועד סופו—מודעות ומכתבים, אגרות ותלגרמים
 עפו לכל רוח, לכל הארצות ולכל המדינות, לכל
 מקום שבניי נהתים—וירבו שאון ומהומה בקרב כל
 יודעי נגן אשר ברבכל ארצה—הסכומים הגדולים, המשה
 עשר מאות, שני אלפים, שלשה אלפים—מצאו להן
 אזנים קשובות הרבה—ויבאן בהמון רב החונים היותר
 טובים והיותר מצוינים, ואחריהן נמשכו כשטף מים
 כבירים, מבוי של חונים קטנים בלתי נודעים, אפרוחים
 שלא נתפתחו עיניהם—אשר מהרו לבא גם הם בדמיונם
 ובגודל שגיונם כי כבשאר החכמות כן בחכמת הניגון,
 עולם הפוך באמעריקא—עליונים למטה ורתחתונים
 למעלה—ויחלמו הלומות נעימים כי יפלו האלפים

בגודלם—אבל בעוד ימים ונכהו לדעת את שנגרתם
 נוכחו לדעת כי עודם ברור להם להאמעריקא אנים
 וגדול כח השגתם בהכמת הזמרה גם על הרוססים
 והליטאים והאונגארים—ראו והשתוממו, כי גם החונים
 המאורות הגדולים אשר שרתו בקודש בעיר הפירה
 פי—ובעיר ואם בישראל ו...—ונודעים בשם זה עשרים
 שנים—וגם הני הרי צנרתא דרהבא—החונים הנאהבים
 והנעימים—שאומרים עניהם, כי אין דוגמתן בעולם—
 כי יחידו הדור הם—ונודעים ממזרח שמש ועד מבוואו—
 הוצרכו לעמוד על המבחן—חונים אשר כצדק נוכל
 לאמור עליהם כי מלכי הזמרה הם—יהי להם ימים
 שהלכו העם לקראתם בתופים ובמחולות, בצבים
 וכרכרות—ולא נתנסו מימיהם מקהלותיהם שבהרו בהם
 הוצרכו להרכין את ראשם להשפיל גאורתם, ולעבור
 תחת השבט לפני האמעריקאנים החכמים—וגדולה היתה
 המדהמה, גדולה וארוכה עד שגהפשו ביניהם החברים
 ויסכימו כלם או רובם לבהור בהם—ואין כל ספק
 שבעוד שנה או שנתיים ויאכרו גם אלה את סגולתם
 וערכם, והקהלות ישובו להרעיש את העולם, ולבקש
 להם אהרים במקומם—וכה יחזור הדבר הלילה—רצוא
 ושוב שנה אחר שנה—ולכסוף יוכרהו לעשות הקפות
 מחדש לבקש להן את השירת הנדרות ממסומות
 פזוריהן, ולתחזור אליהן את החונים הישנים והזקנים
 שהשליכום לפני יובל שנים—

והנה לתאר לך ידיו המורא בשרד נאמן את
 הרעש הגדול והנורא שהסבה לנו שאלת החונות זה

שתי שנים—להאר לך את השאון והמהומה אשר באה פרגה בכל בתי היהודים, איך שבן קם באביו, כלה בחמותה ואיש באהיו ויריבו כל היום ריב החונים. לתאר לך עבודת אהינו העוסקים בצרכי ציבור, עבודתם ויגיעתם הרבה בבית התפלה, בחדר הקהל, ובכל קיבוץ של אנשים ברחובות העיר, להשתיק את הנרגנים ולגעור כגויפה את הלצים ועזי פנים אשר יעזו לאמור על החונים הגדולים שנבחרו בהווק יד ובמלהמת תנופה—כי לא טובים הם מן החונים הישנים שקדמום במשמרתם, שהסתפקו בחמשה מאות דאללער לשנה—ממש חלק הרביעי מאשר יקבלו עתה החונים המפורסמים החדשים.

לתאר לך עמל הפרנסים, יגיעת ראשי הקהל והריצות ידי הגבאים והנאמנים והפקודים והשמישים, מדי שבת בשבתו ובכל מועד וחג ומקרא קודש, לשים משטר וסדר בהמון עם הן הנאספים אשר יבואו לאלפים ואיש את אהיו ידחמון—ודתבונן על פני האודחים הרבים והשונים מכל החברות והאגודות—לכוון על נכון ערך כל איש ושווי—מי שראוי לישבת בראש מימינו או משמאלו של הפרנס—מי שראוי לכורתל מזרחי—מי שרדי לו מקום באמצע, ומי שיכול לעמוד גם אצל הפרתח—ועל כדם העבודה הגדולה באולם הבית ובהוצר לפנים מן הגדר—לשום עין על השומרים ופקידי ההיל שלא ימעלו בשליחותם—לשום משמרת למשמרת, פקיד על פקיד, ושומר על שומר, להחליף את משמורתיהם מפקודה לפקודה בשלשת

פרקי התפילה—להזהר ולדמוק בשמירה יתירה שלא יתגנבו חייו אנשים שאין להם תעודה בידם, אנשים בעלי יכרת אבל קמצנים ורוצים ליהנות כחנם משל אחרים--או עניים מדלת העם שלא תשיג ידם לקנות להם הזכות בכספם.

(* מעשה באדם אחר עני ודוכל ומחוייר על הפתחים, אשר מאז בא אל הארץ כמעט חצי שנה, עוד לא זכה לשמוע את החונים החדשים המפורסמים—פעם אהה, ועשיק פרשת ב' היה—וגבר עליו יצרו אשר לא יכול לו, ולקח לו פער כל כספו והגוי שעלה ביהו דסך חמשים סענטי, "דריסת הרגל" בבית הכנסת הגדולה מ', מקומו של ההון הגדול מיסטער י, אשר אין כמוהו בכל הארץ.

ייתי בערב אהרי קבלת שפת, אחרי שהרזה את נפשו די עונת, כאשר פנה ללכת לפיתו, זכר את הטיקעט אשר באשתחתו, ומאוד יסודותו כלותו להוציאו לרשות הרפים, ולעשות דבר שלא עשה מעידו—ויפנה אל השמש בבה"כ בפקשה אם לא יאות לו לקבל את הפתקא וכתב הזכות מידו, להפקידה באחת התיבות ולתחזירה לו למחר—השמש הוקן שחק בקרבו, אבל מלא את פקשתו בדין—והנה בשע השנינית בפיקר כאשר בא האיש ויהפוך לכנוס, לא מצא לאסונו הגדול את השמש שהניה בקרונו פירו, ומובן כי גער בו שומר הפתח ויצתו להתרקק, אבל הוא לא שטע ליעדרו ובכח טענותיו הצורקות מכל צד חפץ להתפרץ בהוקה—ושכרו היה, כי אחיו השומר ממיל ערפו וישליכוהו ברחיפה אהת עצומה מכל הטעלות והמרנגות, וכמעט ששבר העני הירוק הזה את מפרקתו ורגלו הימנית—וכטרומה לו שחולל הוא האוטלל הוח ויהיש כאב גדול עיר היום—וכשהודיע אחד הסופדים את המקרה הוח אח"כ במהיע סי והערד עליו את הדברים האלה—הם אנו ולא אדע לציור לי על נכון את היהודית, הארטהאקראקסית פ בניאקק, ומי יתן והגידו לי אחינו היקדים בחלק העיר התחתונה—שהם קוראים יהדות עתיקה וישנה? ומה שנקרא אצלם הורה זה קבלה ומסורת אבות? שמהפאדים להיות מהמחויקים בהם—לראם נכשו לא למרתו הרבה ולא גדלהו בין חכמים, להבין חין ערך ס אוכור ונדר וסיוג אשר בכרם התנו הקדושה—אבל זאת אני יודע שאיסור ההוצאה ומקח וממכר בשבת הם מן הדברים התמורים

לתאר לך שמחת הבטלנים ויושבי קרנות, שהבטלה בעת האחרונה במעט הביאה אותם לידי שעמום, וימצאו להם עתה כר נרחב להשתרע עליו לארכם לרחבם.

הסעיפים היותר גדולים בהשולחן ערוך—שהוא כל חיינו הני היותר האמתית—יורע אני כי בטלו חכמנו ז"ל תקיעת שופר ונסילה לולב ועוד הדבה מצוה גדולה ותשובות שפטרנו אותנו מהם כשחל יו"ט להיות בשבת משום שזא יעבידנו וכו'—וכמה טרחו אבותנו מעולם בענין ההעירובין—ועוד עתה בכל הקהלות הקדושות באייראפא—שיטטו בעדי חז"ל ודאו—ואתם מלבד שאינכם נזהרים בזה—ואתם האדאקסים גדולים, וקטוב וישישים, הולכים בתנוצות עם טליתותיהם וסידוריהם בידיהם ולא יתביישו, ומתם אשר יצדפו אליהם גם את מקלותיהם ושאר כלי השמישים ולא יכלמו—עוד שמתם את הרבד להוביל? כמו יראתם בן ואולי עוד נמצאים רבים אשר יתשבון את נפשם, ולא ילמדו עד מהרה אל הרכיבם, והנצו עליהם במפגיע—והסגרו דלתות התיכוד בפניהם אם לא יעשו כמעשיכם ויחללו את השבת לעיניכם—ומה רבו בינינו היודעים את הסוד, כי אין כל סכנה גם למי שהשכחה נעוברה עליו, או למי שהוא טרוד במלאכה ומסחרו, ולא יכול להכין לו את הטיקעט ביום הששי, היודעים את הסוד כי אפשר לזכות בו גם בעצם יום השבת ובשעת התפלה—ובענין ראיתי את המשא ומתן הגדול שעושים הנאמנים בעזרת השופרים לפני הפתח—האין זה עין פלילי? הנשמע כזאת בישראל? הוואת היא היותר האדאקסית? ומלבד האיכור אשר בהרבה הצבת ישחק הפיה הזה? ואם מהול משחקים בו כי תשיטו עליו משטר? ולמה הגולו חלק העני והריש אשר אולו ישחול לכם במחילה גמורה את כל הרתת כבוד הצבעים השונים אשר על כותלו בית הפלחכם וימחול לכם גם את הוויכוח ומשורדיכם, והוא לא בא דק לשפוך שיחו לפני ה'—ובאיוזה כח החסנו את הדרך בערו? וכה הוסיף הסופר הנכבד הזה לשאול שאורה כהנה וכהנה, ויצוג אח"כ מערכה מול מערכה את הקהלות האמעריקאניות מול הקהלות הקדושות באיי-ראפא—ויכא לידי ההלכות, שאין להדהר אחריהן כלום, כי כלם צדקו יחריו—אכל נחרול עתה מלהעתיקם, ועוד חוון לטוער.

הסופר הזה, (כמרוטה לישווא ילוד האללאגר) לא קרא ולא שנה

לתאר לך את הכבוד והגדולה והתפארת אשר ינהלו החוננים החדשים שיזכו כגורל—איך שמפורים להם בני עמנו כעפר כסף—ואיך שרצים המונים המונים אף אם לא לשמוע את קולם—כי ריקה אמתחתם—אבל למצער לראותם ולשפוע נעימות מהוד פניהם—

לתאר לך את הרוח החוק ואת הסער הנורא אשר בקרב האסיפות—את המחלוקות והמריבות החדשות, את הווכוהים והפלפולים הנפלאים בין הכתות השונות אשר יקבלו פעם אחר פעם תמונות אחרות וצורות חדשות.

לתאר לך שמהר החוננים המה בעצמם—איך שמתהרטים הם עד העבר—שכלו אותו בארצות מולדתם איך ישבעו רצון הם ומתענגים בקלקם שנפל להם בנעימים, ואיך ישוגים ומיעים הם, ולא יודעים את עתידותיהם כי עוד מעט ויפלו גם המה ממרום שבתם ויבאו אחרים תחתיהם.

לתאר לך כל זאת בצבעים נאמנים ובהרחבת הרבוב כראוי אל הדברים ההם, קצר קצרה ידינו כעת, והיינו צדיכים, להבר בשביל זה ספר שלם—ונניח איפה את המגאבה הוצת להסופרים הבאים אחרנו יבואו המה וימלאו את דברנו—ואנחנו נותנים להם כזה מקום גדול ורחב ידים להתגדר בו.

לפנים בישראל ועוד לפני שלש זרבע שנים, הסרתפקי רוב הקהלות בנויארק, כבעלי תפלה פשוטים

לא שמש הדמיוי חכמים מעולם, וכל ידועיהו בעיני הרב והיהדות אינם אלא שפי השמועה והכסיון כאשר כן העיר בעצמו—ואנן (אנשי פולין ואונגארן) מה נעני אבהריה?

שמצאו להם תמיד בקרב אחיהם מנני הכרתם—
התפלה בשבת לא ארכה בשום מקום יותר משרתי
שעות וחצי, ובשעה העשירית או בשעה שלאחריה,
הכל כפי המנהג, כבר ראינו את אהינו מן ההמון
עושים אגודות אגודות בכל פנה ובכל קרן זויה—
ויודעי התורה ומשחריה המועטים—מצאו להם אז שעת
הכושר לעיין בספרים ולהשתעשע בדימודים—מה שנמנע
מהם לדאבון נפשם בכל ימות השבוע מרוב עבודתם—
ואשר חפץ לענג את נפשו במנגינות, הוכרח לכתת
את רגליו לברתי כנסיות הגדולים, אשר להקהלות
הישנות והעשירות—שהשכילו עוד בימים ההם להבין
חין ערך הזמרה בבית ה'—אבל גם אנה לא הלכו
בגדולות ונפלאות, לא עשו להם את החזנות למאן
נאפאל—לא הפכו ברתי תפלתם לברתי מסחר—לא
הרעישו במנגינתם את העולם—לא רדשו וחקרו
אחריהם ימים ושנים, ולא פזרו להם כסף יותר מיכלתם,
ויבחרו להם הזנים מן הבא בידם מן המוכן לפנייהם
פה בעיה, במחיר מצער וקטן שלא עלה בשום מקום
ואף בהקהלה היורר גדולה למעלה משבע מאות
דאלטאר לשנה.

הימים האלה אף אמנם טובים היו מצד אחד—
והקהלות יכרו אז להתקיים ולעמוד, מבלי להעמיס
עליהן משא חובות—ומבלי להעיק על החברים במס
גדוד מנשוא—אבל מפאת אהרת הגיע אפיהן רעה
רבה—כי לא הי' להן שום ענין גדול לעסוק בו—וכל
המתחלוקות והמריבות והסכסוכים, וכל שיח ושיג

ומשא ומתן במקומות שרשאי להפסיק בשעת החופש
בפתי כנסיות, ובחדר הקהל בקרב האסיפות, נסבו תמיד
על ענינים קרי הערף, ועל דברים של מה בכך, שהורו
חלילה כפעם בפעם ודא פשטו צורתן מעולם—ודולא
נמצאו בהם אנשים יחידים בעלי כשהונות, וכו' הלב
וגדולי השכל—בוראי עולמות ברוח פיהם—ובוניכ
מגדלים באויר*)—שהמציאו להם כטוב לכם עליהכ
ענינים גדולים ורמי הערך לענות בהם—וכמעט לא
הי' להן הרבה פעמים, עד מה להראסק—על מהות
להתיעץ—ועל מה לריב ולהתוכח—

(* קוראים אנתו פעמים רבות במה"ע העברים הנייל באינדאפא הורעו
ויפסודות מנעשים ופעולות שנתהוו ושנתחדשו בקהלות ישראל במוקד
והמוריעים ירחיבו לרפר פם, וישפטו עליהם אם לשבת אם לחבר
הכל כפי הענין אשר בידם—יניה שונים הם לפעמים—מה שונים וכו'ועי
הם הסופרים המוריעים והמערובים הנכבדים עמהם, ולא יודעים כי
נבראו כל אלה הדברים רק דשיתכם, וגם בחיים הוותם לא קרב עליהם
עוד ופטר וגידים, ולא תקיימו כי אם פהבל פיהם של משיחיות
ונשיאי כליהם—ואנתו פה כבר שכתוב—כי טאו וער עכשוו כבר נבד
עולמות אחרים והטין פריות הרשות—ועוד מעט וישיבו לערן גם ה
ואים לא יוכרם.

ומכאן מודעה רבא, להמולוים העברים באינדאפא, שלא יקבלו תרש
מפה בעודם חמים—יחכו זמן מה כשני שבועות ויזה ימים, וממשי
לא יהיה להן אחי"כ מה להודיע, או יהארו עכ"פ את הדברים כי
מה שהם פתמונתן וצורתן האמתית—ינה שהקטו בקראנו לפני א
הרשים במה"ע היקדים והנכבדים, "המלוין" (הצפירה) מענין א
גדול ונכבד שנסר פה לכאן וכתאפדת ישותן ויתאדוהו בעצמו
בתרועה, וישחרו מוסר את אהינו ברוסיא ופולין לרפור אל ד
היהודים האמעריקאנים—עפלו לדעה כי הענין כלו אינו אלא הכ
והפרות ואחיות עונים—יפכרו ספרו ספרוא, פכרו כתבו בתכוא, לל
אל טייאק קרהא דשופרוא, כי הרבר הנה היה לא התרה ואף
יקוב ויתקיים ויעמוד על דגל אהת—לא יהיה בו כל הוערת ליש
עד עומם.

ואמנם כבר החלו איזה מן הקהלות, שלא נברכו
 בבעלי שכל וגדולי רוח—להשוב הרשות, לבטל את
 האסיפות התמידיות, והקיבוץ של כל הקהל גם יחד—
 ולמסור את ההנהגה כלה בידי הנבאים וראשי הקהל
 כנהוג בשאר הארצות—ויודעים אנהנו הרבה אנשים
 פה שהיו לפני מראשי המניעים, ועמדו תמיד בשורה
 הראשונה בין המפקחים על עניני הציבור בניארק—
 ששבו עתה אחרי שנות עמל ורלאה ועבודה רבה,
 להיות חיי בדידות הרחק מרשוואות הכרה—ואחרים
 כמוהם אנשים מפורסמים ומצוינים ודיפלאמאטים גמורים
 שכבר יסדו קהלות ויחריבו ויכוננו אחרים תחתיהן,
 ויצטיינו בכל עת ובכל זמן כגיבורים משכילים—הודו
 לנו במו פיהם—כי לולא קוו תמיד לאיזה משרה שיש
 בה יניקה—הנחוץ להם מאוד במעמד הרע—וכבר
 נסו גם הם מן המערכה—ולא לקהו לקבעניני הקהל
 כלל—כי לא ירנישו עוד אורנו הטעם בעסקי הציבור
 כמקדם ויביטו עתה בקרת רוח על כל הנעשה סביבם—
 כמו על דברים שאין בהם רגש היים—כי רוח הוא
 באנוש לפעול ולעשות הרשות—ואין לו הפץ פענינים
 הפלתי משתנים ותואר ותמונה אחת להם בכל העתים
 ובכל הזמנים.

אכן נשתנו העתים, וראית קורא יקר כמה שקדום,
 כי כבר מצאו להם גם אהינו פה ענין לענות בו—
 ענין גדול ויקר אשר כמוצא מים לא יכזבו מימיו
 לעולם—ויתן להם הומר רב לבנות ולנטוע ועבודה
 רבה לימים ולשנים.

הרתמורה הנמרצה הזאת, אשר נהירתה פתאום
 בקרב החברות והקהלות, תאות ההונים הגדולה והנוראה
 והחסין הגדול להרבות פאר לברתי הרפלה להגדילם
 ולהרחיבם ולהרים עד לשמים שיאם—שהתגברה כיניהן
 בימים האלה באופן נורא—הועילו לרעה הרבה מאוד—
 וישיבו את בני עמנו פה עשר מעלות אהרנית—עוד
 לפני שנים אהרות, כאשר התעוררנו על התכרונות
 הרבות והעצומות אשר בבית ישראל בעיר הזאת—
 ואמרנו תמיד לנפשנו עוד הזון למועה, עוד יבאו ימים
 טובים מאלה—הקהלות עידן צעירות וענרות, ורוכן
 אך תמוך באו הנה ואי אפשר לנו לבקש מהן אותן
 הסדרים הטובים והנעימים שרגילים היינו לראותם
 בערי ארצות מולדתנו העתיקות—הקהלות הישנות
 והעשירות, בטח לא נגמרו עוד גם בהם כל הענינים
 הפנימים—ואפשר כי הם מכינים עצמם לעשות את
 משלחתם בשקמית—ומחכים לימים—שיוכלין לעשות
 בהם גדולות ונצורות, ולהגדיל את פעולותיהן אח"כ
 גם על הקהלות האיראפיות הגדולות, ובלב מלא
 תקוה הבטנו תמיד, על שלש קהלות נכבדות בעיר
 הזאת—אשר הן המה—אבל לא—לא נזכיר את שמותם—
 ודי בשנגיד לך קורא אהוב כי הקהלות האלה השלשה
 הם היוותר עשירות, היוותר עתיקות, והיוותר מצוינות—
 זה עשרים שנה ויותר שיש להם ברתי כנסיות גדולים,
 ונלוה להן כתי מדרש עם ספרים רבים ושונים—והחברים
 הנספחים אליהן רובם ככלם עשירים וגבירים, ויהודים
 יראים המתמרים בכל מקום בכבוד היהדות האר-

טהאדאקסיות—והרבה ביניהם חכמים ותורנים ויודעי תורה, אשר יצקו מים על ידי גדולי ישראל בימי הורפיהם.—ובכל עת ובכל שעה ובכל רגע נכונים היינו לראות אותם עושים את הצעד הראשון—ומניחים את האבן הראשה—ומה היא האבן הראשי בפנין היהדות? אם לא בתי מדרש לתורה ולתעודה בתי ספר ומלמדי תינוקות, ראשי ישובות ובתי דינים, אבל שגינו מאוד, וטעות גדול היה לנו בזה—חצי הנבואה אמנם נתקיימה—והקהלות האלה הן באמת הראשונים שהתעוררו מתרדמתם, והחלו לעשות שנים נמרצים—אבל לא אותן השינוים שהלמנו מהם אנהנו ושחכינו עליהם בכליון עינים—והשינוים שהביאו לנו הם, אשר כבר זכרנום מקודם—אף אמנם טובים ויפים—ויש בהם תועלת הרבה לקצת בני אדם—ומי יכחיש כי חזן מטיב נגן לא ניגים לאזן? ומי לא יודה כי בהכניס גדול ומפואר ורחב ידים נאה יותר מבית מדרש קטן וצר? והם עוד יתרה עשו והתנהגו לפנים משורת הדין, כי לא הביאו להם רק חוננים, כלומר שלוחי ציבור מטיבי נגן—אבל אומנים נפלאים, ומשוררים נשגבים, שנתעצמה בהם חכמתהזמרה—וגם מבלי עמוד ומבלי קהלה יכלו למצא חית נפשם כרהבה, מכרי חכמתם הנפלאה—ולא הסתפקו בהרחבת בתי כנסיותיהם בלבד ובהרבותם עליהם הוד והדר כיתר הקהלות הקטנות, אבל הרסו את הישנות ויחריבום ולא השאירו מהם אף רושם או הזילו במהחם ומכרום לאחרים—ויבנו להם במקומם בתי אלקים, אשר לא ראינו עוד

כמוהן ליופי בקרב קהלות ארטהאדאקסיות, וכל הנכנס בהם כמו שנכנס לטרקלין-ממש*) וכמדומה לנו ששלשה בתי כנסיות אלה עלו להן לסך שני מאות והמשים אלף דאלער,—וההוצאות בהם בשנה העברה, עלה בכל אחת משנים עשר עד המשה עשר אלף דאלער ואם נצרפם יחד לא יהסר הרבה מהמשים אלף דאלער לער—השמעת זאת מימך? המשים אלף דאלער! משלש קהלות בישראל שאין להם גם יחד יותר משלש מאות הברים—ואל הנשכה קורא אהובי, כי עוד לא נהנה מזה לא הרב האב"ד, ולא השוחט, ולא הדיינים ולא הבטלנים, ולא הבהודים, לא המורים ולא הממדיים, לא האלמנות ולא היתומים—והכסף בכל זאת אזל מן הצדקה—ובאמת בלי שום גוזמא והפלגה—וראי לדבר כי הוצרכו עתה בשנה השנית לגזור גזרות חדשות, ולהוסיף מסים וארנוניות, ואמור אתה קורא יקר האין זה פסיעה גסה ונפלאה? האין זה תמורה נמרצה? אבל אם תביא התמורה הזאת איזה תועלת גם אל היהדות בכלל? אם פכה החדשות האלה להשיב את הבנים לחיק אמורתם? מסופקים אנהנו מאוד, ותלויאי שלא יתאמת חזן רהנה, כי השנוים האלה, לא רק שלא יועילו בלום, ולא ירסקנו מאומה אבל בכהם לישים קץ ותכלה גם אל הישארית הפלטה—

*) רב חמא בר חנינא ורבי הושע'י חזן מטוילין פאילון כנשהא דלוד, אר"ח לר"ח במה מטון שיקעו אבותי כאן, אי לכמה נפשות שקעו אבותיך כאן—לא היה איתך פד נש דלעין פאודייתא. (פ"ח פאה.)
 וישכה ישראל את עישוהו ויבן היכלות וכו' מי לא היו ת"ח דילעין פאודייתא. (ירשלמי שקלים.)

להשחית ולבלע גם את התקנה הקטנה והטובה שהשאיר לנו ה' בהמלרתו—ויחסמו הדרך בעד האור שלא יוכל לתת לו מהלכים בעיר ובארץ הזאת עד עולם. והנה בימים האלה הרתעורר פה אחד הסופרים הנכבדים העוסק הרבה בצרכי ציפור והוציא על השבון עצמו "קול קורא" אל כל החברות והקהלות הארץ טראדאקסיות, להקהל ולעמוד על נפשם, להתאסף יחד לאסיפה גדולה וכוללת (קאנגרעס) אשר תמשך למצער חודש ימים, ולהמתיק סוד כדת מה לעשות, למנות כל הסדר, לתקן כל מעוות, ולעצור בעד הרעה הנוראה הנשקפת על פני היהדות בארץ הזאת, והסופר הנכבד לא הסתפק בעצה טובה בלבד, אבל עשה הלכה למעשה, ונכנס בעצמו בעובי הקורה—יצר לו ועד, ויעד את המקום והזמן, ויקרא לכל קהלה ועדה ולכל איש אשר יראת ד' נגע בלבו לשלוח את שמותיהם רשום בכתב אליו או אל יתר המפקחים על הענין הגדול, ולמהר ולהיש במעשיהם, כי גדולות ונצורות עתידים להעשות—ואף זה הדרך האחר והמיוחד אשר יוכל לדעתו להוביל אל המטרה, להפית רוח חיים בהעצמות היבשות—לאהר את בניי למפלגותיהם ולהרים בקרבנו קרן הדת והתורה אשר רופפו מאוד—כי כן עשו אבותינו מעולם, בכל עת ובכל זמן שראו את היהדות עומדת בסכנה וכך עושיך עוד היום אחינו בשאר הארצות, ורק בכח אסיפות גדולות וכוללות כאלה עצרו תמיד בעד הרעה והסירו מכשול מישראל. ואנהנו אף אמנם יודעים כי כוונת

הסופר הזה רצויה ומהשבתו באמת להועיל ולהטיב, לנדוד גדר ולעמוד בפרץ ומן הראוי ה' עלינו להתחזיק לו טובה על אומין לבנו וחרף נפשו. אבל שכח ויצא מגדרו—שכח בתורתו או בהתפוז כי אף כותב וסופר הוא, ולא רב הכולל ומדברנורתא דעמא—ויוכל כל סופר להוכיח ולהגיד מוסר, להורות וללמד דעת להמציא תחבולות ועצות ולכתוב ככל העולה על רוח מבינתו לטובת עמו ואמונתו—אבל לא לעשות מעשה בפועל כפיים—ולהעמיס על שכמו דברים הראוים לגדולים ואנשי שם מצוינים—ותחת להועיל ולהטיב ולגדל ולרומם את הענין שאליו הוא נושא את נפשו הרע לו הרבה מאוד, כי ימצאון כאזה למכביר אשר יקראו אחריו מלא מי שמך וכי ואתה אנוש בערכנו? ובאמת לא דבר קטן הוא מה שהרשה לעצמו ידידנו הסופר היקר! ואף כי ירחוק הכשר דעת לו והוא איש מצוין בקהל עדהו איננו ראוי עוד בשביל זה לקרא אסיפות כוללות, ולעשות על השבון עצמו דבר הנוגע לרכבות אלפי ישראל, וכפרנו פה כאמערין קא שרבו פה הפרנסים, והראשים והמנהלים והמנהיגים ושלוחי הציבור—ואין לה קהלה שלא גרדה למצער בר סמכא אחר אשר לו שם בגדולים—וכל אלה לא רק שלא יעזרו על ידה, ולא ישתתפו במפעלותיו אבל יחדיו עליו יתמלאו, ויבטחו את מועצותיו וישימו לו מכשולים על כל דרכיו.

ולו גם אמרנו לסלוח לו עד זה אחרי שכוונתנו לטובה, ובטח הפך דקיים בעצמו דברי הכמנו ז"ל

במקום שאין וכי אבל לא נוכל לסדוק לו על שגגתו
ואי-בקיאותו בטוב הענין שהוא עוסק בו—ותמהים
אנחנו על הסופר הזה, הן לא תמוז בא הנה, וכבר
ראה ושמע הרבה—אולי יותר ממנו—ועתה ה"י לו
ללמוד ולדעת ולהבין כי אסיפה כזאת לא רביא
לנו שום תועלת—ואין בכחה כי אם לתת אל ההמון
דבר חדש לענות בו, עסק טוב להבטלנים הממאסים
בעבודה, וחומר רב לזכחים ולפולפולים ולהרבות דורשין
בארץ. והראיה שהביא מאסיפות שדיחי הטהלות
בדורות, שעברו ועוד עתה בשאר הארצות, אף אמנם אמת
היא מכל צד ויודעים גם אנחנו כמה מן התועלת
שהגיע לישראל מאסיפות כולדות כאלה לפנים והיום,
אבל מה נשתנו העתים מאז ועד עכשיו, ומה רב המרחק
מהתם דהכא—ואיך שגה הסופר לדמות מילתא למילתא
שאין בהם צד השווה כלל? כשהתאספו לשעבר גם
עתה בשאר הארצות לבצר חומת הדת ה"י הנאספים
כלם שלומי אמוני ישראל, אנשים גדולים ומצוינים
בחכמתם ובצדקתם והסידורם, אנשים אשר כל
מחשבותיהם הפציהם ומאווייהם נתונים נתונים היו אך
לעמם, אנשים אשר השליכו אחרי גיוסם כל דאגותיהם
וצרכיהם הפרטים והקרישו כל כחות גופם ונפשם
לדתם ואמונתם, וגם אלה לא סמכו על עצמם, וישאלו
בכל דבר רתולה את פי המורים הגדולים הגאונים
המפורסמים אשר האירו לארץ בתורתם ובקדושתם
ועד הרוב לקחו גם הם חלק באסיפותיהם, הופיעו
עליהם מרוח בינתם וינהלום בעצתם, והאנשים הגדולים

האלה לא הסתפקו בפטושי מדין ובדרשות
ושיחות נאות—ולא שבו אחרי האסיפות לחבוק
את הידים ולהשוב כי כבר הצילו את השם מן
האריות—אבל לחמו כגיבורים נאמנים ולא נסו
מן המערכה, ולא נחו ולא שקטו עד אשר הקימו את
מחשבתם, ויגדרו כל גדר, וירתקו כל בדיק בחומת
ישראל—ורוח והצלה עמד להם הרבה פעמים גם מצד
הממשלות ושרי המדינות שהואילו הגאונים הקדושים
להתרפס לפניהם להשתחוות להרום רגליהם, ולבקש
מהם בתהנונים לעזור על ידם שלא תאבד מהם שארית
פליטת מחמדיהם. ושרי קודש אלה, כהוד פניהם אשר
כפני מלאכי אלקים, בקרושת מעשיהם, כטוהר מדותיהם,
ובחכמת אלקים אשר בקרבם, פעלו על לבכם ורוחם
ויאשרו ויקיימו את כל תקנותיהם, נתנו להם כח ועוז
ותוקף חוקים מדינים וכה נתנו להם מהלכים בקרב
עמם.

ומה שונה תה"י האסיפה הזאת הבאה! וכמה אלפי
אלפים הברלות בין סגל חבורא קדישא וישיבת ת"י וגדולי
ישראל שזכרנו להקאנגרעס האמעריקאני שיחלום ממנו
הסופר הזה! נניח כי לא ימצא כל מבטול על דרכו
כי יתאספו על פי פקודתו כל פרנסי ישראל, כן מן
העיר פה וכן מן הגליל וערי המדינה, ועוד רבים מהמון
עם ה' כלם אנשים חשובים ונודעים, מאנופעקטערערס
פאנבראקערס, דשולערס, סטאקהאדערס, סטארקיפערס
ונוסיף עליהם רובלים, חייטים, סנדלרים ובורסקים
מצוינים, מלבד המגידים והדרשנים והרעווערענדים

והחוננים והמוהלים והמסדרים וכל שאר המפורסמים
מכל החברות והאגודות והלא־רשען והסאסייעטעס.
נניה, כי כבר התאספו כל אלה לשיבה גדולה וארוכה
וישבו יהר הודש ימים וגם דרבנות הלילות ממש
כהפצו ורצונו של הסופר והמהולל את הרעיון הכביר—
וכבר כתבו רמיקונים וגזרו גזרות וגדרו גדרים—והקאנא-
גרעס כבר כלה את עבודתו הנאכפים כבר הלכו כלם
לבתם, נתפרדו והלכו להם מבלי כל ריב ומהלוקה,
כל הגדרים וכל הסייגים נתקבלו באהבה וברצון, והכל
שריר וקיים.—ומה יהי אח"כ יאמר נא הסופר היקר?
מי יבצע מחשבות האנשים הטובים האלה? ואיך יצאו
הגזרות והתמנות ההרשות מכה אל הפועל? מי יוציאם
ומי יביאם ומי יתן להם מהלכים כבתי ישראל?
היושב כראש הישיבה! שהוא מבליים אחד מגדולי
הפרנסים הישנים, ופועל גדול בקרב האגודות—ולא
חדל להראות את כחו וגבורתו גם פה בהישיבה הגדולה
והקרושה—כבר שכח את מעשהו מאתמול,—והוא
שקוע עתה עד הצואר בעבודת מסחרו ושאר תענוגיו
ושעשועיו—וכשם שהי לו הקאנגרעס לעונג נפש הודש
ימים, כן מצא לו ערנה ענינים אהרים ערבים ונעימים
להשתעשע בהם אשר לא יחסרון בנויארק חדשים לבקרים
לבעלי יכרת ועשירים—והמשנה והסגן וכל יתר הגדולים
וראשי המדברים והלוחמים! גם הם כבר פנו איש איש
למלאכתו ועבודתו,—והלילה להרהר אהריהם, כי באמת
טרודים הם, ומן הנמנע להם לעסוק בעניני הכניס
ימים ושנים—והי כבוד ואהבה וחבה הראו לר-גם

ואמונתם בשלשת ימי האסיפה האחרונים אשר לא
נתנו שינה לעיניהם—עד אשר ראו כי באו על ההתום
כל הנאספים ויקבלו עליהם כלם את הסדרים החדשים,
אבל לא נתכוונו מעולם שיהי המה המעשים והעושים,
ושיביאו גם המה את צוארם בעולם—כי כשהם לעצמם
אינם צריכים כלל לכל אלה הרברים, בניהם כבר יצאו
מן הקאדעיש מוכתרים בנימוסין—וכנורתיהן כבר למרו
להול במהירות ופישיר בשירים ולקרא ראמנים—ולא
ישוכו לבקש דעת מפי מדמרים רוסים ופולאנים בבתי
ספר היהודים—כן לא יכולים לשנות את דרכי הייהם
בבתיהם, ודקדק בהם אם מסכימים הם עם התיקונים
שמסרו נפשם עליהם—כי כבר גדלו הנערים וכאו
בימים—ומה יאמרו אלה החכמים והיענקים הנאורים?
אשר כמו זר נחשבו להם כל אלה הענינים! ולא נשאר
הדבר איפה רק ביד המנידים והדרשנים אשר להם
ערת וזמן לכר הפין ואפשר ייהם לקבל את התקנות
גם עד עצמם ולהיות במעשיהם למופת לאהרים—אבל
אי"כ מה תועילו חכמים בתקנתן? ולאיה צורך נברא
הקאנגרעס? ההסרי דברים הם דרשני נויארק? הכבר
אזל מהם כל הזמר לדרשוניהם? ומה חדשות יגידו
לעמם את אשר לא הגידו להם מקודם לפני האסיפה
וישיבת בי"ד הגדול?—ולמה כל הטורה הרב הזה?

(* המה אני עליך ידירו הסופר איך עכתי חיש מרר את הדעש הגדול
זאת השאון והמחומה שעשתה פה שתי שנים שלמים החברה שקראה
לעצמה U. H. O. A אשר נוסדה גיב לתכלית זה לכבר חומת הדת
ולתקן בדקי חומותיה—התאספה כפעם בפעם והשלח מודעות ומכתבים
הנכחות ואזהרות גלויות מעת לעת, ותקרא לכל הקהלות והחברות
ולכל העם מקצה כי יבואו ויהקבצו אליה להשתתף עמה ולקחת חלק

אכן שנה הסופר הזה וטוב עשה להרוג ממהשבתו את ולא ירעיש את העולם בדבר שאין בו מועיל,

במפעלותיה הרמות והשגבורה וכמה פעמים הכתיחה בכתבי העתים ובאגרות נדפסות, כי כבר עלתה בידה להסיר הרבה מכשולים וקלקולים וכי הקרה טובה נשקפה לה לסקל את המסלה העולה ביה אל ולעשות עוד גדולות בישראל—והספורים ופעלי השון כבר החלו להתנפאות בפניה, והצעדים סקה הגולים כבר שנתו את מכוריהם מחוק בשורות טובות ונחמיה, כי נמצאה לה התורה נואמים גם באמעריקא—כי החלו היהודים גם פה לעשות כונס למלאכת שמים, ואחד ממה"ע פה לא חדל מלהלל כבודו בשער וימלא מטנה בכל עת שהים ושלש גליונות וידבר בה המיר ארוכות וקצרות—ופעור שהם הרועו לעומתה ויגדלו עד לשמים את כבודה, כבר סגרה היא את עיניה והלכה לעולמה, ולא השאירה אף שטן אחריה מכל פעולותיה ונפלאותיה.

ואנכי במכתבי לאחד טאוהבי בשוקאנץ העיר ששאל אותי זה שנה וחצי בעוד שעמרה החברה על חלה—ד הגיד לי הות דעתי עליה, השבתי או את הדברים האלה:

„אך לשוא השטה ידירי, ואך לשוא טרה הסופר שמה בעורך, לחבר שיה חרווי על משקל יתר וב' הנועות, ויהלל מעשי החברה הזאת ופלאי מפעלותיה—כי אין בכתה לפעול ולעשות לטובת היהדות כל טאוטה—ואני קורא עליה נשיאים וזוה וגשם אין—מה שהיו הוא שיהיו ומה שלא נעשה לא יעשה, ולא השנה אף במשהו את הדברים טכפי שהם עתה דראבון נפשו לנגד עינינו—וכמה ספוח ליה שלא אוכל לבאר אותן כלן במכתבי הנכחי, אבל אוכיר לך איזה טהן ומאלה הדין על שאריתן.“

(א) „חברי החברה הזאת כלם אנשים העוסקים ביושבי של עולם סוחרים ורוכלים ובעלי מלאכה הקשורים בכל נפשם ומאורם אל עסקיהם ואיני יודע אף אחד בהם שיהיו פנוי מכל טרדה וראגה ועבודה שיוכל להקדיש את כל כחותיו ועותותיו לטובת החברה ולמטרתה הנשגבה שהציגה לה, וחברה כוללת כזו העוסקת בצרכי האומה כלה צריכה שתהי לה לכה"פ עשרה אנשים גדולים וחשובים ונשואי פנים שיהיו חפשים במעשיהם, ושלא יהיו להם בעולמם כי אם הענין שאליו הם נושאים את נפשותיהם.“

(ב) „ראשי המדברים והמנהלים והמנהיגים שבחרו בהם לכלכל את מעשיהם

ואם יצא הפצו לפעולת אדם—יוכה לדעת מה נאמנו דברנו—יוכה לדעת כי לא היתה הישעה כשרה לכך

ועניניהם—אך אמנם אנשים חשובים הם ונכבדים בקהלותיהם אינם מצוינים כ"כ שרעה כל הקרה השען עליהם—וישפיעו פיוחם על הדבות אלפי ישראל—דבריהם מדפדפותיהם ורשויותיהם טובים ונעימים בשעתם, פגיעה שיושבים בראש, להשמיע אל הנאספים הכלות בואם ואסיפתם ונותנים בזה אל האסיפות את המונחן הראוי להן, אבל אין בכחן לחרור עמוק עמוק מלבב העם, ולהת להם טהלכים בקרב העם כלו.“

(ג) „הררשות הארוכות והאזהרות וההוכחות בטה"ע ובאגרות גליונות שזה כל עיקר מעשיהם והנוציות פעילותיהם עד עתה, אינם האמצעים המוכשרים לשנות דרך העם, משרבו הדרשנים בעיר, ואברו הדרשות את כחן, והאזהרות הנדפסות! עוד גרועין מהן כי הגילים הם היהודים באמעריקא „ברקלמיות כשרותי די והותר ולא יסכנו עליהן.“

(ה) „העוסקים בהיקון העולם והעומדים בימה ומשמיעים תורה ומסור ברבים צריכים להיות לא רק נאה דורשין ונאה מקיימין, אבל צריכין להיות נבדלים מיהר העם בכל דבריהן ושיהיו כל מעשיהן נאים ביותר ולדאבון נפשו חואים אנחנו פה כי הרבה מגדולי הלוחמים האלה—כפירו כח שפתים וראשי המדברים בכל אסיפה, לא רק שאינם טראים בעצמם „חסידות יתירה“, אבל עושין ממש את ההיפך ממה שיוכשו מוולתם—הם צועקים למשל על החינוך הפרוע לשטנה, כי אסון נורא נשקף על היהדות מן הרור הצעיר—ואין אחד מבניהם ובני בניהם שראה תני"ך לפניו מעולם, וגמרא מאן דבר שמה, והם בעלי יכלת ולא צריכים לחכות דעת התיקון, עד אשר יפנה ויתכונן בית המדרש הכללי—הם צועקין על ענין חשויטה ועל מאכלות כשרות בכלל שאין בהם כל סדר—ומעולם לא עלה על לבבם דשאל את נשותיהן איפה תקחנה את הבשר, ועל החלב, פשיטא שאין להם שום נפ"מ, ושאר הדברים לא כ"ש, הם צועקין על קרן התורה כי יורד מטה כי תלמידי חכמים לא יתלו כבוד ואת מי יכפרו המה? לני יתנו בנותיהן לנשים? לבחורים תופשי תורה ויראי השם, או ללאיערם ודאקטאטס?

„ועתה ידירי הגע בעצמך, אם יש לני לקוה הרבה משרי צבא האלה ובמכתבי הבאים אניד לך גם יתר הדברים שהרדתי מהם היום והראה כי לא מעצלות ולא מגורל לבכ נמנעתי מלהסתפח להחברה הזאת אשר התפלאת על זה הרבה פעמים—אבל לא אחפוץ לעשות שקר בנפשי ולהשרות אתרים עמי, ודי בזה לעת עתה.“

ולא הענין מסוגל להגיע על ידו למחוז הפצו—יראה כי האסיפות בנויאָרק כפי שהם לעת עתה—ובאופן שחפץ בם הוא, כלן שווין הן ואין בין מיטינג פשוטה לקאנגרעס גדול אלא שינוי השם בלבד ולא יביאו אורנו גם שניהם אל המטרה שהפצים אנתנו להגיע אליה לרומם קרן הדת והדתורה בעיר ובארץ הזאת.

אולם אחרי כל הדברים האלה אין אנתנו מתיאשים ולא אבדה תקותנו, ובאמונתנו בנצחיות ישראל ותורתו הננו מקוים שלא ידח ממנו נדח ועוד ישונה ימצב היהדות גם פה לטובה—הננו מקוים כי עוד יתעוררו אחינו מתרדמתם, ויראו עד כמה שמתרחקים הם מדרך היהדות הארטהאראקסית האמתית—יפקחו עיניהם ויראו את האסון הנורא הנשקפת על תורתנו ודתנו אם ישארו העיניים עוד זמן הרבה כאשר הם עתה לפנינו—יפקחו עיניהם על פני הדור הצעיר, יראו את הרקבון המוסרי אשר בקרב בני הנעורים נושאי דגל היהדות בימים יוצרו—ויזכרו וישיבו אל לבם כי עת לעשות היא—לרפאות את השבר בעוד מועד—בעוד לא נהרס הבית עד היסוד בו.

אבל מה לעשות? ישאלו הקוראים בצדק, ובאיוזה דרך ואופן נוכל לצאת מתוך המהפכה? אמנם שאלה היא! שאדה גדולה ועצומה! אכן רבא נא העת הטובה הזאת שירגישו אחינו בחלום, ויבקשו להטיב מצבם, ועוד ימצאו על השאדה הזאת פתרונים רבים. ואנתנו מקדישים להתררת השאלה הזאת עוד ספר שלם שהוא החלק השני מספרנו זה, ושמה נגיד לכם

מוראים אהובים, את הדברים הראוים לדעתנו להוביל אותנו אל המטרה להחיש עתידות לאמונתנו השחורה, ולתת יסוד קיים ונאמן לבנין היהדות בעיר הזאת. ויען כי לא יודעים אנתנו אם יצלה לנו עד מהרה לבצע את מחשבתנו ולהרפס את החלק השני הננו לרשום פה בהרתימת דברנו מקצת מן הדברים ההם, ונקודה כי הקורא המבין יעמוד על אמתתם אף כי לא נוכל עתה להרחיב הדיבור עליהם ולהגיד באר היטיב את כוונתנו בהם. והן הנה:

(א) „התאחדות הקהלורט“ כלומר, שמכל עשרים קהלורט והברות קטנות שלא יביאו עתה כל תועלת לישראל ותורתו—תתכונן הברה וקהלה אחת גדולה באופן שלא יהי לנו פה בנויאָרק יותר מעשר או שנים עשר קהלורט.

(ב) „אגודה כוללת“ ר"ל, שהקהלות השנים עשר המפורדות ישתתפו יחד ותתאחדנה לכה מרכזי אחד בכל העינים הנוגעים אל הכלל.

(ג) „העמדת רבנים“ והדבר הזה אין צריך לפירוש ומוכן כי כוונתנו בזה, שלא תהי עדרת ה' כצאן בלי רועה—כאשר הננו אנתנו היום—וכך קהלה תעמיד לראשה איש גדול ומורם מעם בתורה והכמה ויראת ה' אשר יוציאם ואשר יביאם ויורה להם את הדרך ילכו בו והמעשה אשר יעשון.

(ד) „רב הכולל“, או „ב"ד הגדול“ והרמת קרן התורה והררישה והלימוד והעסק בה בכלל—

והדברים בזה ארוכים—ולא נוכח לעשות להם פה ציונים—
ויבוארו במקומם.

אלה הם ראשי הדברים הענינים אשר בדערתנו
לדבר עליהם וכבר נגענו בהם במאמר אחד שנרפס
מאתנו בשנה העברה. אבל לא בארנו את הדברים
כראוי כן לא הגדנו את הדרך להגיע עליהם, ואיך
שיוכלו אלה להושיע לנו, ולא הי' איפה בדברינו אז שום
הועלת—ויתבררו ויתלבנו הדברים אי"ה במה שיבא.
והננו יוצאים בזה מאת פני הקוראים, בתפלה,
שהמקום ירחם על ישראל, ויקיים בנו מה שכתוב
ע"י עבדיו הנביאים בעת ההוא אביא אתכם, ובעת
קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי
הארץ בשובי את שבותיכם לעיניכם, ואני זאת בריתי
אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי
בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר
ה' מערתה ועד עולם.

תם הספר.

מכתב ידידות.

לכבוד ידידי רב הביבי ה"ה הרבני היקר המופלג
בהפלגות הכמים, הריף וכקי עצום, ירא ושלם, כבוד
שמו תפארתו מו"ה ז' נ"י בעיר ק' באונגארן.
הגיעני מכתבך הנהמד אשר כהקודמים לו כן הוא
מלא על כל גדותיו שאלות משאלות שונות על
אדורת העיר הזאת ותהלוכות היהודים אשר בהוכה
ואני ממחר לעשות רצונך במקצה, אף כי טרוד אני
מכל צד בימים האלה, וכמדומה לי כי כבר יצאתי
ידי חובתי במכתבי הקודמים שהארכתי גם בהם יותר
מן השיעור הקצוב לי, אולם מרוב אהבתי אליך
ולדחמרתך ולתורתך וליושר לבבך, לא אוכל למנוע
ממך את ידי גם הפעם ואבא בזה להשיב לך על
איזה משאלותיך.

קהלת "בית המדרש הגדול" אשר בעיר הזאת, שסיפר
לך אודותיה ידיך המופלג מו"ה מ' מכפר ר' הרבה
דברים טובים ונעימים, לא זו היא חברת "בית המדרש
הגדול" דאנשי אונגארן" אשר דברתי אנכי עלי' במכתבי
הקודם שעוד לא עברה עלי' כארבעה שנים, ובעת
שהתגורר פה ידיך הנזכר עוד לא היתה במציאות
כלל, אבל טובים ונעימים הם גם שניהם, ונדעים גם
יחד, לשם ולתהלה, ותהבדל ביניהם, כי הראשונה
היא קהלה עתיקה ועשירה, בית מדרשה גדול ורחב
ידיים, וחמש מאות לומדים יכלו למצוא בו מקום—בית
הכנסת אשר לה בנין נשגב ומפואר ואחד מברגי
בנסיות הגדולים והמצוינים אשר בהעיר—וכמעט כל

האנשים הנספחים עליה עשירים ואדירים וגבירים מפורסמים, וגם הלומדים והתורנים ויודעי תורה אשר בתוכה סוהרים גדולים ובעלי הון ועושר, ויכלה הקהלה הנכבדה לזאת לעשות גדושות ונצורות ולהרים קרן התורה בכבוד—והשנית, קהלה צעירה ועניה, כל כספה והונה גם יחד לא יעלה ליותר משרשה אלפים דאללאר בירת מדרשה קטן וצר*) ולא יכול אף כמאה והמישים איש, ובני בריתה רובם ככלם אנשים המרתפרנסים בדוחק מיגיע כפם, ומועטים הם העשירים ובעלי מסחר ביניהם—והמיסדים קראו לה „גדול“ על שם המטרה הקדושה והנשגבה שהציבה לה, „להגדיל כבוד התורה ולהאדירה“ ואף כי לא עלתה ממש כחפץ ורצון המיסדים—לא נוכל לשלול ממנה את השם הכבוד אשר לה, כי רוב אנשיה למודי ה' תורנים ויודעי ספר, והרבה בהם תלמידי חכמים מופלגים, וקובעים עתים לתורה—והדבר הזה אף אמנם לא הזון יקר הוא בעיר הזאת, ובקרב אחינו אנשי רוסיא ופולין נראה כזאת כמעט בכל קהלה גדולה, ובפרט בבירת המדרש הגדול שזכרנו—וכפי ששמענו, יש גם בחלק העיר העליונה קהלה אהת בשם „אורח היים“ שהכריה עשירים גדולים ואשכנזים גמורים, כלומר בני אשכנז ופרייסען ומרטאספים בכל יום אחרי תפלת המנהה ומשתעשעים בלימודים בתורה ה'—אבל מצוינת היא הקהלה הזאת בבית המדרש הגדול לאנשי אונגארן.

*) ראשי הקהלה משהרלים כעת לכונן בית מדרש גדול ויפה ורחב ידים. יהי ה' בעזרם.

כמה שלומדים בה ביחד, בציבור ובהכורה ובפפול ועיון וחדוד—ולומדים לפרקים ובפרט עד שבת שוכה ועל שבת הגדול גם איזה סוגיא והלכות, והחברים המצוינים דורשין בה ברבים—והוא אמנם הזון לא נפרץ בעיר ובארץ הזאת—אכן, אם יעשו כן גם בניהם אהריהם? אם יתענגו גם הם כאבותיהם על תורת ה' והכמת רבותינו ויל הקדושים? מסופק אני מאוד, ואין לנו לע"ע כל תקוה—והימים יביעו אומר.

החברה הנכבדה „אהבת ציון“ (אנשי אונגארן) תכליתה לתמוך בידי אחינו בני ארצנו היושבים לפני ה' בירושלים ובשאר ערי הקודש, ונוסדה זה שבע שנים על ידי אחד מידידי ארץ מולדתנו, שנשלח לפה מראשי הכולל „שומרי התומות“ ה"ה הרבני היקר החכם זך הרעיון וחד השכל ושלם במעלות רמות ונכבדות כש"ת מו"ה יהושע נ"י שטאמפפער את כל תפארת האיש היקר הזה את מעלותיו ותרומות מדותיו אכרנוב לך בפעם אחרת, זה עשרים שנה שנסע מארצנו ודר עד לפני שלש שנים בירושלים ועתה הוא יושב על נהלתו בהקאלאני „פתח תקוה“.

החברה הנכבדה „חובבי ציון“ (אנשי פולין ורוסיא) נוסדה זה שלש או ארבע שנים ותכליתה לתמוך בידי אחינו הקאלאניסטים העוברים בארמת הקודש, ולהגדיל את הרעיון של ישוב א"י בכלל. חברי החברה הזאת רובם ככלם אנשי מעלה ובעלי דעת והרבה בהם חכמים ומשכילים וסופרים מצוינים—ומשתדלים בכל עוז דהרים קרן החברה ולהרבות דה חברים גם

בערי המדינה, אבל צר לי להגיד לך כי אין בהכרח הזאת אשר תמנה מספר חבריה קרוב לארבע מאות אף איש אחר מפני ארצנו אנשי אונגארן.

בענין המקואות פה, אופן עשייתם והכשרם שקשה פה מאוד אחרי שאין לנו מי מעינות ולא נהרות נמשכות, וכל המים באים דרך צנורות ומהכרח להכשירם בשלג וכפור וזמי גשמים. — כבר כתבתי להרב הגאון אב"ד רש"ם, ובקשרתי ליה את אגרתו גם לדרך שביארתי בו את הדבר כראוי, ומשם תראה כי גם בענין הגדול הזה עלינו לסמוך על עדותו ונאמנתו של אחד והוא הבלן — והבלנים בנויארק לא כלם צדיקים הם — ויש ימים שאי אפשר לסמוך גם על הישרים והתמימים שבהם, כגון לפני הימים הטובים, ובפרט בימים הנוראים שעבודתם וטרחתם מרובה — אבל מי ישים את לבו לדברים האלה — הרבנים העניים והאחרים שיש לנו פה הם מכשירים את המקוה ומקבלים שכרם — ואחרי שהמקוה יצאה מהם בכשרות וקבלה הזקנה ויצאה לרשות הבלן, שוב אין להם דבר עמה ולא כלום, — והעם השקוע עד הצואר בבקשת הטרף ובאסיפת כסף אינו יודע כלל מן ההלכה החדשה שצריכין באמעריקא לדקדק גם עם הבלנים — ורבה המכשלה בזה. — ולטוב יזכר החברה הנכבדה אנשי ספרד (בני ארצנו) שעשתה בזה תיכון גדול, והמקוה שיסדה לה תחת בית מדרשה בשנה העברה נעשתה על צד היותר טוב, דהיינו בשרתי הפירות סמוכות זו לזו המחיצה שביניהם פרוצה מלמעלה באופן שאם תהי

אחת מפאה תתמלא האחרת ע"י פרצה הנ"ל ואפשר לבא לידי מכשול, כמבואר הכל בתשובת הת"י ד' י"ד סימן ר"ג ע"ש.

בשמירת שבת, דהיינו בשביתה ממלאכה ועבוד בבתי הרושת המעשה, ובחננות וכתי מסה, נזהר פה מאור ואלפים אנשים והרבה הוצות ושוקים בנו יארק שלא תמצא בהם אף הנזות אחת פתוהה — ודומית השקט ביום השבת ברוב החובות היהודים אבל לעומת זה מקילין מאד באיסור מוקצה והוצאה ומוי"מ שלא בדרך קבע — ואף היהודים שמהנהגים בכ"י יתר הדברים כשורה, לא יהיו להקל במעשים הללו בפומביא וריש גלי, והנם בכל זאת ארטהארקסים טובים במצות סוכה מהקרקין פה עתה הרבה יותר מבשנים שעברה, וכאשר באתי אנכי הנה לא מצארת כמעט בכל הגליל שאני יושב בתוכו יותר מסוכות אחת או שתיים — ועתה ברהוב הזה לבר שאני מהוי בו בית מסחרי נמצאים בכל שנה יותר מעשרים סוכות, אולם על הרוב רק יוצאים בה ידי חובה בקידוש היום ושבים אה"כ להרהיב סעודתם בביתם מהם שעושים זאת מפחדתם ויראהם מן הבנים השוכנים הזורקים עליהם אבנים הנמצאים מהם לדאבון נפשם בכל בית במספר רב, ובני היהודים בכלל — ומתחם שמצות סוכה קלה בעיניהם — ודא עושים אותה אלא לפנים.

הקונטרס עם הרושי הלכות על מסכת יבמוד אשר בארת בביתי לפני עשר שנים, מועתקים מהורה

רבינו הגאון הנשגב האמתי מאור הגולה כקשי"ת מו"ה
מאיר נ"י פערלס אב"ד ור"מ דה"ק קאהולי, נאבד
ממני במושך הזמן, והבל על דאברין—ולא אוכל אפוא
למלאות את מבוקשך—ולפנות בזה אף כבוד רבינו
הגאון נ"י ג"כ ללא יועיל, כי ידעתי את דרכו
בקודש שלא יכרתוב בספר מאומה וכן לא ישיב רק
לאחר מני ארץ השיאלים אודתו בדבר הלכה—וזכורני
ששאלנו אותו על זה פעם אחת בלימוד הישיבה, והשיב
דנו תחלה בשחוק וע"ד ההלצה, הדרוקין סימן וכו'
אח"כ פנה אלינו בענות הן ויאמר, דעו בני החביבים
כי יש לי עוד עבודה רבה גם לעצמי—ובטרם שאהי
מורה לרבים לגדולים וטובים אשר לא צריכים לדידי
מוטב לי להקדיש עתותי בשביל נערים כמוכם שצריכים
אתם למלמד כמוני—ובדבריו בן עשה, כי הקדיש כל
חיו ועתותיו לתלמידיו שאהב אותם בכל לבו ונפשו
לא השגיה מעולם אם כבר התאספו הבהורים הגדולים
והמופלגים, והרבה פעמים שהדלו לבא לגמרי כי לא
הספיק להם הזמן לבא לשלשה השיעורים—ורבינו לא
הצטער על זה כלל, וכמו שיטמה כאשר ערה הרים
בפלפלו ההרוץ והי מטפים ועולה מטפים ויורד, וראה
לפניו תלמיד מבין אשר עזר לו לעלות ולרדת—והודר
לעומק דבריו ומבינם על ברין כן שמח ויתענג על
הבהורים הצעירים והקטנים, בלמדו עמהם דף גמרא
עפ"י פשוטה, והי מהפך בה ומתדרה לפניהם כמה
פעמים עד שראה כי שגורה משנתם בפיהם, והתנהג
עמהם כמלמד דרדקי ממש.

ולעבודת עצמו, לשקירתו והתמדתו הנפלאה
בתורת ה' באמת אין שיעור ואין ערך, והוא כמעט
למעלה מטבע האנושי, ועדו נוכל לאמר בצדק כי
מיום שעמד על דעתו לא פסק פנייה מגירסא והוא
איננו מסרתפק בהיפוש ועיון וכשימת עין לבה, אבל
מתנוע בלימודו תמיד ככל כחג מוציא כל דבר במו
פיו, ולא יעביר אף על מלה ואית אחר שפא ידקדה
עליהם ויבטא אודתם היטב כשפתיו, כן בדבריו הגמרא
וכן בדבריו המפורשים הראשונים, וכן בכל דבר שילמוד
וימצא בו חפץ, וכלל גדול בידו, "אותיות מחכימות"
כן לא ילמוד בדילוג וסירוטין ולא יפסח מענין לענין
ומסוגיא לסוגיא כנהוג פארצנו כמעט בכל הישיבות
אבל סדר ישר לו בכפ לימודיו ואין מקום כש"ס
שיעביר ויפסח עליו ושיחי קל בעיניו, וכמה פעמים
שהוציא הלכות על שפת הגדול או על שבת שובה
במקומות שלא פתג עליהם אף אחד מהמפורשים שום
דבר דרוכ בשיטתו ואנחנו התלמידים לא כהרנו מאת
רבינו שלא יודעים אנו מה לדמוד בה, והוא בנה
עליה מצודות ובנינים גדולים ועצומים ונפלאים שראוים
היו לבער שאגת אר"י והתומים—ובכ"ז לא היתה
הפשעטעל עיקר בעיניו ותמיד הזהיר אותנו שלא לבדות
את הזמן בכלפולים שאין בהם מועיל והוא אינו עושה
זאת אלא להודרי בעלמא—ומדי דברנו עמו לפעמים
אודות הגדולים אשר—בארץ והי תמיד אוצר בלום יקר
בעיניו מעוקר הרים—והעיד על זאת בעצמו ובסגנון ואופן
לימודו כידוע זאת לכל התלמידים, ולא פעם אחת

ראיתי את צערו ויגונו ומר נפשו—והיא הנסיכה שלא
יהערב רבינו במשאן של ישראל—ודכל הדברים
שרברנו עליהם במכתבים הקודמים—ואי"ה עוד אשיב
לדבר עמך בזה.

הספר היקר, הרן סופר חלק ראשון ושני מאת
אמ"י הגאון הצדיק הקדוש והטהור כמלאך אלקים
בקש"ת מו"ה שמואל עהרענפעלד זצ"ל, קבלתי עוד
מירו הטהורה ששלח לי באהבה וחובה יתירא למקום
מגורי לפנים בעיר קניזען במהוו ציפס, והיירתי או
מדין אליו אגרות ומכתבים ושאלות כפעם בפעם,
וכבוד הדרת קדושתו השיב לי המיר בענותו וצדקתו
הרבה, כי אהבתו לרלמידיו ואפילו להקטנים שבהם
היתה לאין שיעור ויחשבם כלם כבניו ממש—עד שעלה
עלי הגורל לעזוב עם בני ביתי גם יחד את ארצי
ומולדתי ובית אבי ומאז בארתי אל הארץ הזאת,
אשר לא זרועה ולא גושמה, נפסס ההבל אשר קשר
אותי עם רבותי הגאונים, ואף לערטים החוקות שמעתי
מיסלומם, וכשעפה בידי לפני שנים לכונן מקום לתורה
בקרב בני ארצנו פה, ועדה הרעיון על לבבי להודיע
הדבר לכבוד מורי הצדיק בידעי כי זכרוני עוד יעדה
לפניו וישמה על בשורת—והנה כחץ פראום וכברק
רעם הרעישה וההריבה לבבנו הבשורה המרה והנמהרה
כי לקח ה' את רבינו הגאון ואיננו—ואנכי היירתי
כאיש נדהם, לא הדלתי מלבכות ולצעוק מרה על
שברי ושבר כל ישראל, וכמעט שלא ידעתי את נפשי
ימים רבים, וכשנתעוררתי מעט, ומראתי את בני

מצאנו את רבינו הגאון ש"י עומר ולומר בכה וגיעה
רבה וזיעת אפים כדרכי במקומות בש"ס השגורים
כמעט בפיו כל כר פי רב, והי מהפך בהם ומהדר
עליהם פעם אחר פעם, מבלי לקחת שום מפורש לידו
ומבלי אשר ראינו שיעמיק בקרב הענין ושיהפין להרש
אבל כמו חפץ לזכור את הדברים שישארו חקוקים
בלבו ויא ישבהם—ולא חדלנו בכל עת להתפלאות
ולהשתהום—איש אשר נוכד לאמר עליו בעל הגאון
בעל ש"א שידע להגיד תמצית כל הש"ס ונושאי
כליו בשעה הרא—איש אשר עוד לפני ארבעים וחמש
שנים נתפרסם ה"י לגאון עצום, איש אשר כל גדולי
ישראל יתפלאו וישתוממו על חכמתו וגדולתו והרצינתו
הנפלאה יעצור כח לשבת כל היום וללמוד עם בחורים
ונערים קטנים שאינם מבינים צורה דשמעתה—
איש אשר כל הלא אנים ליה, איש הבחי בכל מקצועות
התורה והחכמה, איש העוקר הרים וטוחנם זה בזה
בסברה, איש אשר כל דיבור ודיבור שהוא מוציא מפיו
הוא ספר שלם, איש אשר בתנועה אחת קדה הוא
מכטל כל מה שתלמיד ותיק ערניד להרש, יעצור כח
לעמוד הרבה פעמים בענין אחד פשוט וקד ולהפוך
בו כמה שעות רצופים ולא ייעף ולא ייגע, ובכל פעם
שיחזיר על הדברים והנם בעיניו כהרשים—אכן איש
נפלא הוא רבינו הגאון נ"י, ולא הרבה ר' מאיר פערלס
יש לנו ברור הזה.

אודם לדאבון נפשנו, ולדאבון נפש כל ישראל,
הספר התורה הזה שרני כל ימיו בצער—ואני הגבר

רבי
מאי
מזנ
למו
הני
בקו
לא
שע
לנו
אר
כי
מו
מו
או
ה
ל
וז
ד
ד
ב
י
י
י

ארצנו לבני ולמספר בבית מדרשינו הגדול והספרותי
את רבינו זצ"ל כתלמיד הרבוב בכל דהו ונפשו ברבו
הנאמן וכל הנאספים שהיו בהם גם זקנים וישישים
והמירי חכמים געו כלם בבכיה ודמעות כמים שפכו
כל השומעים בציירי להם בתמונות נוראות את האברה
הגדולה שאבר הדור ואת הישרפה אשר שרף הי בבית
ישראל, ולולא ידעתי שאין אני ראוי לכך הייתי מדפיס
את כל דברי ההספר ההוא המונה אצלי בכרובים
וראו בהם תלמידיו וכל מעריציו ומכבדיו שם רבינו
הגאון זצ"ל הרבה דברים וענינים שלא יודעים מהם—
כי זכיתי ששמש לפניו שבם אחד על יתר הבהורים
אף שהיו גדולים וטובים ממני—זכירתי להעתיק את
חרושי ולסדר את כל דרשותיו והייתי יוצא ונכנס
בביתו יום יום במשך שלש שנים רצופים וראיתי את
כל דרכו בקודש, אולם ידע אני שאין בדברי הספר
מאדס כמוני השוכן באמערניקא—לא יקרא דהיי ולא
יקרא דשכני, ואחרל מלהרפיס.

הבשורה הטובה, כי נתקבל אמ"י הגאון המצוי
והחכם הכולל בקש"ת מו"ה אלעזר נ"י לעזר לדאב"ד
לק"ק אונוואר, קבלנו פה זה כמה שבועות ממה"ע
נופ"צ השמחנו עליה, אבל בכך זאת צר לנו מאוד
כי בא הדבר לירי כך שיעזוב הגאון נ"י את העיר
ששרת בה בקודש זה שנים עשרה שנה וימלא בה
מקום אביו הגאון האריר שר התורה בקש"ת מו"ה
רמ"י זצ"ל הוי עד מתי תאבל החרב בארצנו
הבשורה הנעימה כי נתקבל אמ"י הרב הגדול

רבי
מא
ממ
למ
הג
בג
לא
שי
לנ
א
כ
מ
מ
א
ז
ל
ו
ו

הצדיק המפורסם בקש"ת מו"ה משה סופר נ"י לאב"ד
לק"ק האמאנא החיתה את רוחו והירתה לי לעונג וחת
ואך לימותר הארכת במכתבך בשבתו של הרב הגדול
הזה כי מי כמוני יודע אית כל ערכו הרב והרט את
הנחתו וישרו ופרשתי גדולת צדקתו והסידרתו הסרס
הרע ידירי היקר בני יצקתי מים על ידו שלש שנים
בעוד עסק במסחר ותורה וגדולה ההאמרו יהוד על
שלחנו והוא הי מורי הראשון בנתיבות התורה אהרי
אבי היקר שיהי וכאב את בנו קרבני תמיד בימין
צדקו והייתי יכול לספר לך הרבה יתר מאשר הדעתני
במכתבך ובאמת כי לא תדע אף את המעשה מהרומות
מרותיו ומעלותיו ואשרו עדת האמאנא שבחרה בו
ורנשימהו צניף לראשה, כי גדול האיש משה ונכבד
בעיני כל גדולי ישראל בארצנו ועוד יגדל וירום וינשא
למעלה ורכיב ירכו לאורה.

ועתה הני לה ליצרי הרתק, ודע ידירי היקר לי כי כל דצדק
הכר בתנת צעוק ושיעו צדיק ועל סרלות כהנת להק דצדק לה מדכס
הס הללי ורליתו ויער לה כל הוקיונות כרונת עליסס וילגז היום
דצרים ללה יצתו צרהס יעו לין כי הוק הסכרים ולה יונלחיס סה
כל העיר, ותום הני ענוך סנה הדנת לנין כועע לה כל הוקיונות
הנעשים לענוך מרה וזה סנהת ויקוק של הדכרים סנה היום דצרי
הרונן על התורה כרסת הניר ויונילחיס כהתיס סיון קסיס כהניו
וייל הרונן סס, ונענין ון התורה להית לנו ונורה כויש חסיו
והדכיס סיון ונלכסה לה כיערות כל הוס לנורה סהתלות ולכקול
סדירות וכי עד ויהי סהוק ונלה לכל ווקה ויווכר ויהי סהמה סהוק
והרונן ווקין וסולתתיס על סולחיס והסוקיס לפניסס, ויס סכועלן
ווכסיון ליונלכתן ויוסכרים ענווס סהנו לדכרים לה וכונת סהן סהן
סהן ווכיס ונלכסה לכך הורה סהורה סהתן סיהי ויס סהתה ונמה
וכי וסול עין סהן וסו וסול עכ"ל, ולה תדע נכסיו ענוך סס
לה רחית זה סהכרים סהלס, וועולס, לו לה כהנתס יעו גניוס וידועיס

הם, והואל זה לעיני זכרה דור רצה הגהון ונהריש עייש זליל בתשובה
 להרצני הנוכחם החרק וויהי להרן טענענצוים זיל ותווצ' נועם לכסך.
 ולדחצון נכבנו ככל דצרי הרנוצין זליל וככל התווננה שהרחה
 לנו צזה, רוחים הקצנו כה זעורנו הגדולה ההוניה ונחצרות ורקלות
 ופרנסים ונחלים והנזים ושלוחי זעור, והרנה הנונים הרעיהלדקקסים
 פה הטוורים הת השנת כהלכתה, וכמהים הת הניויהים צוויש וויכרדים
 וכותנים וקורעין ושוקלין ווקצלין ווונן ויהלסין וזכרטי צוויש שני של
 גלויה שהנוכהר זו נעשה להם כהיתר עוור וזכול שווי להו והרנה
 הרנה ויהוד נכיו ישראל פה, נשים לרקיות וחסידות הוודקקיות לזחור
 להן ווקוס צרחש זעורת הנשים לשווע הל הרנה והל התכלה וויהערצות
 תווד צעניו הכלל כוון צענין הוונות והחוכים צענין הנשר והטנחים
 והשחמיים, וצעליסין לה יכטעו הין כביעה התה ונצני שחול הת כיהן
 ותהווננה הן והלדקמיות הלה, נעשה שצעליסין וזכרים לכני הו צנית
 הוודרש ושיים ושוניהם לעשות רצון קונס שנתן לנו וויעדים לשוחק
 הנס וווננים לשאון, הן כווצית והולכות וושוק לבוק ונחנות להניה
 עם כל גדול על זרועותיהן, ווונחיות להן זכסך וולה הת כל זכריהן
 לכבוד התג שכזר נתחלל על ידיהן עשרים כעוים.— והל תתנו יהודי
 כי הנשים הללו ווננות הרן ההכוונת, הו ווננות כרייסען וכרהנק
 ריך ההודיות—הצל עוד לכני שנה הו שנתים ישו על כיר זשר
 דעם ונחיים וזוד עדשים כרוכים צעניוונרעד הו צרהדעווישנע—
 וזודתי לה הרנכיו הו ריה רע צשר שבוך ווהתוונול לה הו ווכווקים
 כייכ לעשות, הכל וון הדש ווון הולד זו צוים—ולה נועו זכסך
 צוויש חכילו צהנע קטנה שלחן—הכך, ויה גדול כהה של הוועריקה—
 והחילוסין וון רחל השה רי יעקב הל וויכעס דשעקזכס, והתוונרה וון
 רי צרוך הרנען והכנדלר *to Mr. Benet Shoe Manufacturer*
 יכענוי צווכך שנה אהתי ויה שלה כעלה השכלת צרלין והשכלת חיי
 רחבה גם יחד, צווכך יוצל שנים ודיל.

רחיתי צילי ווכתנך, הקרי שכלכלת דעת והכוונה וצקיהית עלוונה
 צענין להו דלה תסוד, השהת דצרי הרנוצים צוונרה, כי ווננה לשווע
 נדצרי ההכוונים ובלה לזו וודדריהם חכילו צווקוס שהם ווהנודים הל
 שהות הילכה עכיל והנכו צקרהי הת דצרוך ווהרתו ולקרתו הת הוונרה
 לידו יגערו ויחכתי וחי הכשר הו לי לונחית הת הדצרים הלה צלצוקך
 וכועטו שהוונתי כי כוונתך לדצרוי שכתנ צכוניה צענין זקן ווונרה
 והו לך טעות צכירושכ, הולס חייכ וונחתי ונצלי נושים הת הדצרים
 וווש כוונ שכתתהם, הצל לה צרוצים כי הם צכסרה החיונך שנתחנך לך
 צענית, גם לה צלצוקך הקצר ונצלי תחלה וסוף הווכליים הת חזן

ההורה, הצל וונחתי הת הדצרים כוניהם צורתם וצלויותם, הוונחירוס
 צלוית כוונר הרקוע, וכל היוור ויונה נהם כענש השוים נכיונה,
 וזיל גם זכרטה וושכניים, וננה שיה לננות להרי ריכ, שחיוי הדעות
 יכסיוו לעולם הל ההנות ויהר ון הוועטו יין שיכסיוו להנות הו פה
 יכסיוו לכו דעת כוונע הדין ויהן שלה נכוד ייירך ריה, ווכרטי
 וננה וו שנוצווי הו לחוק קוים דתינו, שללו צעניו לקיים התנה
 כהשר ויכלו להשוו כוונת הוונתהם כחיייה וויכרטה, ויה ווקס הרנן
 שתעשה התורה ככוונה תורות כי כל אחד ידון כפי עניות דעתו,
 הצל עכשוו שצווינו לקצל זה דעת רוח הקדוים וי תורה התה נכסנו
 ודיווננו גדול זה ודין לנו קוץ ודעתם ונעשותנו וונתם הו ווכליוון
 ונות הלל, והשול הם לה יחלמי לכעוים הל התנה הילנה ענייהם
 תפי וכו ויהו הענין להוונר זיל ההודיות וכו וייש.

זיל עוד כפי זוכטים כיוון תשיה ווועטו ויחנך על צעלי הקבלה
 שיה ווולשמה הת דצריהם ונחית ווונורה ככפ עניו התורה, ועל זה
 כיוור לה תסוד וון הדצר הכר ינידו לך ויוון ויוחלה ווכרטי ווננה
 זו כפי שדעית צו הדם חלוקות זו ווון לה ישתו לשילם הרנה דעית
 דצרים, וידע הדין הכל ציה שללו תהיה כוונת כהויו התורה ווכורה
 צד כחוייה וונני הדם הוים כפי שכלו יכרש כנ אחד ווהס ככו
 סצרתו ויהה, הוהליקת זכרהל, וושועות הוונת ותעשה התורה ככוונה
 תודות, עייכ חקיקתו שהיה הדון כל ההכוונת השנים הודתנו תורה
 הוות עם הוונת השהת שצו להתנהו זה על כו הכוונת ההוונת
 הווקיבל להכוונתו הקדוים שיה וזכל דור ודור וייכ שצווע הל ההכוונים
 הוונחיים שקצנו דצריהם וכתו וויס ווככריהם וווגי כוונ וועית ציונים
 וילית להצין עיווק ווניהם וכניהית דעתיהם, ועם ההככוונת הזאת
 נעין הל דרך הלוות צידעית התורה, ועל דרך ההות והשגה הגוול
 זולת הוונת הוור זיל לה תסוד ויוון ובויהל חכילו יחוונו לך וכו
 כליור שהכילו יהו טועים דצד אחד וון הדצרים הין רהיו לנו לחלוק
 עליהם, הצל נעשה כעוונתם, ווינו ככול טעות הרה, ויהי הכל ווכרדים
 תהה דעתם הכוונ תווד ולה שיעשה כחוייה ככו דעתו צנה ויהי
 קורנן הדת והלוק נה העם והכסדר הוונתו לונורי, ווכטני ענינים הל
 כוונרה כוונת התורה להכווני יכרהל ונצנוו וייכ שיהיו לעולם כה
 הווענית וון ההכוונים ככוכה נכת הוונחיים וכו ועייש.

ויהר דצרוך ווס שכתנת עוד צענין הוה וטענותיך כנוד ההדשית
 והשינוים צוונתו יכרהל העתיקים שהתכרנו עתה לדחצון נכסנו צרה
 ערר, יכרהל הגדולות, התוונורוונתך על הרננים הכוכחים
 על שתו כעייכוס, ודעתך על הכשרת ההשנה לוולכנו וברינו

והלכות ונולדתינו עם תקותנו והיונותנו הוקרה ובינת לין וירושלם
 וקרון נהינו יהרשע כנכית הלה כונני כל דברך שום כלולים
 מדברי הניו הגדול ויהוד יבדל וקדושו ונרן בעל החיים זקוקים ויל
 גמיון קליה צחק ההשוותה למויניו שז כתי לי על דלתה סיון
 שהוקר חתני סוהה לזה וכתי עד הניק הקייה רוגי חכידיו יסווד
 וכתי שהרי חכיו כשחיותה נשע ויכל גוריה כונו היותה לדעתה
 והקייים ווסכיים לעשותה יונכט שכן שיש לנו להצין בלה נשע עיון
 שם

הייל צחק שבי תפוחה כידו ידוע כי ויווני נתי שני היו וברחל
 ויבאים על הדיוטה והיו להם שני ווסכיים נגדולה וכבוד כונה ויוולות
 צכיים והיו נהם הכוויים גדולים אשר כל עסקיהם היו נהרה הויה
 והטווידיהם להלכיים ורצנות והיו להם נתי וודרשים גדולים ונכיים
 ובסדרין ונאדרי נדרים והחרויקן להלכיים ורצנות תלוויים והלכוויי
 תלוויים עד רגלו הקדוש שהיגר הושנה ויוכל הלו הכוויים שהיו
 צוכך כונה ונקות שנים לה הזכירו הלה ונהוורים ומיעשים ווכל החד
 ויהם אשר נלו ספק וכתי והם נערך סבר הושפעת ותי קטן וועני
 הכווייה וכן דברי התוודיהם שני התוודיים והין זה הלה ויבית
 שדחו דבריהם כנארר הוכל ונתן הוכל כנארר וורה ויודקד ויוויה
 כולת נקיים יהיים בהושעו נושפה והלמוד ועתה הין דברים אשר וילי
 ויבי הכוויים וקדושים ונכיים והאדרו אריה אחר אריה ניוהית שנים
 ויהלכיים הכוויים והקשעו נהוונה קרוז נני להלכיים שנים והין כויה
 כה ונודד כמי ישחיו שועלים קטנים חככי הגלות לפרון חיונותם
 להרוס גדרם וכתי והם יהווד ההווד שעכיים להתכול על ניוויה קרן
 דוד וכתי עד הגל הכל זה הין רע אים נוחיל ונכסה לשני להחזת
 הולתה והים ון הטוב הווד אשר ייפיו ה" עונוי יתי טוב וס להיה
 שדכתי והלכו נים להורן ויולכיים למה ארך וכי עייל ועיון עד
 תפוחה שיו שם

הייל בעל וייע צחק קיי פרק כיהי הולגוס התקיים החלה
 הקיוניו זל עייה שהונו עלינו לשנה היתם ולהודות נגללס להלקני הוודך
 לנתי אשר בעדותנו והורן הגלות שהנחנו לו לת עז ונחוק חיינו
 זיהם נחויים ורכויה ווקדנות לונכת יכשנו הלה נוררה לכל דויר
 ליות נלתי החולע כי לונק שהתונו ונערו הנס נגודר הת הכרות
 ויהקים לת סוכתנו הגולת נוסירת קבלותיהם אשר ווסכיו יהו וטוודיהם
 הגכויים והתקנות הגולותהם שחדשו ננו כיר כנתה יוסיוו ההרה
 שנושית על טורת הקודש והונו גם הנהנו ככל הוויים הך הויה תהי
 ונשכורתה שליוה וועס הלקני דצק וירשחו הת שנתנו והענינו הת שחרית

ישראל כפי היכולת הצקים נאמר הכל עד כי נוסחת ונגלס הוודו
 ניקס החר סלו השויה ועוד נהרות החיים השווחות לשוועי ויהם
 כלל זה יהיו תנויד על נשע שכן אשר קטלו הם ויל פרק הנחוקן
 על הכתוב על כי התורה אשר ויודק וי

וכתי ויה שכתה הרב הגדול הרנויים זיל הייל ווורוים פרק ה
 שכל דבר כקטן כגדול המוסר לנו ווסס נהוויים שכן נהקבל ויוויה
 רגיו וכן כל ויה שנוויהי נהרה ווודות התורה לו שהם עשוהו שיו
 ונדר לה נהרהר חי קהרוי ויהויה לדרש ונחור ונזה לתם שני
 נוסכטי כלהו עזותם לה נהונו ויהוד הו כיושננו וודרכוים דרכווי
 וכדעתם ידע וס להננו היללה לנו וועבות זלה וסריוס זד יהוד
 אשר יעין על ככה להי ידה כי ייה טוב ותי כערער נהרה עכן
 ונהרהיה ונוק לכני ריה כי חונט לה נלדל חונתה ויה שכתה התנדרת
 לנו כשווב היל ויה שלם סה ווסכיו ניש ויעוהו לנייה ונכון אשר
 נהשכיוה סלתייה וילי כוס ונחוקת עזר הין הנתרים הקדושים שכלת
 הקנהה הנהוויים ווסכורתה אשר זכרו הנות העולם נוסכת הנות
 ונהרהיהם הנהוויים והכוסקים נחוי נכס ליש כנהנת יהו נככרו הקודש
 ותי הם נלמדנו ווסכניי נרקס והטונו לדעת הת ורכוים זכנו הנהיים
 שיעווד על יסודותיה ועל נשיוו הדברים שנתקבלו להם וכתי עייל

והייל הכחרי טיון ניש הין נעשות הלה סורה ולה הרבה ויה
 התחבנות סלתיי כן היו הסכויים ווסכלכוכים ויועשים לסכליים וייה
 שניש הרים הסכרתיי הול העיקר הוללו עם ניי הויהוויים נהרת
 ווסס הסקדוק נועשים הוורוים הלוו יית גבל כרוויים כפי הוודקל
 הלוו ונהותנו וחכיונו זיל והו סהגלל קשר יונט ויין סכיליסיים
 סהולס עיקר העבודה סוה הוועדה ולה ייחובו על דקדוק הכרטיים
 ויועשים עישי ויודעים דברי הסכיד ועל הווייל לת תשוד הקורן
 נהרך שנהינו חותן לסתור עלתם כי הין ענה שחננה נועתך בלה
 קיוונק לדעתה ונעוורו על כל ויה שווייה הלוו ויכוז ורע
 ויהם ניועישו שכלך תרהה חוקן ישר הוועדה סוהה תהלתה
 ויעלס ויווד חוקן הספדד אשר יהיו ויוויה לתהרותה

ודו נהריוו דברים סלנו עוכי הכוויים וחוקרים ווויים קדוים שיוועים
 הנהנו נהם אשר ויכוד הסודתם וקדושתם הילכס ריה כשתנו על הולס להרהות
 סכלית הנהיים הטני הנכס ששכבה עליוס כל חיונק שום חקן
 וכתתך חקן לו סללת לענתי והוירתי לה סלה תתה נורעים -- וכבר
 הוודו הכוויים זי (הרכות כיו) הוודו לחיינו סגולה והם שוועין וייה
 וכתי ויהם ינהת ידי חונתך נהשתדליתך הרצה עוד לכני סנה ולנטי

*JEW*S and *JUDAISM*

IN

NEW YORK

BY

M. Weinberger.

NEW YORK.

Dr. MORRIS WECHSLER, Printer 97 Norfolk Street

1887.

47410